

**T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLÖĞRETİM ANA BİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI**

TALİM VE TERBİYE DAİRESİ (1946-1973)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DANIŞMAN
YARD. DOÇ. DR. NURİ YAZICI**

**HAZIRLAYAN
ALİ ŞEKER**

KONYA 2006

İÇİNDEKİLER

İçindekiler	ii
Önsöz	v
Tablolar Listesi	vii
Şekiller Listesi	viii
Kısaltmalar	ix
Özet	xi
Summary	xii
Giriş	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TALİM VE TERBİYE KURULU BAŞKANLIĞI'NIN KURULUŞ ÇALIŞMALARI

1.1. Millî Talim ve Terbiye Dairesi'nin Kuruluş Çalışmaları.....	4
1.1.1. T.B.M.M Hükümeti'nin Hazırladığı İlk Eğitim Programı.....	6
1.1.2. Birinci Maarif Kongresi.....	7
1.1.3. Heyet-i İlmîyeler.....	9
1.1.3.1 Birinci Heyet-i İlmiye.....	9
1.1.3.2 İkinci Heyet-i İlmiye.....	10
1.1.3.3 Üçüncü Heyet-i İlmiye.....	11
1.1.4 Tevhid-i Tedrisat Kanunu.....	13
1.1.5. Millî Eğitim İçin On Yıllık Kalkınma Planı.....	14
1.2. Millî Talim Ve Terbiye Dairesi'nin Kuruluşu Ve İlk Çalışmaları.....	16
1.2.1. Millî Talim ve Terbiye Dairesi'nin Kuruluşu Hakkında Mustafa Necati'nin Konuşması	17
1.2.2. 789 Sayılı Kanunla Millî Talim ve Terbiye Dairesi'nin Kurulması.....	18
1.2.3. Millî Talim ve Terbiye Dairesi'nin İşleyişini Düzenleyen Esaslar.....	21
1.2.3.1. Atatürk'ün Eğitimle İlgili Düşünce ve Görüşleri.....	21

1.2.3.2. T.C. Anayasası.....	22
1.2.3.3. Yürürlükte Olan Kanunlar ve Eğitim –Öğretim.....	22
1.2.3.4 Hükümet Programları.....	22
1.2.3.5. Kalkınma Planları.....	22
1.2.3.6. 789 sayılı “Millî Eğitim Teşkilatına Dair Kanun”.....	22
1.2.3.7. Millî Talim ve Terbiye Dairesi’nin Görev ,Teşkilat ve Çalışma Esaslarını Belirleyen Yönetmelik.....	23
1.3. Millî Talim ve Terbiye Dairesi’nin Teşkilat Yapısında 1946 ‘ya Kadar Yapılan Değişiklikler.....	26

İKİNCİ BÖLÜM

TALİM VE TERBİYE DAİRESİ’NİN TEŞKİLAT YAPISININ DÜZENLENMESİ VE YAPILAN ÇALIŞMALAR (1946–1973)

2.1. Talim ve Terbiye Dairesi’nin Görevlerinde Yapılan Düzenlemeler	30
2.1.1. Talim ve Terbiye Dairesi Başkanı’nın Görevleri.....	32
2.1.2. Talim ve Terbiye Dairesi Başkan ve Üyelerinin Seçilmesi.....	33
2.1.3. Tarih ve Terbiye Dairesi Üyelerinin Görevleri	34
2.1.4. Talim ve Terbiye Dairesi’nin Örgütsel Yapısının Değişimi	36
2.1.5. Talim ve Terbiye Dairesi’nin Çalışma Esasları.....	38
2.2. Talim ve Terbiye Dairesi’nin Yaptığı Çalışmalar (1946-1973).....	46
2.2.1. Sınıf Geçme ve Sınav Usulleri.....	46
2.2.1.1 İlköğretim.....	47
2.2.1.2.Ortaöğretim.....	51
2.2.2. Programı Geliştirme Çalışmaları.....	59
2.2.2.1.İlköğretim.....	60
2.2.2.2. Ortaöğretim.....	70
2.2.3. Haftalık Ders Çizelgelerinin Hazırlanması.....	73
2.2.3.1. İlköğretim	74
2.2.3.2. Ortaöğretim.....	77
2.2.4. Ders Kitapları Alanındaki Çalışmalar.....	83
2.2.5. Mevzuat Çalışmaları.....	84

2.2.6. Muhteva Geliştirme Çalışmaları.....	87
2.3. Millî Eğitim Şûraları.....	92
2.3.1. III. Millî Eğitim Şûrası.....	94
2.3.2. IV. Millî Eğitim Şûrası.....	95
2.3.3. V. Millî Eğitim Şûrası.....	97
2.3.4. VI. Millî Eğitim Şûrası.....	100
2.3.5. VII. Millî Eğitim Şûrası.....	103
2.3.6. Şûra Hükümlerinde Değişiklik.....	107
2.3.7. VIII. Millî Eğitim Şûrası.....	112

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Değerlendirme.....	116
Ek I: 1946-1973 Yılları Arasında Görev Yapan Milli Eğitim Bakanları.....	119
Ek II: Talim Ve Terbiye Kurulu Başkanlarının Göreve Başlama ve Ayrılma Tarihleri (1946-1973).....	121
Ek III: Talim Ve Terbiye Kurulu Üyelerinin Göreve Başlama ve Ayrılma Tarihleri (1946-1973).....	122
Ek IV: Milli Talim Ve Terbiye Dairesi'nin Görev ,Teşkilât ve Çalışma Esaslarını Belirleyen Yönetmelik.....	125
Ek V: Milli Eğitim Bakanlığı Talim Ve Terbiye Dairesine Başkan, Üye, Müşavir, İhtisas Bürosu Müdürü, Raportör, Uzman Ve Mütercim Olarak Atanacaklarda Aranacak Niteliklerle Bunların Görevleri Hakkında Yönetmelik	129
Bibliyografya.....	135

ÖNSÖZ

Gazi Mustafa Kemal ATATÜRK'ün talimatıyla kurulan ve Millî Eğitim Bakanlığı'nın danışma ve karar organı olması tasarlanan Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın eğitim sistemindeki yeri tartışılmaz konumdadır. 1926 yılında küçük bir kadroyla ve teşkilatla işe koyulan bu kurum gün geçtikçe nicelik yönünden hayli yol kat etmiş ve eğitim sistemindeki yerini sağlamlaştırmıştır.

Bu yüksek lisans tez çalışmasında, -çok partili sisteme geçiş tarihi olan- 1946 yılı ile -Cumhuriyetimizin kuruluşunun 50. yılı olan- 1973 yılları arasında Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın Türk Millî Eğitim Sistemine olan katkılarını öğrenmek, bu dönemler arasında geçirdiği yapısal değişiklikleri, çalışma alanlarını, işleyişini, eğitim sistemi içindeki yeri ve etkinlikleri araştırılmıştır.

Çalışmada daha önce yapılmış bir çalışmanın devamı niteliğinde olduğundan, bu çalışmayla paralellik sağlanmaya çalışılmıştır. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nden Muhammed Sarı'nın yaptığı bu çalışma 1926–1946 yılları arasında Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın incelenmesiyle oluşturulmuştur.

Çalışmada yararlanılan en önemli kaynak şüphesiz bugün de Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı ile ilgili yazılan önemli bir çalışma olan “Türk Millî Eğitim Sisteminde Düzenleme Teşkilâtı (Talim ve Terbiye Kurulu- Millî Eğitim Şûrası)” adıyla Reşat Özalp ve Aydoğan Ataüenal'ın birlikte yazdıkları kitaptır. Bunun yanında Millî Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi'nin 9. ve 36. ciltleri arasında kalan sayıları incelenmiştir. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın yaptırmış olduğu “Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı (1923–1983)” , “Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı(1983–1993)” ve “Millî Eğitim Şûraları (1939–1996)” eserleri de bu kapsamda incelenmiştir.

Çalışmamız üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümün birinci kısmında Cumhuriyet'in kuruluşundan Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın kuruluşuna kadar geçen zaman içinde eğitim alanında yaşanan gelişmeler ele alınmıştır. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın kuruluşunu anlayabilmek için bu zaman dilimini anlamak gerekmektedir.

Birinci bölümün ikinci kısmında Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın kuruluşu ve ilk çalışmalarına değinilmiştir. 789 sayılı kanunun ikinci maddesiyle kurulan Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın işleyişini düzenleyen esaslar da bu bölümde ele alınmıştır.

Çalışmamızın ana kısmını ise ikinci bölüm oluşturmaktadır. Üç alt bölüm halinde ele alınan ikinci bölümde; 1946–1973 yılları arasında Talim ve Terbiye Dairesi'nin teşkilât yapısının düzenlenmesi, Talim ve Terbiye Dairesi'nin yaptığı çalışmalar ve Millî Eğitim Şûraları ele alınmıştır.

Üçüncü bölümde ise genel bir değerlendirme yapılmış ve sonuç belirtilmiştir. Tez çalışmamızın sonuna yararlanılan kaynaklar; kitap, dergi, tezler ve internet alıntıları şeklinde tasnif edilerek verilmiştir. Tezin sonunda bazı belgeler ek olarak sunulmuştur.

Tez konusunun seçiminden, araştırmanın bütün aşamalarına kadar yardımlarını esirgemeyen değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Nuri YAZICI'ya teşekkürü bir borç bilirim.

Bu tez çalışmasının Cumhuriyet dönemi eğitim tarihi alanında çalışacak olanlara yararlı olacağını düşünüyorum.

TABLolar LİSTESİ

Tablo I: İlköğretimde 1972'ye Kadar Kullanılan Not Çizelgesi

Tablo II: İlkokulu Bitirme Sınavı'nın Hangi Derslerden Ne Şekilde Yapılacağını Gösteren Tablo

Tablo III: İlköğretimde 1972 Yılından Sonra Kullanılan Not Çizelgesi

Tablo IV: 1948 İlkokul Programına Göre Köy ve Şehir İlkokullarının Haftalık Ders Çizelgesi

Tablo V: 1968 İlkokul Programına Göre İlkokulların Haftalık Ders Çizelgesi

Tablo VI: 1949 Ortaokul Programına Göre Ortaokulların Haftalık Ders Çizelgesi

Tablo VII: 1970 Ortaokul Programına Göre Ortaokulların Haftalık Ders Çizelgesi

Tablo VIII: 1952 Lise Programına Göre Liselerin Haftalık Ders Çizelgesi

Tablo IX: 1956 Lise Programına Göre Liselerin Haftalık Ders Çizelgesi

Tablo X: Talim ve Terbiye Dairesi'nin 1946-1973 Yılları Arasındaki Mevzuat Çalışmalarının Dağılımı

Tablo XI: Çeşitli Ortaöğretim Kurumlarında Türkçe ve Türk Dili ve Edebiyatı Derslerine Ayrılan Zaman ve Gelişme İndeksi

Tablo XII: Çeşitli Ortaöğretim Kurumlarında Sosyal Bilgiler Dersine Ayrılan Zaman ve Gelişme İndeksi

Tablo XIII: Çeşitli Ortaöğretim Kurumlarında Fen Bilgisi Dersine Ayrılan Zaman ve Gelişme İndeksi

Tablo XIV: Çeşitli Ortaöğretim Kurumlarında Matematik Dersine Ayrılan Zaman ve Gelişme İndeksi

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil I: Şekil I: Maarif Vekâleti Teşkilâtı (1920)

Şekil II: Millî Talim ve Terbiye Dairesi 1926–1933

Şekil III: Millî Talim ve Terbiye Dairesi 1933–1946

Şekil IV: **Talim** ve Terbiye Dairesi 1946–1966

Şekil V: Talim ve Terbiye Dairesi 1966–1970

Şekil VI: Talim ve Terbiye Dairesi Başkanlığı 1970 Sonrası

KISALTMALAR

- AAM: Atatürk Araştırma Merkezi
ABD: Ana Bilim Dalı, Amerika Birleşik Devletleri
a.g.e. : adı geçen eser
a.g.m. : adı geçen makale
a.g.t. : adı geçen tez
a.g.y.: adı geçen yer
Ank.: Ankara
AÜEBF: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi
Bakan: Millî Eğitim Bakanı
Bakanlık: Millî Eğitim Bakanlığı
Bas.: Basımevi
Başkanlık: Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı
Başkan: Talim ve Terbiye Kurulu Başkanı
Bkz: bakınız
CHP: Cumhuriyet Halk Partisi
C: Cilt
İBÜ: İstanbul Bilgi Üniversitesi
İst.: İstanbul
Kurul: Talim ve Terbiye Kurulu
Matb.: Matbaası
m: madde
MEB. : Millî Eğitim Bakanlığı
MEBTD: Millî Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi
MTTD: Millî Talim ve Terbiye Dairesi
MTTH: Millî Talim ve Terbiye Heyeti
Müdürler Komisyonu: Millî Eğitim Bakanlığı Müdürler Komisyonu
RG: Resmi Gazete
s. :Sayfa
S: Sayı
SBE: Sosyal Bilimler Enstitüsü
TBMM. : Türkiye Büyük Millet Meclisi
T.C. : Türkiye Cumhuriyeti

Teftiş Kurulu: Millî Eğitim Bakanlığı Teftiş Kurulu

TTK: Türk Tarih Kurumu

TTKB: Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı

nv: niversitesi

ye: Talim ve Terbiye Kurulu yesi

Vd : ve diğerleri

Yay. : Yayınları, Yayıncılık

yy: yüzyıl

ÖZET

Millî Eğitim Bakanlığı'nın danışma ve karar organı olarak, eğitim hizmetlerini Anayasa ve kanunlara uygun biçimde düzenlemekle görevli Talim ve Terbiye Dairesi 1926 yılında kurulmuştur.

Kuruluşundan itibaren görevlerini çağın gereklerine göre yürütülebilmesi için teşkilât yapısında önemli değişiklikler yapılmıştır. Bu değişikliklerle Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın eğitimi düzenleme çalışmalarının daha süratli ve rasyonel yapılması amaçlanmıştır.

Talim ve Terbiye Kurulu, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı içerisinde bulunan bir organdır. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın aldığı bütün kararlar bu Kurul'ca belirlenir.

Bu çalışmada, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın 1946–1973 yılları arasındaki sınıf geçme ve sınav usulleri, program geliştirme çalışmaları, haftalık ders çizelgelerinin hazırlanması, ders kitapları, mevzuat, muhteva geliştirme alanlarında yaptığı çalışmalar incelenmiştir.

Bir diğer düzenleme teşkilâtı olan Millî Eğitim Şûraları da 1946–1973 yılları arasında altı defa toplanmış ve önemli kararlar almıştır. Millî Eğitim Şûralarına, dönemin eğitim alanında öne çıkmış aydınları katılmışlardır. III., IV., V., VI., VII. ve VIII. Millî Eğitim Şûraları aldığı kararlar ön plâna çıkartılarak incelenmiş ve Türk millî eğitimindeki yerleri anlatılmıştır.

ABSTRACT

As a counselling and decision organ of the Ministry of National Education, Section of Education and Discipline was established in 1926, in order to arrange the services of education in harmony with the Constitution and the laws.

From establishment, the structure of the organization has changed radically to impose to the duties in a modern way. The aim of these changes was to regulating the education services of Board of Education and Discipline in a fast and a rational way.

The Council of Education and Discipline is an initial organ of Board of Education and Discipline. The decisions that are taken by board of Education and Discipline is determined by this council.

In this study, (Board of Education and Discipline's) promotion of class and examination styles, developing strategies of programmes, preparation of weekly lesson lists, lesson books, matters, the studies related with the sectors of improving content was investigated (between 1946-1973).

Another arrangement organization called National Education Council was met six times between the period of 1946 and 1973 and was taken important decision. At that time intellectuals that were shone in "education" took a part in that Education Council of Nation. The third, fourth, fifth, sixth and seventh National Education Councils' decisions were investigated by giving great importance and were explained the position in Turkish National Education.

GİRİŞ

Eğitim, bireylere bilgi ve beceri kazandırmanın ötesinde, toplumu yaşaması ve kalkınmasını devam ettirebilecek ölçüde, nitelikte değer üretmek, mevcut değerlerin dağılmasını önlemek, yeni ve eski değerleri bağdaştırmak sorumluluğunu da taşır. Bu değerler öğrencilerin davranışlarını ve dilek seviyelerini yine eğitim yoluyla etkilerler. Keza bireylerde eğitim düzeyi, fikir, duygu ve ahlaki tutumlar geliştikçe, onlara verilen eğitim de seviye kazanır, gelişir.¹ Eğitimin bireyler ve toplum için vazgeçilmez unsurlardan biri olması, insanın bulunduğu her zaman ve her yerde mümkün olmuştur. En ilkel toplumlarda bile eğitim sistemi basit şekliyle görülebilir.

İnsanlığın yaratılışından beri varlığını korumuş ve günümüzde de gelişmişlik seviyesi ne olursa olsun her toplumda süregelen eğitim, ilk çağlardaki gibi kurumlaşmamış ve örgütlenmemiştir. Ancak sanayi devrimi ile toplumdaki etkisi değişen eğitim süreci daha karmaşık bir nitelik kazanmış ve köklü değişikliklere uğramıştır.

Eğitimi devletin yönlendirmesi geleneği eskiçağ toplumlarında başlamasına karşın özellikle “1776 ABD Bağımsızlık Bildirisi” ve “1786 Fransız İnsan ve Vatandaş Hakları Bildirgesi”nin insan hak ve özgürlükleri konusundaki evrensel etkisi² sonucunda devletin eğitim alanındaki sorumluluğu ve yönlendirmesi geleneği yaygınlaşmış ve büyük bir kabul görerek benimsenmiştir.

¹ — Fatma Varış, Eğitim Bilimine Giriş, AÜEBF. Yay., Ank. 1985, s: 3.

² — Yahya Kemal Kaya, İnsan Yetiştirme Düzenimiz: Politika – Eğitim – Kalkınma, Ank. 1984, s:4-5.

Tanzimat öncesi dönemde, Türkiye’de eğitim işlerinin örgün bir düzeni olmadığı gibi, tam manasıyla merkezî bir idare ve kontrole bağlı bulunduğu da iddia edilmez³.

Bu dönemde devlet eğitim işlerine pek müdahale etmemiştir. Böylece eğitim devlet işlerinin dışında bir takım devlet kurum, kuruluş ve şahısların gözetim ve denetimi altında yürütülmeye çalışılmıştır. Ancak, sıkıntılı bir dönem olan Tanzimat’tan sonra gittikçe zayıflayan devlet yapısı ve devleti eski gücüne ulaştırma çabaları eğitimde örgütlenme gereksinimini doğurmuştur.

1838’de kurulan “*Meclis-i Umur-ı Nafia*” ve 1839’da “*Evkaf-ı Hümayun Nezâreti*” bünyesinde bir genel müdürlük niteliğinde kurulan “*Mekâtib-i Rüşdiyye Nezâreti*” eğitim sistemimizin düzenleme işleriyle ilgili ilk organlarıdır.⁴

1845’te bir başkan ve altı üyeden oluşan “*Meclis-i Maarif-i Muvakkat*” adıyla bir komisyon kurulmuştur.⁵ Bu komisyonun hazırladığı rapordaki öneriler doğrultusunda yeni okulların açılış işlerini yürütmek, program ve yönetmeliklerini hazırlamak, bütün eğitim işlerinde yetkili ve sorumlu bulunmak üzere bir başkan, altı üye ve bir kâtipten oluşan “*Meclis-i Maarif Umumiye*” kurulmuştur.⁶

“*Meclis-i Maarif-i Muvakkat*” tarafından 1851 yılında alınan bir kararla kendi bünyesinde, okulların ve açılacak “*Darülfünun*”un ders kitaplarını yazdırmak ve Türkçeye çevirmek amacıyla 40 kişilik iç ve 30 kişilik dış üyeden oluşan ve bir bilim akademisi olarak çalışması amaçlanan “*Encümen-i Daniş*” kurulmuş, ancak görevini istenilen şekilde yapamadığı ve bir gelişme sağlayamadığı için 1862 yılında kapatılmıştır.⁷

1869 yılında yürürlüğe giren, Maarif Nezâreti’nin merkez ve taşra teşkilâtını ve işleyişini yasal bir statüye kavuşturan “*Maarif-i Umumiye Nizamnamesi*” ile Maarif Nazırı’nın başkanlığında, bütün eğitim işlerini yürütme, düzenleme, gözetim ve denetim yetkisine sahip “*Meclis-i Kebir-i Maarif*” adı ile yeni bir düzenleme organı kurulmuş ve

³ —Faik Reşit Unat, Türk Eğitim Sisteminin Gelişmesine Tarihî Bir Bakış, MEB Yay. Ank. 1964, s:1.

⁴ —Reşat, Özalp. Aydoğan, Atâinal. Türk Millî Eğitim Sisteminde Düzenleme Teşkilâtı (TTK-MEŞ), Millî Eğitim Basımevi, İst.1977, s:4.

⁵ —a.g.e. s:5

⁶ —MEB., Cumhuriyet’in 50. Yılında Millî Eğitimimiz , M.E Basımevi, İst. 1973, s: 12.

⁷ —Özalp – Atâinal, a.g.e, s: 6.

“*Daire-i İlmîye*” ile “*Daire-i İdare*” olmak üzere iki daireye ayrılmıştır. İlmî Daire'nin görevleri, okul kitapları ile çeşitli bilimlere ait gerekli kitapları yazdırmak ve dilimize çevirmek, Avrupa Üniversiteleri ile ilişki kurmak, Türkçenin ilerlemesine çalışmak ve diploma sınavları yaparak diploma vermektir. İdarî Daire'nin görevleri ise; okulların, Eğitim Meclisleri'nin, müzelerin, kitaplıkların ve matbaaların yönetim, personel, tahkikat, bütçe, muhasebe ve yasa tasarılarını hazırlayarak meclis genel kuruluna sunmaktır. “*Meclis-i Kebir-i Maarif*”, Osmanlı Devleti'nin son günlerine kadar yetki ve kadroları zaman zaman daraltılıp genişletilerek devam ettirilen düzenleme organlarının temelini oluşturmuştur.⁸

Siyasal ve sosyal çalkantıların, savaşların ve bu savaşlarda önemli başarısızlıkların görüldüğü Osmanlı Devleti'nin son döneminde eğitimde de önemli düzenlemeler yapılmış ama önemli gelişmeler sağlanamamıştır. Planlanan bazı gelişme ve değişimler de uygulanamamıştır.⁹ Ancak TBMM'nin kuruluşuyla birlikte kalkınma ve çağdaşlaşma yönünde kararlı bir şekilde yol almaya başlayan ülkemiz, eğitimi bir lokomotif olarak benimsemiş ve eğitim aracılığı ile yepyeni bir toplum oluşturmayı amaçlamıştır.¹⁰

Eğitimin ülke kalkınmasındaki önemini iyi bilen Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın direktifleri doğrultusunda ‘*ilmî danışma ve karar organı*’ olarak Millî Talim ve Terbiye Dairesi'nin kurulmasına başlanılmıştır.

Millî Eğitim Bakanlığı'nın beyni olarak işlev görecektir olan Millî Talim ve Terbiye Dairesi, 22 Mart 1926 tarihinde kabul edilip 3 Nisan 1926 tarihinde yürürlüğe giren 789 sayılı “*Maarif Teşkilâtına Dair Kanun*”un ikinci maddesine göre “...*yalnızca talim ve terbiye işleri ile iştigal etmek üzere...*” kurulmuştur. Kuruluşundan günümüze kadar teşkilât yapısında ve uygulama esaslarında günün gereklerine göre düzenlemeler yapılmıştır.

⁸ —Selahattin Ortaç, Millî Eğitimde Teşkilât ve İdare, Ank. 1977, s: 149.

⁹ —Kemal Güçlüoğlu, “Millî Eğitimde Teşkilâtlanma,” Cumhuriyet Döneminde Eğitim, MEB Yayınları No:91, İst. 1993, s: 145

¹⁰ —Fatma Varış, Tanju Gürkan, Suat Pektaş, F. Dilek Gözütok, Oğuz Gürbüzürk, Cem Babadoğan, Eğitim Bilimine Giriş, A.Ü. Basımevi, Ank. 1991, s: 14.

BİRİNCİ BÖLÜM

TALİM VE TERBİYE KURULU BAŞKANLIĞI'NIN KURULUŞ ÇALIŞMALARI

1.1. Millî Talim Ve Terbiye Dairesi'nin Kuruluş Çalışmaları

23 Nisan 1920'de egemenlik İstanbul'dan Ankara'ya geçmekle kalmamış, egemenliğin kaynağı ve yapısı da değişmiş; dinsel ve geleneksel Osmanlı egemenliğinin yerine ulus egemenliği geçmiştir.¹¹ Yeni kurulan devletin ulus devlet olması, eğitimin de “millî” olması gereğini ortaya çıkarmıştır.

TBMM'de milletin iradesini temsil etmesi için, üstünde başka gücün olmadığı; yasama ve yürütme yetkilerini elinde bulunduracağı, Meclisten seçilecek ve vekil olarak görevlendirilecek bir kurulun hükümet işlerine bakacağı, Meclis Başkanı'nın da bu kurulun başkanı olacağı kabul edilmiştir.¹² TBMM , “*Büyük Millet Meclisi'nin İcra Vekillerinin İntihabına Dair 3 Nolu Kanunu*” 24 Nisan – 2 Mayıs 1920 tarihleri arasında müzakere ettikten sonra kabul etmiştir.¹³ Bu kanunun 1. maddesinde: “*Büyük Millet Meclisinde 11 zattan mürekkep bir İcra Vekilleri olacaktır.*” denilmektedir. Bu vekillerden birisi de Maarif Vekili'dir. Onbir bakanlığın içerisinde yer alan Maarif Vekâleti'ne 6 Mayıs 1920'da TBMM'ce Dr. Rıza Nur seçilmiştir.¹⁴

1920 yılında kısıtlı olanaklarla, kendisine ait bir bina bile bulunmadan kurulan Maarif Vekâleti teşkilâtı şu bölümlerden meydana gelmiştir.(Şekil 1)

“1- Program Heyeti

2- İlk Tedrisat Müdürlüğü

3- Orta Tedrisat Müdürlüğü

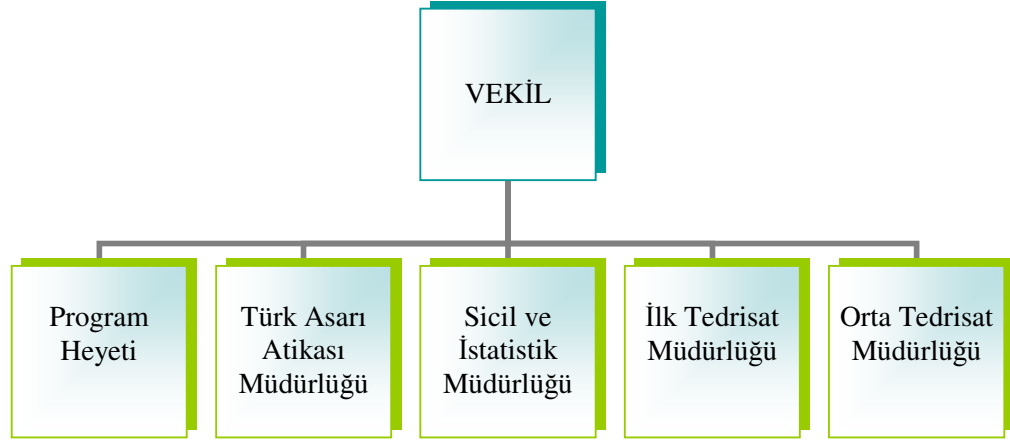
¹¹ —Nuri Yazıcı, Yeni Türk Devleti'nin Temel Değerlerinden Egemenlik – Millet Unsuru ve Atatürk, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, Mayıs-Kasım 2001, S: 27, s: 384.

¹² —Mustafa Kemal Atatürk, Nutuk (1919–1927) Bugünkü Dille yayına Hazırlayan: Prof. Dr. Zeynep Korkmaz, AAM, Ank. 2004, s:300.

¹³ —Nevzat Ayas, TC Milli Eğitimi Kuruluşlar Tarihçeler, ME Basımevi, Ank. 1948 , s: 121.

¹⁴ —TBMM'nin Kuruluşundan Günümüze Hükümetler, Başkanlık Personel ve Prensipler Genel Müdürlüğü Yay., Ank. 1998, s:6.

- 4- Türk Asarı Atıkası Müdürlüğü
5- Sicil ve İstatistik Müdürlüğü.”¹⁵

Şekil I: Maarif Vekâleti Teşkilâtı (1920)

Bugünkü Millî Eğitim Bakanlığı'nın temelini oluşturan bu şema, Cumhuriyet ilân edildikten sonra hızla geliştirilmiştir. İki-üç kişilik kadrolarla oluşturulan bu müdürlüklerin sayısı ilerleyen yıllarda; Müsteşarlık, Yüksek Tedrisat Dairesi, Telif ve Tercüme Heyeti (Kitap Yazma ve Çeviri Kurulu) , Sicil ve Memurin Dairesi ile İhsaiyet (İstatistik) Dairesi de kurularak ona çıkarılmıştır.

TBMM'nin ilk Maarif Vekili Dr. Rıza Nur, Maarif Vekâleti'nin kuruluşuyla ilgili yaptığı konuşmasında "... İstanbul'daki iki yüz kadar kimseden müteşekkil olan Maarif-i Heyet-i Merkeziyesi'nin yerine üç heyet-i fenniye'den mürekkep ve yirmi kişiden ibaret bir heyet teşkil ettim."¹⁶ demektedir. Ayrıca "Program Heyeti" de Nevzat Ayas'a göre düzenleme teşkilâtının dolayısıyla Millî Talim ve Terbiye Dairesi'nin temelini teşkil ediyordu.

¹⁵ — Orhan Özalp, Cumhuriyet Döneminde Eğitim Politikaları ve Uygulamaları, **Cumhuriyet Döneminde Eğitim II**, MEB Yay., Ank. 1999, s: 1.

¹⁶ — Ayas, a.g.e, s: 499.

1.1.2. TBMM Hükümeti'nin Hazırladığı İlk Eğitim Programı

Yeni kurulan Türk Hükümeti'nin sistemi nasıl olmalıdır ki, asrın bilimine ulaşmış, vatandaşlarını bilgisizlikten kurtarmış, içte ve dışta önemli roller üstlenen bir güç haline gelmiş, başarılarından başarılarla koşmuş olsun. İşte bu hedeflere ulaşabilmek için TBMM ve millî eğitimin amaçlarının olması gerekmektedir.

Hükümet programındaki millî eğitim hedefleri TBMM'nin 9 Mayıs 1920 tarih ve 13. oturumunda Bakanlar Kurulu'nun programını okuyan Dr. Rıza Nur tarafından şöyle açıklanmıştır:

“Maarif işlerindeki gayemiz; çocuklarımıza verilecek terbiyeyi her manâsıyla dinî ve millî bir hâle koymak ve onları cidâl-i hayatta muvaffak kılacak istinatgâhlarını kendi nefislerinde bulduracak kudret-i teşebbüs ve itimad-i nefis gibi seciyeler verecek, müstâhsil bir fikir ve şuur uyandıracak bir derece-i âliyye isâl eylemek, tanzim ve programlarını islâh etmek, mizaç-ı millete ve şerait-i coğrafîye ve iklimiyemize, anânat-ı tarihiye ve kâmusunu yapmak, bizden ruh-ı milliyi nemalandıracak âsar-ı atıkayı millîyeyi tescil ve muhafaza eylemek, garp ve şarkın müellifat-ı ilmîyesini ve fennîyesini dilimize tercüme ettirmek, hasılı bir milletin hıfz-ı hayat ve mevcudiyeti için en mühim âmil olan maarif umuruna dikkat ve gayret-i mahsusa ile çalışmaktır.”¹⁷

Buna göre Dr. Rıza Nur'un TBMM'de okuduğu Türk Millî eğitimin hedeflerini şu şekilde göstermek mümkündür:

- *“İlköğretim çağındaki çocuklara verilecek eğitimin mahiyeti dinî ve millî bilgi ve duyguları kazandıracak şekilde olmalıdır.*
- *Nesiller, hayat mücadelesinde başarılı olmaları için teşebbüs gücüne sahip, kendilerine olan güven duygusunu kazanacak tarzda yetiştirilecektir.*
- *Araştırmacı fikir ve şuura sahip, yüksek tahsilli insanlar yetiştirilecektir.*
- *Resmî bütüin okulların programları, en ilmî ve en çağdaş biçimde yeniden ele alınıp düzenlenecektir.*

¹⁷ -TBMM Zabıt Ceridesi , 9 Mayıs 1920, TBMM Matbaası, Ank. 1959, C:1 , s: 241-242.

- *Eğitimde kullanılacak olan ders kitapları ilmî bir biçimde; milletimizin yapısına, coğrafi şartlarına, tarihî geleneklerimize ve sosyal yapımıza uygun olarak hazırlanacaktır.*
- *Türkçenin zenginliğini ortaya koymak ve hayata geçirmek için, halkın dilinde yaşamakta olan kelimeler derlenip millî bir sözlük hazırlanacaktır.*
- *Millî ruhu artıracak olan milli eserleri tespit ve korunması yönünde çalışmalar yapılacaktır.*
- *Doğu ve Batı dilleriyle yazılmış olan ilmî eserler, Türkçeye tercüme edilecektir.”¹⁸*

1.1.3. Birinci Maarif Kongresi

Hamdullah Suphi'nin girişimleriyle Sakarya Savaşı'ndan kısa bir süre önce 15 Temmuz 1921 tarihinde Ankara'da, okul ve öğrenci mevcudunu tespit etmek, bu konuda yapılması gereken çalışmaları belirlemek ve eğitime millî bir yön vermek amacıyla, Muallime ve Muallimler Birliği'nin organize ettiği “Maarif Kongresi” toplanmıştır. Kongreye, kadın ve erkeklerden oluşan bir topluluk katılmış ve kongre Mustafa Kemal tarafından açılmıştır. Mustafa Kemal Kongrenin açılış konuşmasında şunları söylemiştir.

“... Şimdiye kadar takip olunan tahsil ve terbiye usûllerinin, memleketimizin tarihî tedenniyatında en mühim bir amîl olduğu kanaatindeyim. Onun için millî bir terbiye programından bahsederken, eski devrin hurafatından evsaf-ı fitriyemizle hiç de münasebeti olmayan yabancı fikirlerden, Şarktan ve Garptan gelen bilcümle tesirlerden tamamen uzak, seciye-i millîye ve tarihimize mütenasip bir kültür kastediyorum. Çünkü davayı millîyemizin inkişafı, ancak böyle bir kültür ile temin olunabilir. Laalettayin bir ecnebi kültürü şimdiye kadar takip olunan yabancı kültürlerin muhrup neticelerini tekrar ettirebilir. Kültür zeminle mütenasiptir. O zemin, milletin seciyesidir...”¹⁹

Mustafa Kemal Paşa bu sözleriyle Türk eğitiminin, Türk toplumunun tüm tarihî ve kültürel gerçekleri üzerine oturmuş ve bunu geliştirmeyi amaçlayan bir kültür politikası

¹⁸ — N.Fahri Taş, Türk Millî Eğitimin Yenileşmesi ve Özellikleri, **Millî Eğitim Dergisi**, Yaz 2003, S:159, s:1.

¹⁹ — Cumhurbaşkanları, Başbakanlar ve Millî Eğitim Bakanlarının Millî Eğitimle İlgili Söylev ve Demeçleri, MEB Yay., Ank. 1946, C:1, s:4.

temeli üzerinde yürütülmesine dikkatleri çekmekteydi. Daha önce kullanılan eğitim programlarının Türk milletini geri bıraktığını anlatan Mustafa Kemal, bunu engellemenin yolunu da millî ve tarihî özelliğimizle uyumlu bir program olarak göstermiştir. Konuşmasının devamında ise millî birlik ve beraberliğimizin temellerinin eğitimle temin edileceği; gençlerimize, yetiştirilirken birliğine ve beraberliğine engel olan unsurlarla mücadele edebilme yeteneğinin kazandırılmasına dikkat çekilmiştir. Bu ilkeler hem eğitimin hedefi, hem de öğretmenlerin kutsal bir vazifesiydi.

Genellikle ilk ve ortaöğretim kademelerinin hedefi ve programı hakkında tartışmaların yapıldığı bu kongrede Mustafa Kemal Paşa; bugün eğitim için harcanan çabaların, gelecekteki eğitimin temellerini atmaya yetmeyeceğini, gerekli vasıtalara sahip olununcaya kadar geçecek olan devrede itina ile çizilmiş bir eğitim programı uygulanıp eğitim örgütünün en verimli şekilde çalıştırılacağını belirtiyordu. Milletimizin geri kalmasında en etkili sebebin uygulanan yanlış eğitim metotlarının olduğunu ve bu geriliği ortadan kaldırmak için milletin yapısına uygun yöntemlerin uygulanması gerektiğini söylüyordu.

Kongrenin gündeminde şu maddeler vardı:

- *“İlköğretim programının düzenlenmesi, ilkokulların öğrenim sürelerinin yeniden belirlenmesi,*
- *Köy öğretmeni yetiştirilmesi için öğretmen okulu açılması,*
- *Ortaöğretim kurumlarının dersleri ve programları”*²⁰

Maarif Kongresi'nin eğitim tarihimiz açısından önemli bir yeri vardır; bu kongre, okul ve öğrenci mevcudunu kontrol etmek, bu konuda yapılması gereken çalışmaları belirlemek ve eğitime millî bir yön vermek amacıyla toplanmıştır.²¹

Bu kongre, düşmanın Ankara'ya doğru ilerlediği haberi alınınca dağılmak zorunda kalmıştır. Bu yüzden toplantı bir sonuca varamamıştır. Ancak gündemindeki konular daha sonraki toplantıların da gündemlerini oluşturacaktır. Mustafa Kemal Paşa'nın da, cepheden

²⁰ — Hasan Cicioğlu, Türkiye Cumhuriyetinde İlk ve Ortaöğretim, AÜEBF Yayın No:40, Ank. 1980, s:31.

²¹ — Yusuf Ekinci vd., Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı (1983-1993), Milli Eğitim Basımevi, İst. 1994, s:9.

Kongreyi açmak için gelmesi ve Millî Mücadele dönemindeki ilk eğitim organizasyonu olduğu için oldukça önemlidir.

1.1.4. Heyet-i İlmîye'ler

Eğitim alanında gerçek anlamda ilk teşkilatlanmaya 1923 yılında başlanılmıştır. Bu çalışmalar sonucunda eğitim teşkilâtı ilmî ve idarî olmak üzere ikiye ayrılmıştır. İşte bu ayrıma göre “*Heyet-i İlmîye*”ler teşkilatın ilmî bölümündedir.

Heyet-i İlmîye'ler yeni Türk Devleti'nin eğitim politikalarının belirlendiği eğitim müesseselerinin tanınmış eğitimcilerinin fikir, düşünce ve tecrübelerinden yararlanılarak tartışılıp karara bağlandığı ve belli bir uygulama gücü olan ilmî toplantılardır. Heyet-i İlmîye'ler, Cumhuriyet'in ilanından başlayıp 1926 yılına kadar üç defa toplanmışlardır.²² Heyet-i İlmîye'ler, Osmanlı eğitim sistemindeki Meclis-i Maarif-i Kebir gibi bir kuruldu.²³

Millî Mücadele döneminde TBMM Hükümetlerinin eğitim sorunlarının çözümüne katkıda bulunmak ve belirli bir millî eğitim politikası oluşmasını sağlamak üzere Türkiye Muallime ve Muallimler Derneği, bazı toplantılar düzenlemiştir. Fakat bu toplantılarda çeşitli nedenlerle önemli kararlar alınamamıştır. Bu yüzden Maarif Vekâleti, çalışmalarını daha bilimsel esaslara dayandırmak ve ülkenin gerçeklerine, ileriye dönük özelemlerine cevap verecek bir eğitim politikası oluşturabilme amacıyla ülkenin önde gelen eğitim ve bilim adamlarının katıldığı bir “*Heyet-i İlmîye*”nin toplanmasına karar vermiştir.²⁴

1.1.4.1. Birinci Heyet-i İlmîye

Birinci Heyet-i İlmîye 15 Temmuz 1923 tarihinde Ankara'da toplanmıştır. 15 Ağustos 1923 tarihine kadar bir ay aralıksız sürdürülen çalışmaların sonucunda savaştan yeni çıkmış olan Türk Hükümeti'nin mevcut eğitim sorunları derinliğine tartışılmış ve Türk eğitim sistemine yeni bir şekil vermek üzere de bazı önemli kararlar alınmıştır.

²² — a.g.e., s:10.

²³ — Mustafa Ergün, Atatürk Devri Türk Eğitimi, Ocak Yay., Ank. 1997, s:29.

²⁴ — Erdoğan Başar, Millî Eğitim Bakanlarının Eğitim Faaliyetleri (1920-1960), ME Basımevi, İst. 2004, s:116.

Birinci Heyeti İlmîye'ye: Maarif Vekili İsmail Safa, Maarif Vekâleti Müsteşarı Samih Rifat, Matbuat Müdürü Ahmet Ağaoğlu, Ziya Gökalp, İsmail Hakkı Baltacıoğlu, M. Fuat Köprülü, Selim Sırrı Tarcan, İbrahim Alaattin Gövsa²⁵ gibi eğitim-bilim ve devlet adamları katılmışlardır.

Birinci Heyet-i İlmîye gündemindeki konuları görüşmek üzere altı komisyona ayrılmıştır. Bu komisyonlar şunlardır: Millî ve İlmî Konular Komisyonu, İstatistik Müdüriyeti Komisyonu, İlk Tedrisat Komisyonu, Yükseköğretim Komisyonu, Orta Tedrisat Komisyonu, İcraat Encümeni Komisyonu'dur.²⁶

Birinci Heyet-i İlmîyede önemli kararlar alınmıştır ve alınan bu kararlar dönemin Maarif Vekili İsmail Safa Bey tarafından hemen uygulamaya konulmuştur. Birinci Heyet-i İlmîye Cumhuriyet eğitimine geçişte çok önemli kararların alınması sebebiyle tarihî bir görev ifa etmiştir. Cumhuriyet eğitimi bu kararların üzerine kurularak gelişmiştir denilebilir.

1.1.4.2. İkinci Heyet-i İlmîye

İkinci Heyet-i İlmîye, Türk eğitim sistemini yeni devlet düzenine uydurmak eğitim binasını yeniden kurmak amacıyla toplanmıştır.²⁷ Maarif Vekâleti'nin çeşitli konuları, sorunları karşısında izlemesi gereken ilke ve politikaları belirleyebilmek amacıyla Türkiye'nin önde gelen eğitim, bilim ve kültür adamlarının görüşlerine başvurmak amacıyla 23 Nisan 1923 tarihinde Ankara'da toplanmıştır.

İkinci Heyet-i İlmîye'ye Millî Eğitim Bakanlığında Müsteşar, öğretim daireleri müdürleri, bir kısım üniversite profesörleri, kız ve erkek öğretmen okulları ve lise müdürleri katılmışlardır. İkinci Heyet-i İlmîye'de:

- *“İlkokul öğretim süresi altı yıldan beş yıla indirilmesi,*

²⁵ — Osman Nuri Ergin, Türk Maarif Tarihi, C: III, Eser Matbaası, İst. 1977, s:2005.

²⁶ — Başar, a.g.e., s:118.

²⁷ — Ergün, a.g.e., s:74.

- *Ortaokul ve liselerin ayrı ayrı birer bölüm haline getirilmesi ve her ikisinin sürelerinin üçer yıl olarak tespit edilmesi, böylece ortaöğretim yedi yıldan altı yıla indirilmesi,*
- *Öğretmen okullarının öğretim sürelerinin dört yıldan beş yıla çıkarılması,*
- *Kız liselerinin de erkek liseleri gibi tam sınıfla hale getirilmesi,*
- *Ortaokul ve lise ve öğretmen okulu programlarının genişletilerek Sosyoloji derslerinin eklenmesi,*
- *İlköğretim programlarının geliştirilmesi,*
- *Ders kitaplarının yazdırılması”²⁸ kararlaştırılmıştır.*

İkinci Heyet-i İlmîye'nin gündeminde yer alan konularla ilgili inceleme komisyonları kurulmuş, komisyonlarca hazırlanan raporlar genel kurulda tartışılmış ve alınan kararlar dönemin Millî Eğitim Bakanı Vasıf Çınar Bey tarafından uygulamaya konulmuştur.

1.1.4.3 Üçüncü Heyet-i İlmîye

Üçüncü Heyet-i İlmîye, 26 Aralık 1925 – 8 Ocak 1926 tarihleri arasında dönemin Millî Eğitim Bakanı Mustafa Necati Bey'in göreve başlamasının ardından yapacaklarını kararlaştırmak için ülkenin önde gelen eğitimcilerinin görüşlerine başvurmak amacıyla toplanmıştır. Bu nedenle, burada alınan kararlar Mustafa Necati Bey'in çalışmalarına ışık tutmuştur. Ancak bu kararlar Türk eğitim sisteminin geleceğinin belirlenmesinde esin kaynağı olmuştur. Bu kararlar şunlardır:

- *“Devlet ve Vilayet Bütçelerinden Millî Eğitime ayrılan ödenekleri daha yararlı bir şekilde kullanmak, okullara kayıt için müracaat eden bütün çocukları alabilecek şekilde düzenlemeler yapmak,*
- *Liselere yeniden düzen vermek ve belirli merkezlerde kuvvetli liseler açmak ve yavaş yavaş çoğaltmak,*
- *Öğretmen okullarını belirli merkezlerde toplamak ve takviye etmek,*
- *Meslek okullarını belirli merkezlerde toplamak ve takviye etmek,*

²⁸ — T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı Şûra Genel Sekreterliği, Millî Eğitim Şûraları(1939-1996), Millî Eğitim Basımevi, Ank. 1998, s:9-10.

- *Yatılı olmayan ortaöğretim okullarında karma öğretim yapmak,*
- *Stajyer öğretmenlere verilecek meslek terbiyesi,*
- *Öğretmenlerin Terfileri için kanuni esaslar hazırlamak,*
- *Talim ve Terbiye işleriyle meşgul olmak üzere bir Millî Talim ve Terbiye Dairesi kurmak”²⁹*

Heyet-i İlmîye kararlarından sonra yapılan çalışmalar arasında yer alan önemli işlerden birisi de; “Bakanlık Teşkilat Kanunu Tasarısı”nın hazırlanması olmuştur. 22 Mart 1926 tarihinde yayımlanan “789 sayılı Maarif Vekâleti Teşkilatına Dair Kanun” ile Telif ve Tercüme Heyeti kaldırılarak yerine Dil Heyeti ve Millî Talim ve Terbiye Dairesi kurulmuştur.³⁰

Bilindiği gibi Telif ve Tercüme Heyeti, Bakanlık Merkez Teşkilatı bünyesinde 1921 yılında kurulmuş olup çalışmalarını, Millî Talim ve Terbiye Dairesinin kuruluşuna kadar devam ettirmiştir.³¹ Bu bakımdan Millî Talim ve Terbiye Dairesi, Telif ve Tercüme Heyeti’nin daha kapsamlı ve teşkilâtli olarak geliştirilmiş şeklidir diyebiliriz.

Bu arada Heyet-i İlmîye kararlarını kısaca değerlendirdiğimizde bu üç toplantıda; ilköğretimin beş yıla indirilmesi, ilkokul 1 ve 2 sınıfların mevcudunun 30’u, diğerlerinin 40’ı aşmaması, zorunlu eğitim yaşındaki çocukların yabancı okullara gidemeyecekleri, küçük köyler için yatılı bölge ilkokullarının açılması, din dersleri öğretmenlerinin seçiminde öteki öğretmenler gibi bazı şartlar aranması, sultanî adının liseye çevrilmesi, liselerin altı yıl olması (3 yıl 1.kademe, 3 yıl 2.kademe) olması, öğretmen okullarının beş yıla çıkarılması ve ders kitapları gibi temel konuları ele almıştır.³² Bu yönleriyle Heyet-i İlmîye’lere baktığımızda, Türk eğitim sistemini derinden etkileyen yapılar oldukları görülecektir.

²⁹ — Ergin, a.g.e., s:2007

³⁰ — Ekinci, a.g.e., s:13.

³¹ — a.g.e., s:7.

³² — Bahir Sorguç, Cumhuriyet’in 70. Yılında Millî Eğitim Bakanlığı II, MEB Yay., İst. 1995, s:141.

1.1.5 Tevhid-i Tedrisat Kanunu

Osmanlı Devleti, Batılılaşma sürecinde önceleri kendi eski kurumlarına dokunmadan, onların yanı sıra Batılı kurumları kurup desteklemeye başlamıştı. Eğitim alanında bu ikilik çok daha çeşitli şekillerde ortaya çıkıyordu.³³ Bu ikilik en çok mektep-medrese ikiliği olmuştu. Bu iki eğitim kaynağı dışında Osmanlı azınlıklarının açtığı ve devleti parçalamak amacına yönelik okullar ile yabancı devletlerin muhtelif Osmanlı topraklarında açtıkları okullarda yer almıştır. Mektep ve medrese ikiliğinin aynı din, dil ve ırka mensup olan insanlar arasında sunî bir ayrımcılık yapması yetmiyormuş gibi, bir de azınlık ve yabancı devletlerin okulları bunlara ekleniyordu.

İşte bu ayrımcılığı ve ayrılığı kaldırarak eğitimde birliği hayata geçirmek için Gazi Mustafa Kemal Paşa 1 Mart 1924'te TBMM'de şöyle konuşmuştur:

*“...Türkiye'nin eğitim-öğretim politikasının tam ve hiçbir kuşkuya yer vermeyen bir açıklıkla belirtilip uygulanması gereklidir. Bu politika her anlamıyla millî bir kapsamda olmalıdır... Memleket evladının birlikte ve eşit olarak edinmeye mecbur oldukları bilimler ve fenler vardır. Yüksek meslek ve ihtisas erbabının ayrılabilceği eğitim dereceleri kadar eğitimin ve öğretimde birlik sağlanması, sosyal yaşantının gelişmesi ve yükselmesi için önemlidir. Bu sebeple Şeriye Vekâleti ile Maarif Vekâletinin bu konu da fikir birliği yapması arzu edilir...”*³⁴

Görüldüğü gibi Mustafa Kemal Paşa'ya göre, Türkiye'nin vizyonu belirlenmiş millî bir eğitim politikasına ihtiyacı vardır. Bu politika da ihtiyacı karşılayacak olan bir yasa tain edecektir. Gazi bu görüşlerini daha önce de, Maarif Kongresini açarken yapmış olduğu konuşmada, Alaşehir Hükümet Konağı avlusunda halka hitaben yapmış olduğu konuşmada da belirtmiş, Türkiye'nin eğitim kurumlarının bir olmasını istemişti.

3 Mart 1924 ve 430 sayılı Tevhid-i Tedrisat Kanunu TBMM'de kabul edilmiştir.³⁵ Bu kanun, Millî Mücadele döneminde başlayan ve daha sonra hızla ivme kazanan millî eğitime istikrar kazandırma çalışmalarında önemli bir yapı taşı olmuştur. Bu kanunla

³³ — Ergün, a.g.e., s:53-54.

³⁴ — Necdet Sakaoğlu, Osmanlıdan Günümüze Eğitim Tarihi, İBÜ Yay., İst. 2003, s:169.

³⁵ — Başar, a.g.e., s:121.

üniversiteler hariç bütün eğitim kurumları MEB'e bağlanmıştır. Bu sayede organizasyon gücü artan MEB, bu kurumların yönetim, uygulama ve denetim birliğini sağlama olanağına kavuşmuştur.

Görüldüğü gibi, Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile işe önce kendi okullarından başlayan yeni Türkiye Devleti, takip ettiği millî ve lâik eğitim politikasını çoğu misyonerler tarafından dinî gayelerle açılan yabancı okullar üzerinde de uygulamaya başlamıştır. Zira kanun ile getirilen lâiklik ve millîlik prensipleri ile yabancı okulların öğretim faaliyetleri arasında büyük bir çelişki vardı.³⁶

Eğitimde en önemli düzenlemelerden biri olan 430 sayılı 3 Mart 1924 tarihli Tevhid-i Tedrisat şu yenilikleri getirmiştir:

- Ülkemizde bilim ve öğretim kurumlarını MEB'e bağlamıştır.
- Şer'îye ve Evkaf Vekâleti ve özel vakıflar tarafından yönetilen bütün medreseler ve okullar MEB'e devredilmiştir.
- MEB yüksek derecede yetişmiş din adamları yetiştirmek amacıyla Darülfünûnda bir İlahiyat Fakültesi ile imam ve hatip yetiştirmek amacıyla da imam-hatip okulları açılacaktır.
- MEB'e bağlanan mekteplerin parası bu kanunla MEB bütçesine geçirilmiştir.

Eğitim ve öğretim kurumlarının tamamının MEB'e bağlanmasıyla eğitim hizmetlerinin bir merkezden yürütülmesi sağlanmıştır. Böylece lâik eğitim uygulamasında önemli bir adım atılmıştır. Fakat, lâiklik Anayasaya 1937 yılında girecektir.³⁷

1.1.6. Millî Eğitim İçin On Yıllık Kalkınma Planı

“*Maarif Teşkilâtı Hakkında Layiha*” başlığı altında yayımlanan tasarı Türk millî eğitim sisteminde on yıllık bir gelişmeyi hedefliyordu. Tasarının girişinde eğitimle ilgili hemen her konuda bilgi verildikten sonra, eğitimin sadece pedagoji olmadığını, eğitim

³⁶ — Ayten Sezer, Atatürk Döneminde Yabancı Okullar (1923-1938), TTK Yay., Ank. 1999, s:21.

³⁷ — Yahya Akyüz, Türk Eğitim Tarihi (MÖ 1000-MS 2004), Pegema Yay., Ank. 2004, s:299-300.

çalışmalarının yapılabilmesi için gerekli programların yapılmasının bir ihtiyaç olduğu belirtilerek bu programın nasıl hazırlanacağı konularına da yer verilmiştir.³⁸

Bu tasarının sonlarında Maarif Vekâleti Merkez Teşkilâtında yapılacak reforma değinilmiş, bu konuda bir “İlmî Heyet” kurulması gerektiği ifade edilerek şu görüşlere ağırlık verilmiştir:

“Maarif Vekâletinde en yüksek ve sahib-i selâhiyet bir terbiyevî makam olmak üzere bir “İlmî Heyet” teşkili zarurîdir. Bu heyetin ilk vazifesi, maarif inkişaf programının tanzimidir. Mekteplerin programlarını yapmak veya değiştirmek, terbiye ve tedrisat meselelerine dair bütün maarif müesseselerine direktifler vermek, açılması icab eden mekteplerin cins ve derecelerini tayin etmek... Maarif Vekâleti'nin heyet-i fennîyesi makamında olan bu ilmî heyetin münhasıran ve suret-i katiyede vazife ve selâhiyetindedir. Nasıl, kimlerden teşekkül edeceğini tafsilen arz edilen bu ilmî heyetin Maarif Vekâleti'nde daimî surette çalışacak bir daimî bürosu bulunacaktır.

Bu daimî büro üyeleri, ihtisaslarına göre, muayyen meseleler üzerinde çalışacaklar, garp aleminin terbiye cereyanlarını günü gününe takip edecekler, cihanın büyük pedagogları ve mühim terbiye meseleleri ile daimî temasta bulunacaklar, lüzumunda tetkik ve tetebbu seyahatine çıkacaklar, yeni usul ve cereyanlardan mekteplerimizde tatbik edilmesi mümkün ve lüzumlu olanlarını tespit edeceklerdir. Fakat maarifin umumi esaslarına ait olan meseleler ancak heyet-i umumiye içtimalarında müzakere edilir ve verilecek karara göre hareket olunur.”³⁹

Tasarıda ilmî heyet üyelerinin inceleyeceği konuların nelerden ibaret olması gerektiği de yer almış ve şöyle açıklanmıştır:

“Maarif inkişaf programını meydana getirmek vazifesini üzerine alan ve muhtelif maarif erkanından, terbiyecilerden, muallimlerden, müfettişlerden, mimar ve doktorlardan mürekkep olan heyetlerin tetkik edecekleri mevzuların başlıcaları şunlardır:

³⁸ — Özalp-Ataüinal, a.g.e., s:40.

³⁹ — Özalp – Ataüinal, a.g.e. ,s:42.

Muhtelif memleketlerde, bilhassa medeniyette ileriye gitmiş müterakkî memleketlerde maarif teşkilâtı, müterakkî terbiye ve tedrisat usulleri, mektep binaları ve tedris vasıtaları, mekteplerin sıhî teşkilâtı, köy mektepleri ve ziraî tedrisat, mektep kooperatifleri teftiş meselesi, muhtelif muallim yetiştirme sistemleri, teknik tahsil, mektep harcını tahsil, darülfünûn teşkilâtları, kütüphaneler, çocuk kulüpleri, terbiye müzeleri ve alelumum müzeleri, terbiye-i bedeniye, resim ve elişleri, ev iktisadî tedrisatı ve bunlarla ilgili meseleler.”⁴⁰

Görüldüğü gibi tasarıda “Millî Talim ve Terbiye Dairesi” nin Maarif Vekâleti’nin en yüksek danışma kurulu olacağı ve bu dairenin ilk görevinin millî eğitimin gelişim programının düzenlenmesi olduğu vurgulanıyor. Üyelerin kimlerden oluşacağı, vasıfları ve çalışmalarını yürütme biçimi de anlatılıyor. Kurulun araştırma konularının, özellikle gelişmiş ülkelerdeki eğitim sistemi ve bileşenleri olacağı belirtiliyor.

TBMM’nin kurulduğu günden beri süregelen bu hazırlık çalışmaları ile birlikte, Millî Talim ve Terbiye Heyeti’nin de kurulmasına zemin hazırlayan “789 sayılı Maarif Teşkilatına Dair Kanun” tasarısının esasları da tespit edilmiştir.

1.2. Millî Talim Ve Terbiye Dairesi’nin Kuruluşu Ve İlk Çalışmaları

Yeni fikirler, yeni projeler üretmek şüphesiz ki, devletler için, çağdaşlarının önünde olabilmek için vazgeçilmezdir. Oysa yeni ve farklı düşünce üretemeyen ülkeler uygarlık ve bilim yarışında geride kalırlar.

Başka bir deyişle başarılı bir kalkınma, bir toplumu, değişim bilincine kavuşturmaya dayanır. Gerçekte de eğitim, bütün diğer toplumsal, ekonomik, yönetsel ve siyasal gelişmeler için bir ön koşul olarak düşünülmektedir.

Ekonomik büyüme; yeni bilimsel bilgilerin birikimi ve bu bilgilerin teknolojiye uygulanmasından ibarettir. Demek oluyor ki; eğitim ve ekonomik kalkınma arasında sıkı bir ilişki vardır. Çünkü kalkınmanın gerçekleşmesinde doğal kaynaklar ve kapital gibi

⁴⁰ — a.g.e. s: 42-43.

ekonomik unsurların kullanılması insan becerisine bağlıdır ve bu beceriyi insana eğitim kazandırmaktadır.⁴¹

İnsanlar, bilgi ve becerilerini, bu bilgi ve beceriler istikametindeki eğitim kurumlarında yetiştirilen öğrenciler iyi yetiştirilirse şüphesiz ki bu öğrenciler çalıştıklarında kalifiye elemanlar olarak topyekûn kalkınmaya katkıda bulunacaklardır. Bu da eğitim kurumlarının veya diğer adıyla okulların müfredat ve eğitim programlarıyla doğrudan ilgilidir. Türk eğitiminde okulların programını hazırlayan kurum “*Talim ve Terbiye Kurulu*”dur. Denilebilir ki bu kurum kalkınmayı doğrudan etkilemektedir.

1.2.1. Millî Talim ve Terbiye Dairesi'nin Kuruluşu Hakkında Mustafa Necati'nin Konuşması

9 Şubat 1926 tarihinde Millî Eğitim Bakanı basın mensuplarıyla yaptığı toplantıda Türk eğitiminin genel durumunu anlatmış ve Bakanlığın düzenleme, yönetim ve denetleme görevleri üzerinde yapılacak reform için geciktirilmeden ele alınacak işler hakkında açıklamalarda bulunulmuştur. Telif ve Tercüme işleri hakkında da bilgi veren Bakan “*Vekâlete tatbikat ve neşriyatı ve ilmî terbiyevî meselelere rehberlik etmesi için arzu edildiği kadar müspet ve faydalı bir faaliyet gösterememiştir.*” demiş; yaptığı açıklamalar arasında düzenleme görevini yürütecek olan Millî Talim ve Terbiye Dairesi'nin kurulması gereğini de şöyle açıklamıştır:

“Malumunuzdur ki Maarif Vekâletinde şimdiye kadar münhasıran talim ve terbiye işleriyle ilmî surette meşgul bir daire tesis olunmuş değildir. 1339 (miladi 1923) senesinden beri zaman zaman toplanan ilmî heyetlerle bu görevlerin yapılması düşünülmüş ise de, daimî ve kuvvetli bir teşkilâta malik olmayan bu ilmî heyetlerden belli faydalar alınması mümkün olmamıştır. Her müterakkî memleketin maarif merkez teşkilâtında en önemli görevleri yapan bu ilmî heyetler hakkında özet fikir vermek için iki memlekette bahsedeceğim. Bu memleketlerden biri terakkî yoluna en evvel girmiş Fransa, diğeri medeniyet zümresinde son asırlarda girmiş olan Bulgaristan'dır. Bunlardan Fransa'da bir eğitim yüksek meclisi vardır ki, programlarda ve teşkilâta azami söz ve rey sahibidir.

⁴¹ — Kaya, a.g.e. ,s:38.

Bulgaristan’da bir tedrisat komitesi vardır ki, Bulgaristan eğitim ve öğretiminin düzenleyicisidir. Maarif teşkilâtımızı ilmî esaslar üzerine kurmak terbiye ve tedris sistemlerimizi memleketin ihtiyaçlarına ve çağdaş uygarlık gereklerine uygun olarak düzenlemek için en yetkili kişilerle bizim de böyle bir teşkilât vücuda getirmemize kati ihtiyaç vardır. John Dewey raporunda bildirildiği gibi Maarif Vekâleti için kişilerin değişmesinden müteessir olmayacak, maarifin esas şartlarını, programlarını uzun tetkiklerle ancak böyle bir heyet hazırlayabilir. Bu heyet hakkında Heyet-i Vekilece kabul edilen ve TBMM’ye sevk edilen kanunda özel madde vardır. Bu heyete şahsım namına bir ehemmiyet-i mahsusa vermekte olduğumu söylemeyi zaid görmem. Genel eğitimimizde bizi muayyen usullerle, muayyen hedefe götürecektir ancak böyle kuvvetli bir teşkilatın düşünerek, okuyarak, tetkik ederek vereceği kararlardır.”⁴²

Millî Talim ve Terbiye Dairesi’nin kurulmasından birkaç ay önce Mustafa Necati’nin basın mensuplarına verdiği bu demeçten anlaşılıyor ki; Bakanlık çalışanları bu konu hakkında çok çalışmışlar, çeşitli raporlardan yararlanmışlar ve Heyetin kurulmasını bilimsel temellere oturtmuşlardır. Diğer Avrupa ülkelerinde olduğu gibi, kurulun milletın genel eğitimine ilişkin sorunları çözmek, okul programlarını geliştirmek, bütün dünyada yayımlanmış olan kitapları Türkçeye çevirmek, dünyada gelişen eğitim akımlarından Türkiye’yi haberdar etmek, bu akımları incelemek gibi işleri yapması için Millî Talim ve Terbiye Dairesi’nin kurulması kaçınılmaz bir ihtiyaçtı. İşte Millî Talim ve Terbiye Dairesi bu anlayışın sonucunda kurulmuştur. MEB’e bir rapor sunmuş olan ABD’li John Dewey’in bu kurulun oluşturulmasında etkisi büyüktür.

1.2.2. 789 Sayılı Kanunla Millî Talim ve Terbiye Dairesi’nin Kurulması

Mustafa Kemal Paşa 1 Kasım 1926 yılında TBMM’de yaptığı konuşmada “Memlekette talim ve tedris esaslarını, ilmî ve müstakil bir merkezden sevk ve idare tasavvur edilen “*Talim ve Terbiye Dairesi*” teessüs etmiş ve alelumum tedrisat programları ve kitapları üzerinde ciddî kararlar alınmıştır.”⁴³ diyerek bu dairenin kuruluşunu ilân etmiştir.

⁴² — Ozalp –Ataüinal, a.g.e. ,s:38.

⁴³ — Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri, AAM Yay. , Ank 1997, C:1, s: 366.

Böylece 2 Mayıs 1920 tarih ve 3 sayılı kanunla kurulan MEB'in Türk millî eğitimini düzenleme görevi Millî Talim ve Terbiye Dairesi'ne verilmiştir. Bu dairenin oluşumuna; Heyet-i İlmîyelerin, 1920'de kurulan ve daha sonra Telif ve Tercüme Heyeti adı altında Program Heyeti'nin katkıları olmuştur. Bu duruma göre Millî Talim ve Terbiye Dairesi, Telif ve Tercüme Heyeti'nin yerini almıştır.⁴⁴ (ayrıca bkz. Şekil 2)

789 sayılı kanunun ikinci maddesinde “*Yalnız Talim ve Terbiye İşleriyle iştigal etmek üzere Maarif Vekâleti'nde bir Millî Talim ve Terbiye Dairesi kurulmuştur. Bir reisin idaresi altında on Talim ve Terbiye üyesi bulunacak ve lüzumu kadar memur tayin edilecektir. Dairenin teşkilâtı ve vazifesinin sınırı, Vekiller Heyetince yapılacak bir talimatname ile tespit ve tayin edilecektir.*” denilmiştir.⁴⁵

Bu çerçevede Millî Talim ve Terbiye Dairesi'nin kuruluş gerekçelerini şu şekilde sıralayabiliriz.

- “*Ülkede eğitim –öğretim hizmetlerini bilimsel ve bağımsız bir merkezden planlama ve yönetim*
- *Eğitimin uzun vadeli hedeflerinin, olması politik ve siyasi etkenlerden uzak tutacak ve onu yönlendirecek bir organizasyon ihtiyacı*
- *Eğitimde gerekli görülen çağdaş ilmî düzenlemelerin, yönetim ve denetleme işlerinin organizasyonu.*”⁴⁶

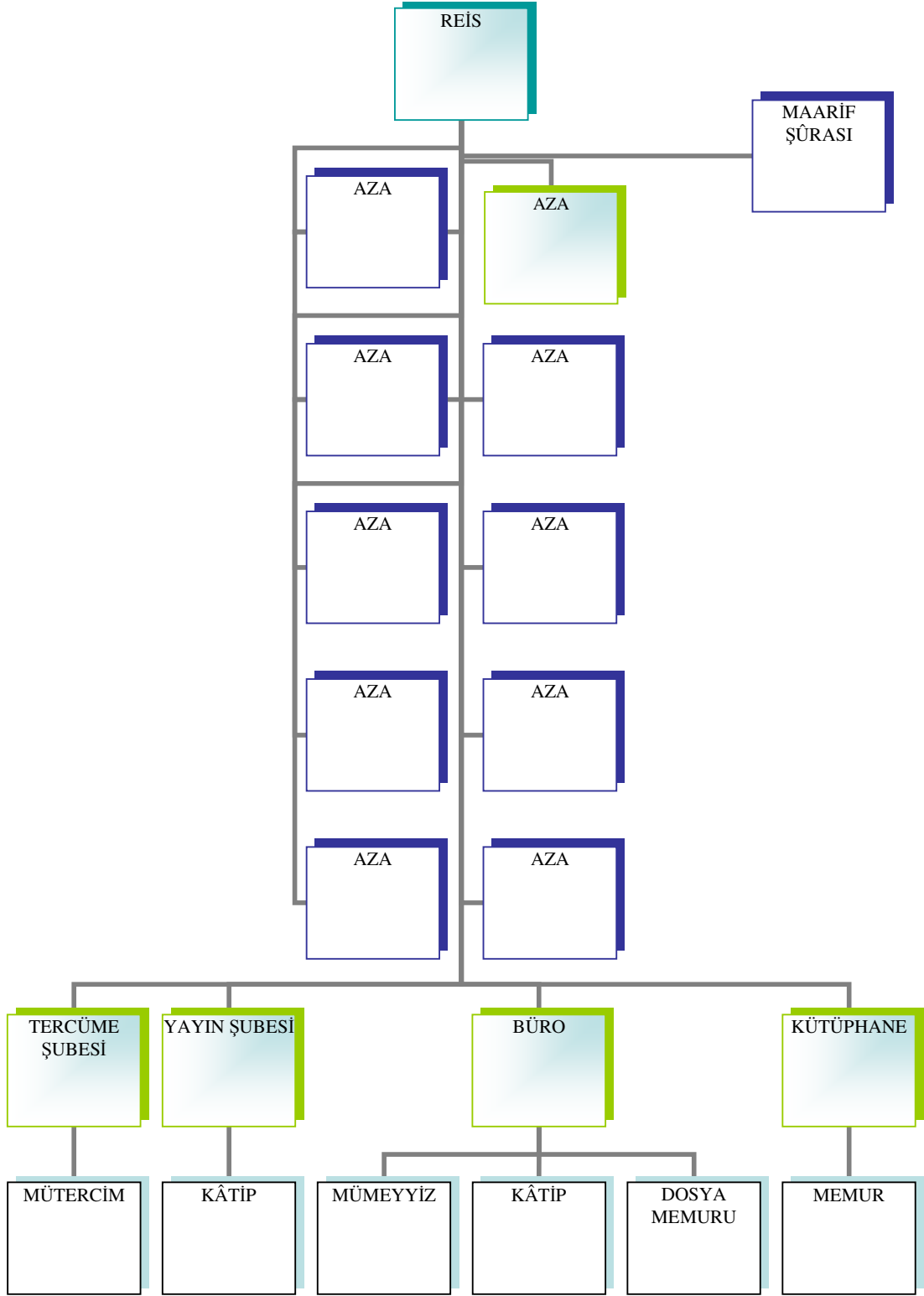
1926 yılında MEB teşkilâtına Millî Talim ve Terbiye Dairesi'nin yanı sıra Dil Heyeti de ilave edilmiştir. Dil Heyeti “Türk Dili ve buna müteallik ve bil cümle ilmî müesseselerle iştigal etmek”le görevlendirilmişti. Bu heyet için “dil heyeti'nin vazifeleri hakkında talimatname” başlıklı bir yönetmelik de yapılarak, bu yönetmelikte Dil Heyeti'nin Kuruluşu ve görevleri belirtilmiştir. Millî Talim ve Terbiye Dairesi de “*münhasıran talim ve terbiye işleriyle iştigal edecektir. Dairenin şubeleriyle teşkilatını idare etmek üzere Reis'ten başka azami on mütehasıs bulunacaktır.*”⁴⁷

⁴⁴ —Ekinci, a.g.e., s:46.

⁴⁵ — Ayas, a.g.e., s: 501. 22 Mart 1926, 789 sayılı “Millî Eğitim Teşkilatına Dair Kanun”, madde 2.

⁴⁶ —Muhammet Sarı, Millî Talim Terbiye Dairesi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2005, s:30–31.

⁴⁷ —Ayas, a.g.e., s: 501. 789 sayılı “Millî Eğitim Teşkilatına Dair Kanun” madde:1-2

Şekil II: Millî Talim ve Terbiye Dairesi 1926-1933

denilmektedir.1926 yılında bu dairenin yönetmeliği hazırlanmış, yönetmelik dairenin görevleri, kuruluşu etkinlik tarzı gösterilmiştir. Yönetmeliğin 16. maddesine göre “Bu yönetmelik belirli görevler hakkında Talim ve Terbiye Dairesi’nin verdiği kararlar Bakanlık makamınca uygulanır. Ancak herhangi bir kararın kabul edilmemesi veya aksinin yapılması halinde, mesele yıl içinde toplanacak “Millî Eğitim Şûrası” (Maarif Şûrası)na götürülür.” denilmektedir. Bu maddede sözü geçen Millî Eğitim Şûrası için de 1926 yılında bir yönetmelik hazırlanarak şura üyeleri ve görevleri belirtilmiştir.⁴⁸

1.2.3. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı’nın İşleyişini Düzenleyen Esaslar

Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı’nın çalışma düzenini anlayabilmemiz için bilinmesi gereken ilkeler, esaslar, kanun ve yönetmelikler vardır. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı’nın çalışmaları bunlara aykırı olamaz.

1.2.3.1. Atatürk’ün Eğitimle İlgili Düşünce ve Görüşleri

Atatürk ilke ve inkılâpları, Türk millî eğitim politikasını ve eğitimin temel ilkelerini oluşturmaktadır. Atatürk’ün eğitimle ilgili ilkelerini şöylece sıralamak mümkündür:

- *“Eğitim millî olacaktır,*
- *Eğitim cumhuriyetçi olacaktır,*
- *Eğitim lâiklik esasına dayanacaktır,*
- *Eğitim ilme dayalı olacaktır,*
- *Eğitimde genellik ve eşitlik olacaktır,*
- *Eğitim fonksiyonel ve çağdaş olacaktır.”⁴⁹*

⁴⁸— Ozalp –Ataunal, a.g.e. ,s:44

⁴⁹—Aslı Ayanoğlu Altun, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı’nın Kuruluşu, İşleyişi ve Millî Eğitim Sistemine Katkıları, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniv. SBE, Eğitim Programları ve Öğretimi, Sakarya 2002, s:49.

1.2.3.2. T.C. Anayasası

Türkiye Cumhuriyeti Anayasa'sında (1982) devletin eğitim öğretimle ilgili temel görevlerinin ana hatları 10, 24, 62, 130, 131, 132.maddelerinde belirlenmiştir. Kanun önünde eşitlik, din ve vicdan hürriyeti, eğitim ve öğretim hakkı ve ödevi, yabancı ülkelerde çalışan Türk vatandaşları, yüksek öğretim kurumları gibi anayasadaki maddeler, eğitimle ilgili düzenleme yaparken göz önünde bulundurulmak zorundadır.

1.2.3.3. Yürürlükte Olan Kanunlar ve Eğitim –Öğretim

Tevhid-i Tedrisat Kanunu, öğretimde birlik sağlayan en önemli kanunlardan birisidir. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, özellikle yabancı okullarla ilgili düzenlemelerinde bu kanun doğrultusunda düzenleme yapmalıdır. İlköğretim ve Eğitim Kanunu Millî Eğitim Temel Kanunu, Çıraklık ve Meslekî Eğitim Kanunu gibi kanunlar da bu kapsamda değerlendirilebilir.

1.2.3.4. Hükümet Programları

Millî eğitim ile ilgili politika ve stratejiler Atatürk'ün eğitim ile ilgili düşünceleri, T.C. Anayasası, eğitim ve öğretimi düzenleyen kanunlar çerçevesinde Hükümet Programları belirlenir ve uygulanır.

1.2.3.5. Kalkınma Planları

Her beş yılda bir hazırlana kalkınma plânlarında ülkenin insan gücü –istihdam ilişkileri, örgün ve yaygın eğitime ayrılan kaynaklar, kaynakların dağılımı, eğitim ve öğretimin kalitesini yükseltici tedbirler belirlenir. Belirlenen tedbirler Devlet Planlama Teşkilâtı koordinatörlüğünde ilgili kurum ve kuruluşlar ile işbirliği içerisinde yürütülür.

1.2.3.6. 789 sayılı “Millî Eğitim Teşkilatına Dair Kanun”

Dönemin Millî Eğitim Bakanı Mustafa Necati, okulların öğretim programlarından memnun değildi. Ona göre Türkiye'de var olan 15–20 yıl içinde, yıl adedi kadar okul programı değiştirilmişti. Yalnız bu okulların öğretim programlarının Bakanlığın doğrudan

geliştirmesi yerine özel olarak bu iş için oluşturulmuş heyet tarafından geliştirilmesinin doğru olacağını düşünmüştü. Mustafa Necati, diğer Avrupa ülkelerinde de olduğu gibi bu maksatla oluşturulmuş bulunan bir kurulun milletin genel eğitimine ilişkin sorunları çözmek; okul programlarını geliştirmek, bütün dünyada yayınlanmış olan kitapları Türkçeye çevirmek, dünya da gelişen eğitim akımlarından Türkiye’yi haberdar etmek, bu akımları incelemek gibi işleri üstlenmesi gerektiğini dile getirmişti.⁵⁰

Millî Eğitim teşkilatında üç ana organ mevcuttur. Yürütme görevini “*Müdürler Komisyonu*” , denetleme görevini “ *Teftiş Kurulu*” , düzenleme görevini ise “*Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı*” gerçekleştirir.

22 Mart 1926 tarihinden TBMM tarafından kabul edilip 3 Nisan 1926 tarihinde yürürlüğe giren 789 sayılı “*Maarif Teşkilatına Dair Kanun*”un ikinci maddesine göre “Millî Talim ve Terbiye Dairesi” kurulmuştur.

1.2.4. Millî Talim ve Terbiye Dairesi’nin Görev, Teşkilat ve Çalışma Esaslarını Belirleyen Yönetmelik

22 Mart 1926 tarih ve 789 sayılı Kanunla kurulması kararlaştırılan Millî Talim ve Terbiye Dairesi’nin görev, teşkilât, çalışma esaslarını belirlemek üzere hazırlanan bu ilk yönetmelik, Bakanlar Kurulunun 28 Mart 1926 tarih ve 3393 sayılı kararı ile kabul edilerek uygulamaya konulmuştur.⁵¹

Adı geçen yönetmeliğin birinci maddesine göre, Millî Talim ve Terbiye Dairesi’nin görevleri şöyledir:

“Millî eğitimle ilgili yönetmelik, tüzük ve kanunlarda değişiklik yapılmasına ihtiyaç görülen hususlar hakkında Bakanlığa teklifte bulunmak, her derecede genel ve meslek okullarının programlarını doğrudan doğruya veya uzmanlar vasıtasıyla düzenlemek veya değiştirmek, darülfünun şubeleri de dâhil olduğu halde yüksek ve orta dereceli her çeşit

⁵⁰ —Başar , a.g.e. ,s:182

⁵¹ —Necdet Konan, MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı’nın Analizi (Yayınlanmamış Doktora Tezi) ,İnönü Ün.v. SBE Eğitim Bilimleri ABD, Malatya 1993, s:36–37.

okulların yeniden kurulması veya lağvedilmesi hususunda görüşlerini bildirmek, okullarda kabul ve uygulanacak eğitim ve öğretimin amaçları, sistem ve usulleri hakkında karar almak, gençleri Cumhuriyet esasına göre hazırlayacak ve okullarda Millî Terbiyeyi kuvvetlendirecek tedbirler almak, okulların derecelerini tayin ve imtihan usulleri ve mezun olma şartları hakkında karar almak, gelecek yıllarda uygulanacak eğitim programını Genel Müdürlerin görüşleri alınarak tespit etmek ve buna göre her yıl Millî Eğitim Bütçe Layihası hazırlanırken tekliflerde bulunmak, halkın terbiye ve aydınlatılması için tedbirler düşünmek, mevcut öğretmenlerin meslekî bilgi ve güçlerini artırmak için gerekli tedbirleri almak, Türk öğrencilerinin yabancı ülkelerde öğrenim sorunu ile MEB'in yabancı ülkelere getireceği her çeşit uzmanlar hakkında fikrini söylemek, ilk ve orta dereceli okullarda okutulmak üzere yazılan kitapları incelettirmek ve bunlardan öğretim programına uygun ve pedagojik şartları kabul etmek ve onamak, Bakanlık hesabına bastırılması gereken okul kitaplarını tespit ettirmek, muhtelif derslerin öğretiminde müfredatın uygulanmasıyla ilgili "öğretmen kitapları" hazırlamak veya yayımlamak, yabancı bir dilde yazılmış pedagojik ve mecmua ve kitapları takip etmek, Türkiye öğretmenlerine faydalı olanlarını aynen veya özet halinde yayımlamak, MEB'in bilimsel risale ve mecmualarını yayımlamak, Bakanlık hesabına bastırılmak üzere dışarıdan verilip Bakanlık makamınca Kurula gönderilen ilmî eserleri doğrudan doğruya tetkik ederek veya uzmanlarına tetkik ettirerek kabul veya reddetmek.”⁵²

Yine yönetmeliğin ikinci maddesinde, “*Millî Talim ve Terbiye Dairesi bir başkan ve kanunen belirli miktarda üyeden oluşan bir kuruldan ve tercüme ve yayın şubeleri ile bir büro veya bir kütüphaneden oluşacağı*” belirtilmiştir.⁵³

Yönetmeliğin üçüncü maddesine göre Kurul Başkanının görevleri şu şekildedir:

- “*Kurula başkanlık etmek*
- *İncelenmesi gerekli sorunları üyelere vermek*
- *Tercüme, yayın şubeleri ve büroda bulunanların görevlerini muntazam bir şekilde yapmalarını gözetlemek.”*⁵⁴

⁵² — Özalp, Ataüinal, a.g.e., s: 597-598. ayrıca bkz Ek 4.

⁵³ — a.g.e., s:599. bkz Ek 4.

⁵⁴ — a.g.y. bkz Ek 4.

Yönetmeliğin dördüncü maddesine göre Kurul Üyelerinin görevleri; “*incelenmek üzere gönderilen sorunlar üzerinde tetkikte bulunmak ve sonucu kurula bildirmek, bu yönetmelikte bulunan görevlerin yapılması ile ilgili inceleme yapmak ve tetkikte bulunmak*” şeklinde belirtilmiştir.

Yönetmeliğin müteakip maddelerinde şubelerin oluşumu ve görevleriyle ilgili düzenlemeler belirtilmiştir. Buna göre “*Tercüme Şubesi*” ile ilgili olarak; “*yeteri kadar mütercimden oluşur, mütercimler, Başkan ve üyeler tarafından gösterilecek kitap veya makaleleri aynen veya kısaltarak tercüme edecekleri gibi kütüphaneye gelen pedagojik kitap ve mecmuaları inceleyerek kapsam özetlerini Başkana vermekle görevlidirler.*” Denilmektedir. Mütercimler, kütüphanede bildikleri yabancı dile ait kitapların fihrist ve fişlerini düzenleyecekleri gibi Bakanlık makamınca verilecek evrakı da Bakanın havalesi ile tercüme edeceklerdi.

Yayın Şubesi ise; bir müdürle iki kâtipten oluşuyordu. Müdür kurulun kararı ve başkanın önerisi ile bakanlık önerisi ile Bakanlık tarafından tayin edilecekti..

Neşriyat Şubesinin Vazifeleri ise; “*kurumunca yayımlanmasına karar verilen eserlerin basılmasına ait işlemleri yapmak ve takip etmek, yayım için bütçeye konan paranın hesabını tutmak*” şeklinde belirtilmişti.

Büro bir mümeyyizle lüzumu kadar kâtip ve bir dosya memurundan oluşuyordu. Vazifesi, dairenin yazışmalarını yürütmek ve evrakını tasnif etmek ve saklamaktı. Kütüphanenin bir memuru vardı, görevi kütüphanede bulunan eserlerin katalog ve fişlerini düzenlemek ve bunları muhafaza etmektir.

Millî Talim ve Terbiye Dairesi, bu yönetmelikte belirli görevlerin yapılması için uzmanları davet edip, komisyonlar teşkil edebilecekti. Uzmanlara ve komisyon üyelerine Bakanlıkça tespit olunan bir ücret verilebilecekti. Gerek okul kitapları, gerek halka mahsus yayınlar ve ilmî kitapların ne surette tetkik edileceği ve yayımlanacağı ayrı yönetmeliklerle tayin olunacaktı.

Yönetmeliğin müteakip diğer maddelerinde de Millî Talim ve Terbiye Dairesi Üyelerinin çalışma kuralları, yolluk ve yevmiyelerinin nasıl tespit edileceğiyle ilgili esaslar belirtilmişti.

Bu yönetmelikte belirtilen görevler hakkında Millî Talim ve Terbiye Kurulu'nun verdiği kararların Bakanlık makamınca uygulanacağı, ancak herhangi bir kararın kabul edilmemesi veya aksinin yapılması halinde meselenin yıl içinde toplanacak “*Maarif Şûrası*”na götürüleceği⁵⁵ ifade edilerek Millî Eğitim Şûrası'nın kurulmasının zemini hazırlanmıştı.

1.3. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın Teşkilat Yapısında 1946 ‘ya Kadar Yapılan Değişiklikler

Bakanlığın önemli işlevlerinin yerine getirilmesi için kurulan. , 1926 ‘da kurulduktan sonra oluşturulan teşkilât yapısı, kurumun gelişmesiyle birlikte yenilenme ihtiyacı hissetmiştir.

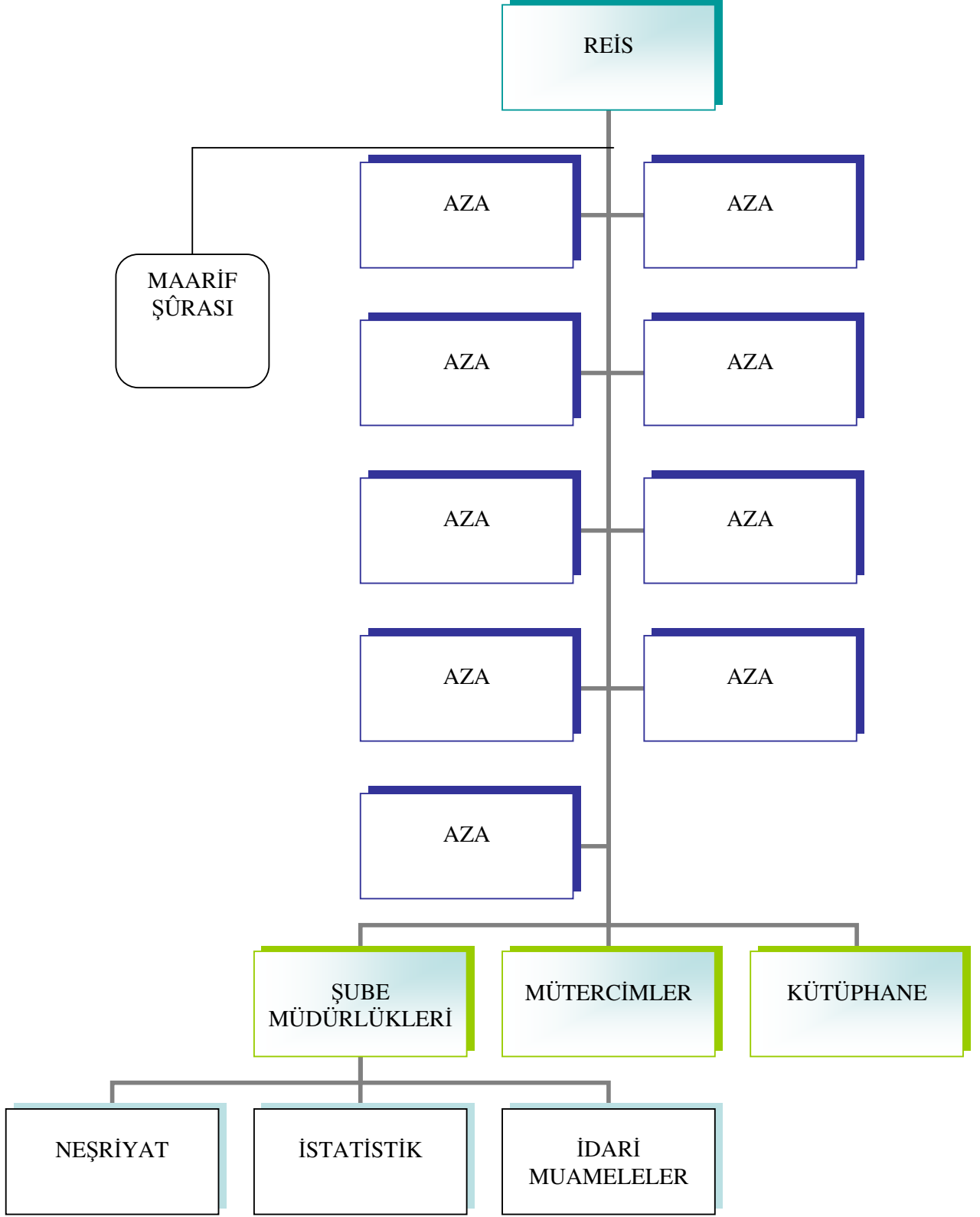
22 Haziran 1933 tarih ve 2287 sayılı “*Maarif Vekâleti Merkez Teşkilatı ve Vazifeleri Hakkında Kanun*” ile Millî Talim ve Terbiye Dairesi yeniden düzenlenmiştir. (Bkz. Şekil 3) Bu düzenlemeyle, Maarif Şûrası en yüksek danışma organı olarak Bakanlık teşkilâtında yerini almıştır. Ayrıca Millî Talim ve Terbiye Dairesi, bir başkan ve dokuz üyeden teşekkül ettirilmiş ve daire, şube müdürlerine ayrılmıştır. Şube müdürlerinde ise yazı, hesap ve dosya işleriyle meşgul olan kalemler bulunmaktadır.⁵⁶

10 Haziran 1935 tarih ve 2773 sayılı kanun ile yapılan yeniden düzenleme sonucu Millî Talim ve Terbiye Dairesi'nin görevleri şu şekilde düzenlenmiştir:

- “*Vekâletin alâkadar dairelerce hazırlanacak kanun layihaları ile nizamname ve talimatnameleri tetkik etmek ve icap edenlerini bizzat hazırlamak ve bunlardan tedris ve terbiyeye taalluk edip Vekaletçe uygun görülenlerini Maarif Şûrası'na vermek..*

⁵⁵ — Özalp – Atâünal , a.g.e. ,s: 597-600.

⁵⁶ — Ekinci, a.g.e. , s:47.

Şekil III: Millî Talim ve Terbiye Dairesi 1933-1946

• Her derece umumî ve meslekî mekteplerin tedrisat programlarını hazırlayarak Maarif Şûrası'nın tetkikine vermek.

• Mekteplerde okutulmak üzere yazılan kitapları tetkik ederek kabul edip, edilmemesi hakkında reyini söylemek.

*Halkı Cumhuriyet esaslarına göre hazırlanacak ve bütün kültür kurumlarından Millî Eğitimi pekiştirecek tedbirleri düşünmek ve Bakanlık olurlarına önermelerde bulunmak.*⁵⁷

Müsteşar, Millî Talim ve Terbiye Heyeti Başkanı, Teftiş Kurulu Başkanı 1452 sayılı kanundaki A serisine dahil maarif memurları arasında Vekâletin inhası üzerine müşterek kararname ve Cumhurbaşkanlığının tasdiğiyle tayin olunurlar.⁵⁸ Bu kanuna göre Müsteşar, TTK Başkanı, Teftiş Kurulu Başkanı ve diğer yüksek dereceli memurlar; Millî Eğitim Bakanı, Başbakan ve Cumhurbaşkanı'nın ortak kararnameleriyle atanabilirler.

Millî Talim ve Terbiye Dairesi Başkanı'nın görevi; kurulun toplantılarına başkanlık edip, incelenmesi gereken konuları üyelere, uygun görülecek başka kişilere dağıtmak, eser yazılması ve çevrilmesi ile yayın işlerine ve kurulun vazifelerine çalışmaları düzene koymak ve kontrol ettirmektir. Ayrıca kanunda; eğitim ve öğretime ilişkin işlerde Millî Talim ve Terbiye Dairesi'nce hazırlanan ve Bakanlıkça gerekli görülen kanun tasarısı, tüzük, yönetmelik ve eğitim programlarını inceleyerek Bakanın onayına sunulacak kararları almak üzere ikinci kuruluş olarak Millî Eğitim Şûralarının teşkili öngörülmüştür.

2287 sayılı “*Maarif Vekâleti Merkez Teşkilâtı ve Vazifeleri*” hakkındaki kanunla Millî Talim ve Terbiye Dairesi, Bakanlığın ilmî danışma organı olarak kabul edilmiş bulunmaktadır.⁵⁹

Millî Talim ve Terbiye Dairesi'nin yasal düzenlemelerle belirlenen görevlerini kuruluşundan günümüze zaman zaman yeniden düzenlendiği görülmektedir. Yasal

⁵⁷ — Emin Sağlamer, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, 21. yy Eşiğinde Türk Eğitim Sistemi, Öğretmen Hüseyin Hüsnü Tekişik Eğitim Öğretim Araştırma ve Geliştirme Merkezi yay. ,Ank. 1999, s:422.

⁵⁸ — Sarı, a.g.t., s: 39.

⁵⁹ — Mustafa Ben vd., Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, MEB yay. İst. 1995, s:9.

düzenlemelerin zamanla günün gereksinimleri doğrultusunda değişime uğraması doğal bir süreçtir.

Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın görevlerine ilişkin düzenlemenin, başkanlığın görevlerini azaltacak yönde olduğu görölmektedir. Bu da öze ilişkin bir değişikliğin olmadığını göstermektedir. Yine 1935 yılında Millî Talim ve Terbiye Dairesi Başkanı'nın görevlerine ilişkin düzenlemede de böyle olduğu görölmektedir.

Özet olarak 1926–1946 yılları arasında Millî Talim ve Terbiye Dairesi'nin yapısında 1933 ve 1935 yılları olmak üzere iki defa değişiklik yapılmış. 1933'te yapılan değişiklikte kurulun görevleri, teşkilât yapısı ve Kurul Başkanı'nın atanma şekli değiştirilmiştir. 1935 yılında ise Kurul Başkanı'nın görevleri yeniden düzenlenmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

TALİM VE TERBİYE DAİRESİ'NİN TEŞKİLÂT YAPISININ DÜZENLENMESİ VE YAPILAN ÇALIŞMALAR (1946–1973)

Demokratik ülkeler safında yer alan Türkiye'nin, demokrasinin bütün kurum ve kuruluşlarını kurarak olabildiğince demokratik bir ülke olduğunu bütün dünyaya göstermesi bir zorunluluk ortaya çıkmıştı. Böylece 1946 yılının başlarında Türkiye'de parlamenter demokratik siyasî hayatın vazgeçilmez temel siyasal kurumlarından biri olan muhalefet partilerinin de kurulmasına başlandı. Aslında çok partili demokrasiye geçiş için gerekli koşullar 1945 yılının ortalarında Türkiye'de oluşmaya başlamıştı. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, TBMM'de Toprak Kanunu'nun görüşmeleri sırasında 19 Mayıs 1945 tarihinde yapmış olduğu konuşmasında, rejimde liberalleşmeye gidileceğini açıklamıştır.⁶⁰

Toprak Kanunu'nun TBMM'de görüşülmesi sırasında bir başka ilginç gelişmede dönemin tek siyasi partisi olan CHP içinde bir muhalefet grubunun ortaya çıkması olmuştur. Bu muhalefet grubu Celâl Bayar'ın önderliğinde 7 Ocak 1946 tarihinde "*Demokratik Parti*" adıyla bir muhalefet partisi kurmuşlardır. İşte böylece, Türkiye Cumhuriyeti tarihinde "*Çok Partili Demokrasiye Geçiş Dönemi*" başlamıştır.

İşte bu çalışmamızda da, çok partili demokrasiye geçiş yılı olan 1946 yılından, Cumhuriyetin Kuruluşunun 50. yılına kadar olan dönem incelenecektir.

2.1. Talim ve Terbiye Dairesi'nin Görevlerinde Yapılan Yeni Düzenlemeler

Kalkınma ve çağdaşlaşma sürecinde eğitimi bir lokomotif olarak benimseyen genç Türkiye Cumhuriyeti, millî eğitimin yönetsel yapısında ilk rasyonel değişimleri 1926 yılında gerçekleştirmeye başlamıştır. Bu dönemde MEB'de, merkez ve yerel örgütü günün gereksinimlerine göre genişletmek, Bakanlığı Türkiye'nin düşünce yaşamında öncülük edebilecek bir düzeye getirmek amacıyla gerçekleştirilen yönetsel reformun sonucunda oluşan birimler arasında en çok umut bağlanana Talim ve Terbiye Dairesi olmuştur. Genel

⁶⁰— Başar, a.g.e., s:377-378.

ve değişmez bir eğitim politikası hazırlayarak Millî Eđitim Bakanlığı'nın dűşünsel liderliğini yapması amacıyla eğitim sisteminde yer alması Jonh Dewey tarafından da önerilen Talim ve Terbiye Dairesi “...*Millî Eđitim Bakanlığı'nın dışında , Millî Eđitim Bakanlığı'na manevi kontrol yapacak bir kurula duyulan gereksinim...*” sonucunda oluşturulmuştur.⁶¹

İşte misyonu bu kadar önemli olan Talim ve Terbiye Dairesi'nin yapısında da değişiklikler kaçınılmazdır. Talim ve Terbiye Dairesi'nin görev kapsamı 1926 yılında kurulmasıyla oluşturulmuş, 1933 yılında düzenlenerek 1935 yılında 2773 sayılı yasanın altıncı maddesiyle yeniden düzenlenerek 1981 yılına kadar aynen devam etmiştir. 1946–1973 yılları arasında Talim ve Terbiye Dairesi'nin görev kapsamı şöyledir:

- “*Bakanlığın ilgili dairelerince hazırlanacak yasa tasarısıyla , tüzük ve yönetmelikleri incelemek , gerekenleri bizzat hazırlamak ve bunlardan eğitim ve öğretimle ilgili olup Bakanlıkça gerekli olanları Millî Eğitim şûrası'na vermek.*
- *Her derecede genel ve mesleki okulların öğretim programlarını hazırlayarak Millî Eğitim şûrası'nın incelenmesine vermek.*
- *Okullarda okutulmak üzere yazılan kitapları inceleyerek kabul edilip, edilmemesi hakkında reyini söylemek .*
- *Halkı Cumhuriyet esaslarına göre hazırlayacak ve bütün kültür kurumlarında Millî Eđitimi pekiştirecek önlemleri dűřünmek ve Bakanlık olurlarına önerilerde bulunmak.”*⁶²

Buna göre Talim ve Terbiye Dairesi; eğitim programları, yasal düzenlemeler, eğitim materyalleri, Cumhuriyet ve millî eğitimi pekiştirecek önlemler dűřünme konularında görevlendirilmiştir. alışmalarını bu çerçevede yapması plânlanmıştır.

⁶¹— İlhan Başgöz, Howard E. Wilson, Türkiye Cumhuriyetinde Eğitim ve Atatürk, Dost Yay, Ank. 1968, s:98–101.

⁶²—Sarı, a.g.t., s:38-39

2.1.1. Talim ve Terbiye Dairesi Başkanı'nın Görevleri

Bakanlar Kurulunun 28 Mart 1926 ve 3393 sayılı kararı ile kabul edilerek yürürlüğe giren Millî Talim ve Terbiye Dairesi Talimatnamesi'nin üçüncü maddesinde Başkanın görevleri şu şekilde düzenlenmiştir:

- “Kurula başkanlık etmek
- İncelenmesine gereksinim duyulan sorunları üyelere iletmek
- Çeviri ve yayın şubeleri ile yazı kurulunun görevlerini en iyi şekilde yerine getirmelerini sağlamak.”⁶³

10 Haziran 1935 tarih ve 2773 sayılı yasa ile yapılan düzenleme sonucu, Millî Talim ve Terbiye Dairesi Başkanı'nın görevleri; Kurulun toplantılarına Başkanlık etmek, incelenmesi gereken konuları üyelere veya uygun görülecek başka kişilere dağıtmak. Eser yazılması, çevrilmesi ve yayınlanması ile istatistik işlerini, Kurulun görevlerine ilişkin çalışmaları düzenlemek ve kontrol etmek olarak belirlenmiştir.⁶⁴

1966 yılında ise “Millî Eğitim Talim ve Terbiye Dairesine Başkan, üye, Müşavir, İhtisas Bürosu müdürlüğü, Raportör, uzman ve mütercim olarak atanacaklar da aranacak niteliklerle bunların görevleri hakkında yönetmelik”in üçüncü maddesinde Başkanın görevleri 10 Haziran 1935 tarih ve 2773 sayılı yasa ile yapılan düzenleme sonucu belirlenen görevlerine “ gerekikçe kendi ihtisas alanında araştırmalar yapmak” görevi de eklenerek şu şekilde belirlenmiştir:

- “Kurulun toplantılarına başkanlık etmek
- Daireye ait işleri ve incelenmesi gereken konuları üyelere ,ihtisas bürolarına ve daire için de uygun göreceği kimselere dağıtmak,özellikle daire mensupları arasında iş dengesi sağlamak,
- Dairenin çalışma düzenini sağlamak ,
- Sonuçları kontrol etmek, bunların ahengini ve tutarlılığını sağlamak,

⁶³ —Bkz Ek 4, m: 3

⁶⁴ — Konan, a.g.t., s: 58-59.

- *Gereklikçe kendi ihtisas arasında araştırmalar yapmak*”⁶⁵

Yapılan bu değişlikle başkanın görevlerini ayrıntılı biçimde ifade edilmesine ve yetkilerinin belirginleştirilmesine çalışıldığı görülmektedir. Diğer yandan Başkan’ın yasal düzenlemelerde belirtilen görevlerine Talim ve Terbiye Kurulu Dairesi’nin görevleri gerçekleştirici nitelikte olduğu görülmektedir.

2.1.2. Talim ve Terbiye Kurulu Başkan ve Üyelerinin Seçilmesi

Konuya ilişkin ilk düzenleme 15 Ağustos 1966 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanan *“Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Dairesine Başkan, Üye, Müşavir, İhtisas Bürosu Müdürlüğü, Raportör, Uzman ve Mütercim olarak atanacaklardan aranacak niteliklerle bunların görevleri hakkında yönetmelik”*(Ek 5) ile yapılmıştır; bu yönetmeliğin ikinci maddesine göre *“Talim ve Terbiye Dairesi’nin Başkanlığını da yapmakla yükümlü bulunan Talim ve Terbiye Kurulu Başkanı, bu yönetmeliğin dördüncü maddesindeki vasıfları taşıyan ve eğitim alanında temayüz etmiş bulunan şahsiyetler arasından seçilir.”*⁶⁶

Talim ve Terbiye Kurulu üyeliğine atanacaklarda aranacak nitelikleri de belirleyen 4. madde ise *“Talim ve Terbiye Kurulu Üyeleri, Üniversite öğrenimi veya bu nitelikte bir öğrenim görmüş bulunan, Doğu veya Batı Kültürü ile doğrudan doğruya teması olan, en az bir batı dili bilinen, Genel Eğitim, Mesleki ve Teknik öğretim veya Kültür Alanlarından birinin problemleri üzerinde veya mensubu olduğu bilim dalında araştırma yapma ve bilimsel senteze varma niteliği taşıyan, millî eğitimimizin çeşitli öğretim ve idare kademelerin de başarı ile hizmet görmüş, bir yüksek öğretim kurumunun da öğretim üyesi olabilecek vasıfta, tecrübeli meslek mensupları arasından seçilirler”*⁶⁷ biçiminde düzenlenmiştir.

⁶⁵— Millî Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi, “Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Dairesi’ne Başkan, Üye, Müşavir, İhtisas Bürosu Müdürü, Raportör, Uzman, ve Mütercim Olarak Atanacaklarda Aranacak Niteliklerle Bunların Görevleri Hakkında Yönetmelik”, S: 1417, 22 Ağustos 1966, m:1. Ayrıca Bkz Ek 5.

⁶⁶— Bkz Ek 5 m: 2.

⁶⁷— Bkz Ek 5m: 4.

Böylesine önemli bir konuma atanacaklarda aranacak özelliklerin belirlenmesi ve uygulanması özen gerektirmektedir. *”Eğitim alanında temayüz etmiş bulunan şahsiyetler arsında bulunmak”, “en az bir yabancı dil bilmek.”* gibi net olmayan, yoruma açık ve hatları belirlenmemiş ölçülerin var olduğu söylenebilir. Bunun üzerine kitap, makale sahibi olan veya üniversitelerde kariyer sahibi olan, yabancı dil sınavlarından belirlenen puanı olan gibi ifadelerle kriterler net olarak belirlenir.

2.1.3. Talim ve Terbiye Kurulu Üyelerinin Görevleri

28 Mart 1926 tarih ve 3393 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla kabul edilerek yürürlüğe giren Millî Talim ve Terbiyesi Dairesi Talimatnamesinin dördüncü maddesinde Kurul Üyeleri'nin görevleri şu şekilde belirlenmiştir:

- İletilen sorunlar hakkında incelemelerde bulunarak sonucu Kurula bildirmek,
- Bu yönetmelikte belirtilen görevlerin yerine getirilmesine ilişkin inceleme ve önerilerde bulunmak

15 Ağustos 1966 tarih ve 12375 sayılı Resmi Gazete de yayımlanan *“Millî Eğitim Bakanlığı Talim Ve Terbiye Dairesi'ne Başkan, Üye, Müşavir, İhtisas Bürosu Müdürü, Raportör, Uzman Ve Mütercim Olarak Atanacaklar Da Aranacak Niteliklerde Bunların Görevleri Hakkında Yönetmelik”*in beşinci maddesinde Kurul Üyeleri'nin başlıca görevleri olarak şunlar belirtilmiştir:

- *“Kurul toplantılarına katılmak, oyunu kullanmak, gerektiğe kurul dışı toplantılara katılmak,*
- *Dairenin bilimsel karar organı olarak Kurulun görevleri arasında yer alan; millî ülkülerimize çağdaş şartlara göre millî eğitimimizin amaçlarını ilkelerini tespit etme, öğretim sistemimizi ve metotlarını geliştirme, kurumlarımızın standartlarını koruma, eğitim planlarının esaslarını tespit etme; Bakanlığa bağlı olan kurumlarla ilgili kanun, tüzük, yönetmelik tasarılarını hazırlama ve hazırlayıp geliştirme; okulların ve gerektiğe kurumların öğrenim programlarını hazırlama ve hazırlayıp geliştirme; ilk ve orta dereceli öğretim*

kurumlarının ders, öğretmen, yardımcı ders, müracaat ve kaynak kitaplarını, öğretim araçlarını inceleme, inceleyip değerlendirme bunların gelişme tedbirlerini araştırma, öğretim kurumlarının derecelerini, denkliklerini okullar arası geçişlerinin esaslarını tespit etme, öğretmenlik mesleğinin ve eğitim idareciliğinin gelişmesini sağlayacak tedbirleri düşünme; Millî Eğitim Şûrası kararlarının uygulanması ile ilgili incelemeleri yapma; Bakanlığının millî ve genel kültür yayınları ile meslek yayınlarında göz önünde bulundurulacak esasları tespit etme, yayınlanacak eserlerden ve yazılardan gerekli gördüklerini inceleme veya inceleyip değerlendirme; halkın kültür seviyesini yükseltecek tedbirleri düşünme; yurt içi ve yurt dışı eğitim hareketlerini, müfettiş ve uzman raporlarını ve belli eğitim kurumlarından da yapılan denemeleri, kurumlarımızın gelişmesi hakkında değerlendirmeler; memleketimizle başka memleketler arasında yapılacak kültür anlaşmaları hakkında mütalâa verme; milletler arası eğitim ve kültür toplantılarında milletimizin temsili ile ilgili hazırlıkları inceleme ve bu toplantılarda varılan kararların yurdumuzda değerlendirilmesini sağlama konularında ve benzeri işlerde kendine düşenleri yapmak ve elde ettiği sonuçları kurula getirmek;

- Müşavirlerinin çalışmalarını düzenlemek ve kendi hizmet alanıyla Dairenin organları arasındaki iş birliği sağlamak;
- Kendi iş kuralları ile ilgili olarak, ihtisas bürolarınca veya raportörlerce yapılacak ön çalışmaların esaslarını belirtmek veya bu çalışmalarını planlamak;
- Millî Eğitim Şûrası hazırlıklarına ve çalışmalarına katılmak;
- Eğitim alanında, konusuyla ilgili araştırmalar yapmak;
- Gereklikçe, Bakanlığın yayın organlarında meslek çevrelerini ve halkı aydınlatmak, çalışma alanı ile ilgili yayınlarda bulunmak;
- Kurumca her ders yılı başında yapılacak daire çalışma programını hazırlıklarına kendi çalışma alanının problemlerini getirmektir.”⁶⁸

Kurul Üyeleri'nin görevlerinin belirlendiği yasal düzenlemeler bir bütün olarak incelendiğinde kurul üyelerinin görevlerinin TTKB'nin görevlerindeki değişikliklere paralel olarak değişmediği, bununla birlikte bu görevlere kaynaklık ettiği görülmektedir. Bu durum 15 Ağustos 1966 tarihinde Resmi Gazete de yayınlanan yönetmeliğin Kurul

⁶⁸ — Bkz Ek 5 m: 5

Üyelerinin görevlerinin belirtildiği beşinci maddesinin b bendinde olduğu gibi bazı düzenlemelerde oldukça belirgin biçimde kendisini göstermektedir.⁶⁹

Bir diğer dikkat çekici durum ise, Kurul Üyelerinin 28 Mart 1926 tarihli yasal düzenlemesinde daha kısa ve öz olarak belirtilirken, 15 Ağustos 1966 tarihinde yapılan yasal düzenlemede daha geniş ve kapsamlı olarak belirtilmiştir.

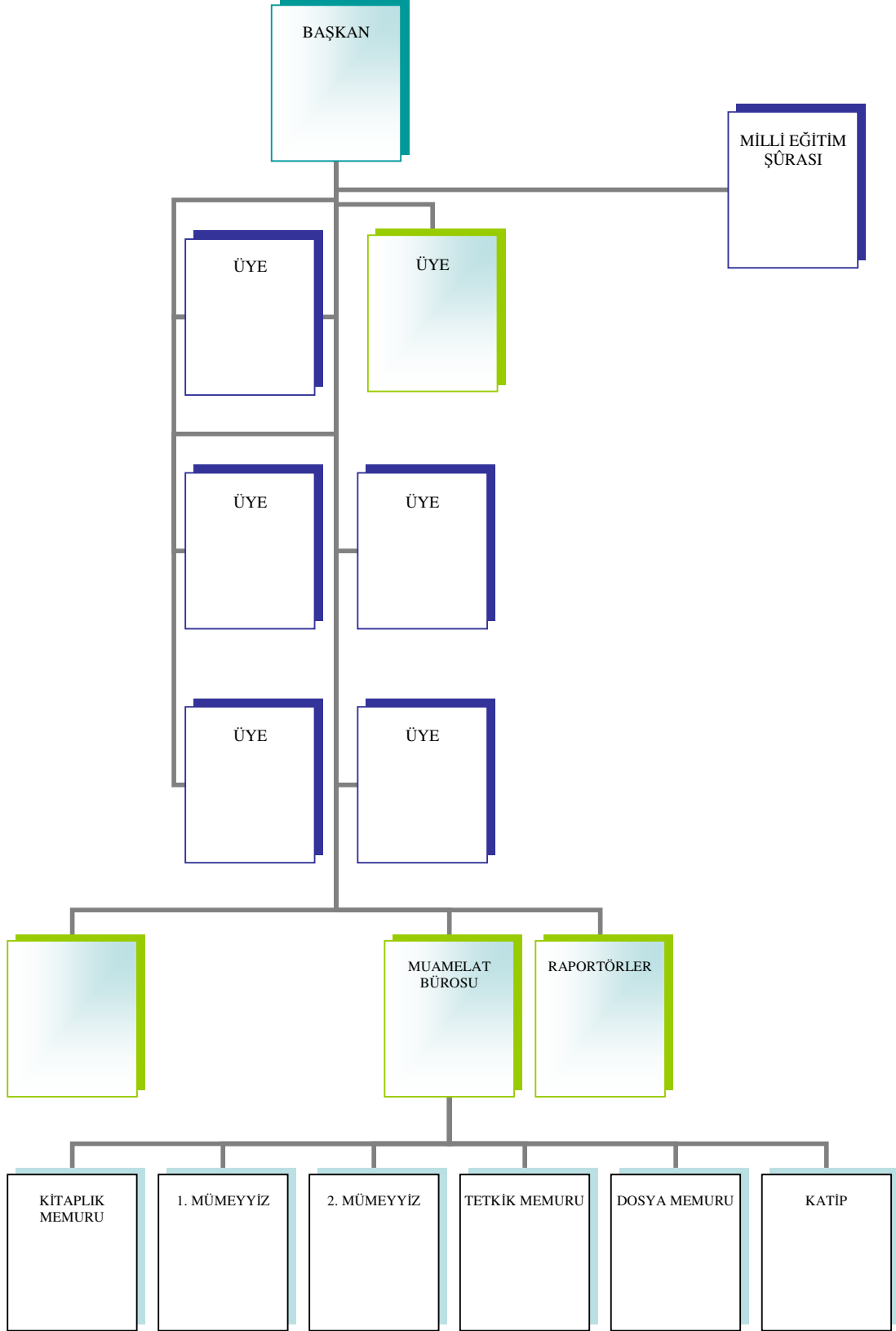
2.1.4. Talim ve Terbiye Dairesi'nin Örgütsel Yapısının Değişimi

15.6.1946 tarih ve 4926 sayılı “*Millî Eğitim Bakanlığı Kuruluş Ve Görevleri Hakkındaki 2287 Sayılı Kanunda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun*”a dayalı olarak yapılan düzenleme sonucu, Millî Talim ve Terbiye Dairesi'nin adı “*Talim ve Terbiye Dairesi*” olarak değiştirilerek Dairenin kadroları bir başkan, altı üye, dört raportör, üç mütercim, bir muamelat müdürü, iki mümeyyiz, yedi memur olarak yeniden belirlenmiştir. Ayrıca “*Maarif Şûrası*” , “*Millî Eğitim Şûrası*” olarak değiştirilmiş; “*Reis*” yerine “*Başkan*” , “*aza*” yerine “*üye*” ifadeleri kullanılmıştır. Talim ve Terbiye Dairesi bünyesindeki şube müdürlükleri “*büro*” haline dönüştürülmüş ve raportörlükler oluşturulmuştur.⁷⁰ (ayrıca bkz Şekil 4)

Talim ve Terbiye Dairesi'ni daha işlevsel hale getirmek amacıyla 15 Ağustos 1966 tarih ve 12375 sayılı resmi Gazete de yayımlanarak yürürlüğe giren “*Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Dairesine Başkan , Üye ,Müşavir,İhtisas Bürosu Müdürü , Raportör , Uzman ve Mütercim olarak atanacaklarda aranacak niteliklerle bunların görevleri hakkında yönetmelik*”le , Talim ve Terbiye Dairesinde ,Talim ve Terbiye Kurulu Başkan ve Üyeleri ile birlikte , işlerin hacmine ve niteliğine göre , yeteri kadar Müşavir , İhtisas Bürosu Müdürü , Raportör , Uzman ve Mütercim görevlendirilmesi ön görülmüştür. Ayrıca Talim ve Terbiye Dairesi'nin işlerini kurulun kararlarını ve ilkeleri çevresinde sonuçlandırmak ve kurulun çalışmalarına, araştırmalarına ve denemelerine temel olacak ön hazırlıklarını yapmak üzere:

⁶⁹ — Konan, a.g.e, s:84

⁷⁰ —Ekinci, a.g.e., s:48.

Şekil IV : Talim ve Terbiye Dairesi 1946-1966

- “Mevzuat
- Öğretim Programları
- Ders Kitapları
- Belge ve denklik
- Kültür
- Araştırma ve Değerlendirme
- İstatistik ve Planlama
- Tercüme ve Dokümantasyon “

büroları kurulmuştur.⁷¹ (ayrıca bkz. Şekil 5) Ayrıca 2287 sayılı kanunun 4, 5 ve 6. maddelerinin değiştirilmesi hakkındaki 21 Mayıs 1970 tarih ve 1261 sayılı kanunla bu bürolara “Şûra Daimi Bürosu” eklenmiştir.⁷² (ayrıca bkz. Şekil 6)

Genel olarak bakıldığında, eğitim örgütümüzü bilimsel temeller üzerine koymak, eğitim ve öğretim sistemimizi ülkenin gereksinimlerine ve çağdaş uygarlık gereklerine uygun olarak düzenlemek için nitelikli kişilerden oluşan kuvvetli bir örgütün düşünerek, okuyarak, araştırarak verilecek kararlara duyulan gereksinimin sonucunda oluşturulan Talim ve Terbiye Dairesi’nin Örgütsel yapı açısından da kuruluşundan günümüze çeşitli boyutlarda değişime uğradığı görülmektedir.⁷³

Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı’nın daha işlevsel kılmak, araştırma ve incelemeye dayanan bir yapıya kavuşturmak gerekçesiyle yapılan düzenlemelerin önemli kısmının örgüt şemalarında yapılan değişikliklerle sınırlı kaldığı anlaşılmaktadır.

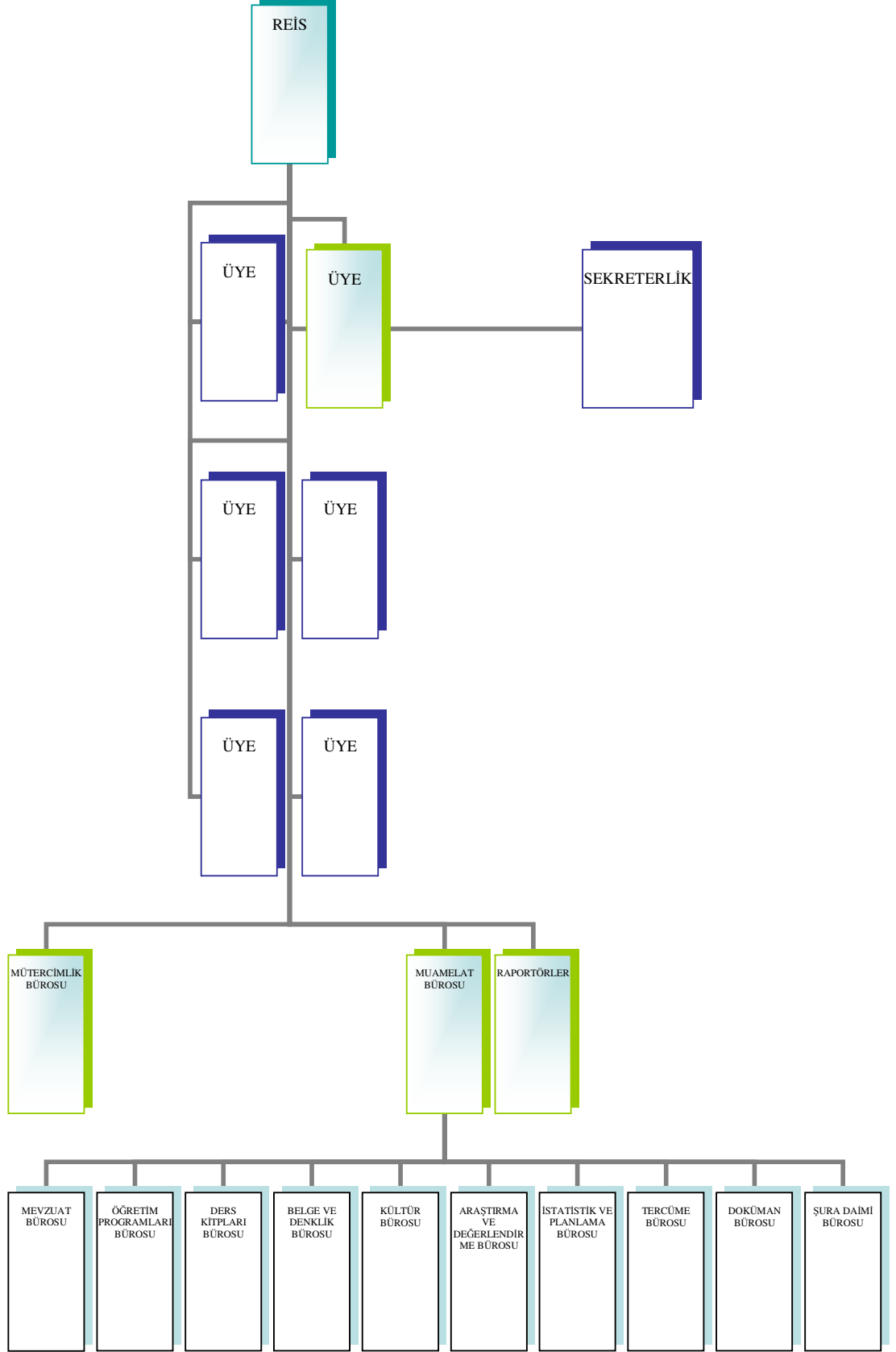
2.1.5. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı’nın Çalışma Esasları

Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, millî eğitimin amaçlarına, ilkelerine uygun bir şekilde ve çağdaş yöntemlerle bir bütün olarak millî eğitimi gerçekleştirmek amacıyla Bakanlığın görev alanlarına giren konularda Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı’nın ilgili

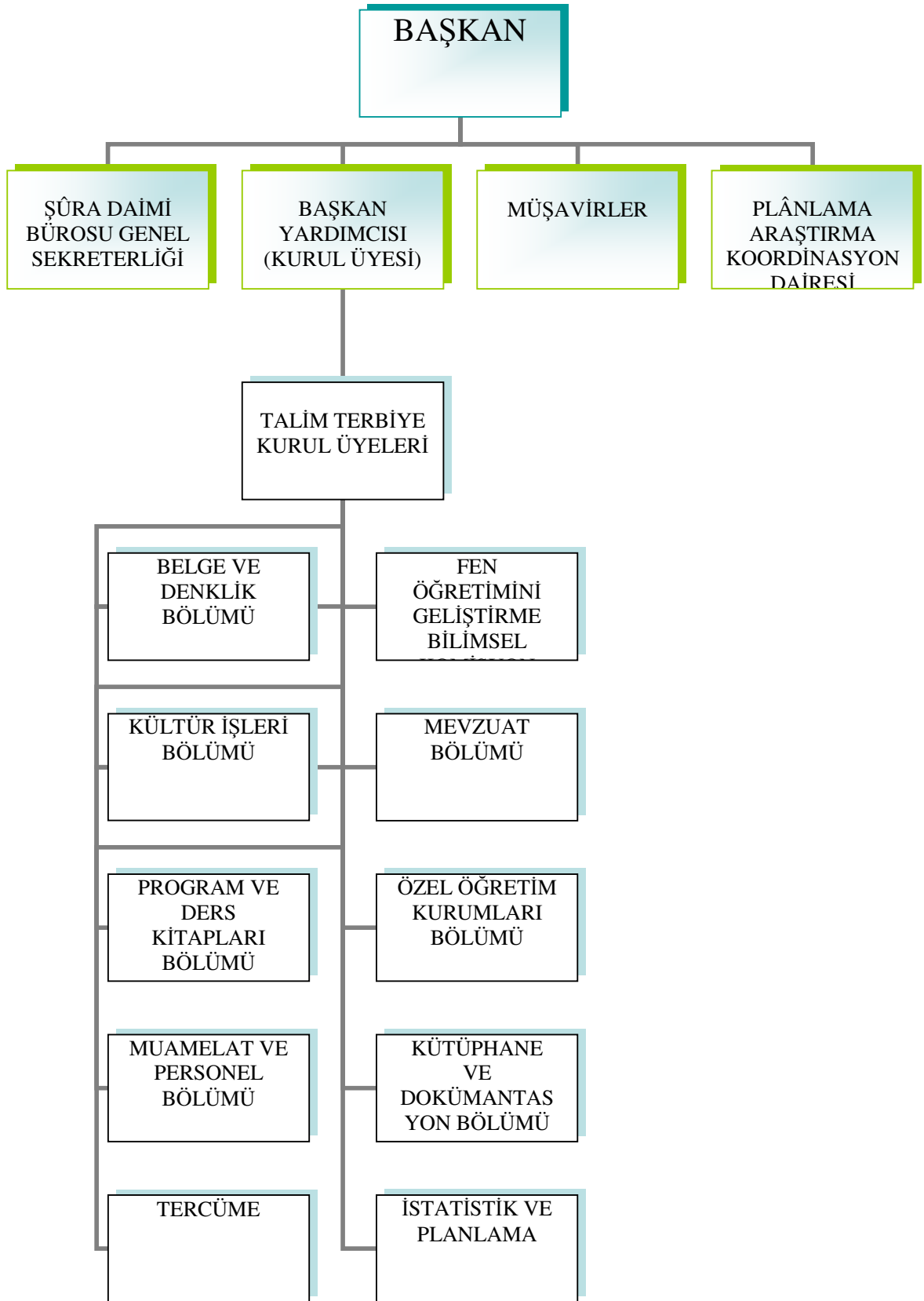
⁷¹ —a.g.y.

⁷² —a.g.e., s: 49.

⁷³ —Konan, a.g.e., s: 133.

Şekil V: Talim ve Terbiye Dairesi 1966-1970

Şekil VI: Talim ve Terbiye Dairesi Başkanlığı 1970 Sonrası

birimlerince, var olan koşullara ilişkin yeni dzenlemelere ihtiyaç duyulduğunda ve karşılaşılan sorunların ozumune ilişkin görüş ve önerilerini belirtmek üzere ilgili kurum, kuruluş ve kişilerin başvurusu sonucunda kararlar almaktadır.

Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nda kararlar şu Şekilde alınır:

Karar alınması istenen konu ile ilgili başvurular muamelat müdürlüğünce incelenerek, daire başkanlıklarına göre sınıflandırılıp bu birimlere gönderilir.

Konu daire başkanlığınca Şube müdürlüğüne, Şube müdürlüğünce de ilgili uzmana veya görevliye gönderilir. İlgili uzman veya görevli konuyu araştırıp rapor hazırlar. Bu rapor ışığında, konu ilgili uzman veya görevlinin adı, kurul gündemine alınması düşünülen konunun zeti, konu ile ilgili mevzuat, konunun Kurulda görüşülmesini gerektiren sebepler, ilgili genel müdürlük veya bağımsız daire başkanlığının konu hakkındaki görüş ve üzüm yolları ile ilgili uzmanın veya görevlinin düşünceleri matbu bir forma aktarılır. (Bkz Form 1)

Uzman veya görevlinin sunduğu bu bilgilere ilişkin ilgili Şube müdürü ve daire başkanının görüşü belirtilerek, kurul gündemine alınıp alınmamasına ilişkin başkanlık makamının direktiflerini almak üzere form Başkan'a sunulur.

Başkan ilgili Kurul yesinin görüşünü de alarak konunun Kurul gündemine alınıp alınmamasına karar verir. İlgili birimlerce Kurulda görüşülmesi teklif edilen ve Kurul gündemine alınması uygun görülen konular en çok 15 gün için de Kurul gündemine alınır. Gündem, Başkan tarafından dzenlenerek en az bir gün önceden üyelere duyurulur. Üyeler gündeme alınmasını istedikleri konuları, toplantıdan en az üç gün önce başkanlığa bildirirler. Kurul gündeme alınan konularla ilgili bilgi ve belgelerin üyeler tarafından, kurul toplantısından önce incelenmiş olması esastır.

Kurul; Başkan'ın, onun bulunmaması halinde ise toplantıda bulunan Kurul yelerinden en kıdemli Kurul yesinin başkanlığında toplanır. Toplantı, Başkan tarafından, Başkan hariç beş üyenin katılmasıyla açılır.

FORM

1. KONU İLE İLGİLİ UZMAN VEYA GÖREVLİ:

2. KURUL GÜNDEMİNE ALINMASI
DÜŞÜNÜLEN KONUNUN ÖZETİ:

3. KONU İLE İLGİLİ MEVZUAT:

4. KONUNUN KURULDA GÖRÜŞÜLSİNİ
GEREKTİREN SEBEPLER:

5. İLGİLİ GENEL MÜDÜRLÜK VEYA BAĞIMSIZ
DAİRE BAŞKANLIĞININ KONU HAKKINDAKİ GÖRÜŞÜ:

6. ÇÖZÜM YOLLARI İLE İLGİLİ
UZMANIN VEYA GÖREVLİNİN GÖRÜŞÜ:

7. ŞUBE MÜDÜRÜNÜN GÖRÜŞÜ:

8. MEVZUAT DAİRE BAŞKANININ GÖRÜŞÜ:

9. BAŞKANLIK MAKAMININ DİREKTİFLERİ

KONU GÜNDEME ALINSIN:

KONU GÜNDEME ALINMASIN:

TALİM VE TERBİYE KURULU BAŞKANI

NOT:Bu form düzenlendikten sonra ve Kurul gündemine alınmadan en geç bir gün önce Kurul Üyelerine dağıtılmak üzere Kurul İşleri Şube Müdürlüğü'ne teslim edilecektir.

**FORM 1: Talim ve Terbiye Kurulu'nda görüşülmesi Gereken Konular İçin
Kullanılan Form**

Toplantı açıldıktan sonra, Başkan gerekli gördüğü sunuşları yapar. Gündem maddelerine geçilmeden önce, istenmesi halinde Başkan, üyelere gündem dışı söz verebilir. Daha sonra gündeme geçilir. Gündemin ilk maddesi olarak önceki oturumun özet tutanağı okunur. Gerekirse, düzeltmeler yapılarak Kurulun oluru alınır. Gündem konuları, ilgili daire başkanı tarafından Kurula sunulur. Daire başkanları ilgili uzmanlarını veya elemanlarını toplantıda bulundurabilirler.

Kurul çalışmalarını kolaylaştırmak amacıyla Başkan tarafından veya Kurulca Kurul Üyelerinden veya Kurul dışından çalışma veya ihtisas komisyonları kurabilir. Kurulca aksine bir karar alınmadıkça bu çalışmalar üyelere açıktır. Ancak bu surette komisyonlarına katılan üyeler komisyon içi oylamaya katılamazlar. Kurul Başkanı her komisyon için bir üye teklif eder. Kurulda itiraz vaki olmazsa görevlendirme yapılmış sayılır. Kurul bütün üyelerinin katılabileceği genel komisyon şeklinde de çalışabilir. Ancak bu toplantılarda bağlayıcı karar alınamaz.

Kurul'un veya Başkan'ın lüzum görmesi üzerine, konu ile ilgili daire veya birimin müdürü veya başkanı Kurul'a davet edilerek görüşü alınır. İhtiyaç duyulması halinde herhangi bir konuda görüşleri alınmak üzere üniversite, kurum ve kuruluş ilgilileri Kurul'a davet edilebilirler. Ancak bunların oy hakkı bulunmaz.

Değişik olan teklifler, asıl tekliften önce oya sunulur. Bu durumda oylamaya en aykırı tekliften başlanır. Aynı konuda en çok iki teklifte oy verilebilir.

Bir konu üzerinde lehte veya aleyhte en az birer konuşma isteği yerine getirildikten sonra her an yeterlik teklifinde bulunulabilir. Başkan, bu teklif için birer üye lehte ve aleyhte söz verdikten sonra oylamaya geçilir. Konu, üzerinde çalışmalar tamamlandıktan sonra oya sunulur. Her kurul üyesinin ve konu ile ilgili temsilci üye veya üyelerin bir oyu vardır. Oylar kabul veya ret şeklindedir.

Oy kullanacak temsilci üye veya üyelerin belirlenmesi bakımından gündemdeki bir konunun, herhangi bir temsilci üyenin görev alanına girip girmediği hususunda tereddüt olursa, Kurulda bulunan üyelerin oylarına başvurularak çözümlenir. Kurulda kararlar, toplantıya katılanlardan oy hakkı olanların çoğunluğu ile alınır. Oyların eşitliği halinde başkan'ın oyu iki oy sayılır.

Oylama açık ve işaretle yapılır. Ancak, Kurul gizli veya üye ismi belirtilmesi suretiyle oylama yapılmasına karar verilebilir. Açık oylamada oy sayımı Başkanlıkça yapılır. Kurulca gizli oylamaya karar verilmesi halinde Başkan, oyların tasnifi için iki üye teklif eder. Toplantı salonunda bu iki üyeden Kurulun tasnif heyeti, üyeler, ilgili uzman ve şube müdürlüğü personelinden başkası bulunamaz. Oylama sonucu, Başkan tarafından Kurul’ca açıklanır. Gizli oylamada gerekli tutanak tasnif heyetince tutulduktan sonra oy pusulaları bu heyetçe imha edilir.

Toplantıda konuşulanlar ve alınan kararlar Kurul Sekreteri tarafından tespit edilir. Özet tutanaklar, toplantı başkanı ve toplantıda bulunanlardan Kurulca görevlendirilen bir üye ile Kurul Sekreteri tarafından imzalanır.

Toplantıda görüşülen konular, Kurul görüşü olarak ilgili daire veya birime intikal ettirilir veya karar haline getirilir. Kararlardan Millî Eğitim Şûrası’nda görüşülmesi gerekenler gerekçeleri, raporları ve diğer dokümanla birlikte incelenmek ve karara bağlanmak üzere Millî Eğitim Şûrası’na sunulur. Millî Eğitim Şûrası’na sunulması gerekmeyen kararlar Bakan’ın imzası ile uygulamaya konulur. Talim ve Terbiye Kurulu’nda, Millî Eğitim Şûrası’nın onayından geçmiş konularda aksine bir karar alınmaz. Kurul kararları, Bakan veya yetkili kılınması halinde Başkan tarafından açıklanır. (Bkz Form 2)

Karara bağlanmış bir konunun Kurul’da tekrar görüşülmesi, en az üç Kurul Üyesi’nin teklifi üzerine toplantıda bulunanlardan oy hakkı olanların üçte ikisinin kararı veya Başkan’ın gerekli görmesi ile mümkündür. Gündem kendisine ulaştığı halde Kurul toplantısına katılmayan bir temsilci üye; genel müdürlüğü ile ilgili konularda alınacak kararlara uymak zorundadır.

Kurul gündemine alınan konular, kurul gündemine girdiği tarihten itibaren en geç 15 gün içinde sonuçlandırılır. 15 gün içinde sonuçlandırılmayan konularda ilgili birimler uygun gördükleri icrayı yaparlar ve bu uygulamadan Başkanlığa bilgi verirler.⁷⁴

⁷⁴ —Konan , a.g.e., s:113-117

T.C.
MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI
TALİM VE TERBİYE KURULU BAŞKANLIĞI

SAYI:

KONU:

TARİH:

ÖNCEKİ KARARIN SAYISI:

ÖNCEKİ KARARIN TARİHİ:

Başkan

Üye

Üye

Üye

Üye

Üye

Üye

Üye

Üye

Üye

Üye

Üye

Üye

Üye

Üye

Üye

UYGUNDUR

/ /

Milli Eğitim Bakanı

FORM 2: Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın Kararlarının Açıklandığı Form

TTKB’ce alınan kararlar değişik birimlerin teklifleri sonucu yukarıda belirtilen aşamalardan geçerek oluşur. MEB’e bağlı öğretim kurumlarına ilişkin olarak alınan kararlar, öğretim kurumlarının bağlı oldukları Ana Hizmet Birimleri, TTKB ve diğer birimlerin teklifleri ise; MEB’e bağlı olmayan öğretim kurumlarına ilişkin olarak alınan kararlar ise kurumların bağlı oldukları birimlerin teklifleri sonucu alınmaktadır.

Alınan kararların büyük kısmının Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı dışındaki birimlerin teklifleri sonucu alındığı görölmektedir. Bu durum, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı’nın kendi araştırma ve geliştirme etkinliklerinden çok, diğer birimlerin tekliflerini inceleyen ve onaylayan bir rolde olduğunu göstermektedir.

2.2. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı’nın Yaptığı Çalışmalar (1946-1973)

Millî eğitim hizmetlerini anayasaya ve yasalara uygun olarak “düzenlemek” için Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Millî Eğitim Şûrası ile tamamlanmış olarak MEB içinde bir organ olarak yer almıştır.

Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, eğitimle ilgili hemen hemen her konuda çalışma yaptığı için, çalışmalar farklı konu başlıkları altında incelenecektir.

2.2.1. Sınıf Geçme ve Sınav Usulleri

Değerlendirme, eğitim-öğretimin ayrılmaz bir parçasıdır. Değerlendirme, eğitim programlarının amaç, muhteva, metot gibi birbiriyle dayanışma halindeki süreçlerden biridir. Amaçlar da belirtilen davranışların seçilen muhteva ve uygulanan metotla ne dereceye kadar geliştirildiğini ölçmek ve buna göre alınan sonucu değerlendirmek gerekmektedir. Bunun için her derecedeki eğitim kurumlarının yönetmeliklerinde, ölçme ve değerlendirme konusuna büyük bir önem verilmiştir. Değerlendirme sistemi ile ilgili olarak yönetmenliklerimizde yer alan hususlardaki değişiklikler şöyledir:

2.2.1.1. İlköğretim

İlköğretimde, öğrenci başarısı 1972'ye kadar 10 puan üzerinden bu tarihten itibaren 5 puan üzerinden değerlendirilmiştir.⁷⁵ Notlar ve karşılıkları Tablo I'de şöyle gösterilmiştir:

Not	Geçme Notu
5	Pekiyi
4	İyi
3	Orta
2	Zayıf
1	Pek Zayıf

TABLO I

Görüldüğü gibi başarı üç ayrı notla (5–4–3), başarısızlık ise iki ayrı notla değerlendirilmiştir. 1924–1965 yılları arasında bir üst sınıfa devam edebilmek için; Müzik, Resim, Beden Eğitimi dersleri dışında kalan bütün derslerden başarılı olma esası öngörülmüştür. Bu dönemde bir dersten başarısız notu bulunan öğrenciye eğitim yılı başında bütünleme imtihanlarına girme hakkı verilmiştir, iki dersten başarısız notu olan öğrenci sınıfta bırakılmıştır.⁷⁶

Cumhuriyet döneminden 1950'lere kadar ki olan dönem içerisinde sınıf geçme sisteminin başlıca özellikleri şöyledir:

- Bütün derslerden başarılı olmak şarttı,
- Bütünlemeye kalmak sınırlandırılmış, şartlara bağlanmıştı,
- Bütünleme sınavlarında önce bir dersten, sonra en fazla iki dersten başarısız olan sınıfta kalırdı,

⁷⁵ —Özalp –Ataünal, a.g.e. ,s:81

⁷⁶ —a.g.y.

- Bir sınıfta iki yılda başarılı olamayan öğrenci sistemin dışına çıkarılırdı. Yani bütünü ile eleyici bir sistemdi.⁷⁷

Talim ve Terbiye Dairesi, 26 Mayıs 1966 da aldığı bir kararla “İlkokullar Yönetmeliği”nin bazı maddelerinde değişiklikler yapmıştır. Bu yönetmeliğin ilkokullarda sınıf geçme ile ilgili kısmında şu değişiklikler yapılmıştır:

Birinci ve ikinci sınıflarda öğrencilerin başarı ya da başarısızlık durumları, sınıf öğretmenleri tarafından, sınıf içindeki etkinliklerine göre değerlendirilecektir. Durumu zayıf olan öğrencilere, ilerlemeleri için yetiştirme programı uygulanması gerekmektedir. Ayrıca bu öğrencilerin durumları velilerine bildirilecektir. Birinci ve ikinci sınıflarda bir üst sınıfa geçmek esastır.

Birinci ve ikinci sınıflarda, öğretmenin değerlendirmesi sonucunda sınıf seviyesi yönünde çok açık yetersizlikleri görülen öğrencilerin yetiştirilmelerinin sınıf öğretmeni ve okul idaresinin görevi olduğu açıklanmaktadır. Buna rağmen başarısız da olsalar, okula devamları sağlanan öğrenciler bir üst sınıfa geçebileceklerdir. Ancak okula devam edemeyecekler kadar hasta olan, bütün kanunî işlemlere rağmen okula devam etmeyen öğrencilerin sınıfta kalacakları açıklanmıştır.⁷⁸

Aynı yönetmeliğin 38. maddesinin b bendinde ise üçüncü sınıfların, öğretmenlerin sınıf için değerlendirilmesi sonunun da temel bilgi ve becerileri kazandıklarına ve genel olarak üst sınıfa başarabileceklerine inanılan öğrencilerin üst sınıfa geçebilecekleri belirtilmiştir.⁷⁹

Dördüncü sınıf öğrencileri içinse; yapılan yazılı ve sözlü sınavlar sonucunda başarılı olanlar bir üst sınıfa geçebilir. Ancak bir üst sınıfta başarılı olacaklarına inanılmayan öğrencilere sınıf tekrarı yaptırılır.⁸⁰

⁷⁷ —Ekinci , a.g.e. ,s:110.

⁷⁸ —MEBTD, İlkokullar Yönetmeliği, S:1405, 20 Haziran 1966, s:181–182, m:38/a

⁷⁹ —a.g.y., m : 38/b

⁸⁰ —a.g.y., m: 38/c

Yönetmeliğin 38. maddesinin d bendinde ise beşinci sınıflar için “İlkokulu Bitirme Sınavı” olduğu açıklanmıştır. Bu sınavı geçenler ilkokulu bitirirler.⁸¹

Yine aynı yerde “*İlkokulu Bitirme Sınavı*” için şu açıklama yapılmıştır:

“*İlkokulu Bitirme Sınavı*” bütün ilkokul öğrenim süresi içinde kazanılan bilgi ve becerilerinin yoklanmasını sağlayacak tarzda ve derslerin bünyesine göre yazılı, sözlü ve uygulamalı olarak ayırtmanlar önünde yapılır.⁸²

Bu sınıf geçme sistemi günümüzdeki ile karşılaştırıldığında, günümüzde çok daha kolay sınıf geçildiği görülecektir. En başarısız öğrenci bile “*kaynaştırma eğitimi*” adı altında sadece okula devam ederek sınıf geçebilmektedir. Oysa 1966 yılındaki bu ölçütlere göre öğrenciler beşinci sınıfa kadar kayıpsız gelmeleri ve bir de üstüne “İlkokul Bitirme Sınavı”nda başarılı olmak zorundadırlar.

Yine 1966 yılında “*İlkokul Yönetmeliği*”nin 44.maddesinde değişiklik yapılarak “*İlkokul Bitirme Sınavı*”nın ne şekilde yapılacağını göstermiştir. Buna göre “*İlkokulu Bitirme Sınavı*”nda Tablo II’deki derslerden ve karşılarında gösterilen şekilde yapılacağı belirtilmiştir. Günümüzde “*İlkokulu Bitirme Sınavı*” yapılmamaktadır. Bu dönemde ilkokuldan mezun olmanın, günümüzdekinden daha zor olduğu, müfredatın ağırlığı ve bitirme sınavından da anlaşılmaktadır.

Konuyla ilgili bir çalışma da 1972 yılında yapılmıştır. “*İlkokul Yönetmeliği*”nde sınıf geçmeyle ilgili şu ayrıntılar vardır. İlkokullarda öğrencilerin başarılarının tespiti konusunda şu esaslar geçerlidir:

“*Birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıflarda öğrencilerin bir üst sınıfa devamları esastır. Yani öğrencinin okula devamı sağlanabiliyorsa, sınıf geçirilmelidir. Bunu için öğrencilerin başarı gelişme durumları sınıf öğretmenleri tarafından yapılacak sözlü, yazılı yoklamalar ve gözlemlerle sürekli olarak tespit edilmesi gerekir, durumları velilerine bildirilir.*

⁸¹ —a.g.y., m :38/d

⁸² —a.g.y., m:38/e

Dersler	Sınav Şekli
1-Türkçe ve yazı	Sözlü ve yazılı
2-Tarih, Coğrafya, Yurttaşlık Bilgisi	Yazılı
3-Matematik	Yazılı
4-Tabiat Bilgisi	Yazılı
5-Din Bilgisi	Yazılı
6-Aile Bilgisi	Yazılı ve Uygulamalı
7-Tarım-İş	Yazılı ve Uygulamalı
8-Beden Eğitimi	Uygulamalı
9-Müzik	Uygulamalı
<p>a-Müstakil ders olarak okutulan köy ve kasaba okullarında imtihan söz konusudur.</p> <p>b-Şartları elverişli olan şehir okullarından tabiat bilgisi, aile bilgisi, Resim-İş dersleriyle ilgili olarak bu ders saatlerinde “işlenmiş ve uygulanmış olan Tarım-İş konuları” sözü geçen derslerin imtihanları yapılırken dikkate alınır.</p>	

TABLO II⁸³

Bütün tedbirler alındığı halde bir üst sınıfta büyük güçlüklerle karşılaşacakları tespit edilen ve buldukları sınıfa bir yıl daha devam etmeleri faydalı görülen öğrenciler sınıfta bırakılırlar. Ancak bu maddeye göre, birleştirilmiş sınıflardaki öğrenciler beşinci sınıf hariç, uygulanmakta olan münavebeli (yıllara göre) öğretim gereği sınıfta bırakılmazlar.

Birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıflarda bütünlemeye kalmak yoktur.”⁸⁴

“İlkokul Yönetmeliği”nin 20. maddesindeki değişiklikle başarının değerlendirilmesi yeniden düzenlenmiştir. İlkokul programında her sınıf için gösterilen, derslerde öğrencilerin başarıları dört ayrı notla, başarısızlıkları ise bir tek notla değerlendirilmektedir. Buna göre verilecek notların derece ve rakamlar değerleri Tablo III’te görülmektedir.⁸⁵

⁸³ — MEBTD, S:1405, 28 Nisan 1966, s:165.

⁸⁴ —MEBTD, S: 390–391, 27 Kasım 1972, s: 85, m:19

⁸⁵ —a.g.y., m :20.

Not	Geçme Derecesi
5	Pekiyi
4	İyi
3	Orta
2	Geçer
1	Başarısız

TABLO III

1924–1973 yılları arasında beşinci sınıflarda bitirme imtihanı yapılması bütün yönetmeliklerde yer almıştır.⁸⁶ Ayrıca 1972 yılına kadar not sisteminde başarı için 3 ayrı not, başarısızlık için ise iki not verilmektedir. Bu yıldan sonra, başarı için dört, başarısızlık için ise bir not verilmeye başlanmıştır.

2.2.1.2-Ortaöğretim

Orta öğretimde sınıf geçmeyle ilgili Cumhuriyet dönemindeki ilk çalışma “1923 tarihli Sultanî Mektepleri Talimatnamesi” adıyla yapılmıştır. Burada değerlendirme 0–10 sistemi kullanılmıştır. İki yazılı, bir sözlü olmak üzere her yıl üç ay ara ile imtihanlar yapılmıştır. Bir sınıfta üst üste kalanlar okuldan çıkarılmıştır.

“Sultanî Mektepleri Talimatnamesi” 1926 yılında değiştirilerek not sistemi 0–5 olarak yeniden düzenlenmiştir. Bu talimatname “Sınıf İmtihanı” ve “Bitirme İmtihanı” olarak imtihanları iki şekilde tanımlanmıştır. Bu talimatname 1935 yılında değişikliğe uğramıştır.

1939 yılında yayımlanan “Ortaokul ve Liselerin Sınıf Geçmede, Devlet Ortaokul, Lise Bitirme, Devlet Olgunluk İmtihanları Talimatnamesi” ile getirilen yenilikleri şöyle sıralamak mümkündür.

⁸⁶— Özalp –Ataünal, a.g.e. , s:82

Öğrenci başarısı öğretmenin sürekli kontrolü sonucu elde ettiği kanaat ve yapılan imtihanlarla tespit edilir. Gerek sürekli kontrollerde, gerekse kanaat notunun takdirinde ve imtihanlarda öğrencinin edindiği bilgileri benimseyip, benimsemediği ve bunları uygulama gücünde olup olmadığı aranır. Dikkat edilecek önemli nokta, öğrencinin ezberciliğe düşmemesidir.

Bu talimatnameye göre kanaat notu şu şekilde verilir. Ders esnasında yapılacak müzakerelerde, zamanı belirtmeden yapılan yazılı yoklamalarda, okulda ve okul dışında yapılmak üzere verilen her türlü iş ve ödevlerde; öğrencinin elde ettiği başarı göz önünde tutularak üç aylık çalışmanın özeti olarak verilir.

Okulda ve evde yaptırılacak ödevlerin öğrenciyi bunaltacak şekilde bir araya toplanması için sınıf öğretmenleri aralarında iş birliği yaparlar.

Sınıf öğretmenler kurulunda uygun görülmeyen notlar, ilgili öğretmenin de onayı alınmak suretiyle “*öğrenci lehine ve aleyhine*” çoğunluk kararı ile değiştirilebilir.

Birisi Türkçe ve Edebiyat ise üç dersten, değilse dört dersten ortalama notu beşten az olan öğrenci sınıfta bırakılır. Ancak bu derslerden biri veya bir kaçını Jimnastik, Resim, Müzik, Biçki-Dikiş, Ev idaresi ve Çocuk Bakımı ise sınıfta kalma veya bütünlemeye bırakılma, ders yılı sonunda toplanan “*Sınıf Öğretmenler Kurulu*”nun kararına bağlıdır.

Yine biri Türkçe ve Edebiyat ise iki dersten, değilse üç dersten ortalama notu beşten az olan öğrenci bütünlemeye bırakılır. Başarılı olmak için bütünleme imtihanlarında her dersten en az beş almak gerekir.⁸⁷

Görüldüğü gibi ortaöğretimde ders geçme ve imtihan yönetmelikleri sık sık değiştirilmiştir. 1946 yılına kadar yapılan bu hızlı değişiklikler, daha sonra ki yıllarda da devam edecektir. Ayrıca Cumhuriyet döneminde ortaöğretim kapsamına ortaokul ve liseler girdiği için, yapılan değişikliklerde ortaokul ve liseleri kapsamaktadır. Oysa günümüzde ortaöğretim dendiği zaman aklımıza sadece lise ve dengi okullar gelmektedir.

⁸⁷ —Özalp –Ataüinal , a.g.e. , s:86-87.

“Ortaokullar ve Liseler İmtihan Yönetmeliği”nde 1946 yılında yapılan değişiklikle⁸⁸ öğretmenlerin her kanaat döneminde bir kanaat notu verebileceği belirlenmiştir. Ayrıca dönem bitiminde, birinci ve ikinci kanaat notları beş gün sonra, üçüncü kanaat notu ise beş gün önceden okul idaresine teslim edilmelidir.⁸⁹ Bütünlemeye kalmış herhangi bir nedenden dolayı bütünleme imtihanına girmemiş öğrenciler, sınavdan önce okul idaresine özürlerini yazılı olarak belgelemek zorundadırlar. Aksi takdirde sınıfta kalırlar.⁹⁰ Ortaokul ve liselerde iki yıl üst üste öğrenim görmemiş olanlar, Millî Eğitim Bakanlığı'nın izniyle belli kurallara göre Devlet Ortaokul ve Lise İmtihanlarına girebilirler.

1953 yılında ortaokullar ve liselerde, imtihanlarda sorulacak sorulara ve bu sınavların değerlendirilmelerine de bir standart getirilmiştir. “Ortaokullar ve Liseler İmtihan Yönetmeliği”nin beşinci maddesine göre hazırlanacak soruların özellikleri şöyle olmalıdır:

- *“Sorular belli derste ve ders grubunda, sınıfta ve genel olarak bir okul devresinde programlara göre kazandırılması istenen ve kazandırılan bilgi ve becerileri içermelidir.*
- *Soru listelerinin bütünü, öğrencilere kazandırılanların bir veya belli birkaç bölümünü kapsamamalı, bütün konuları içine almalıdır. Bunu sağlamak amacıyla sınav komisyonlarının, izlenen program ve ders kitaplarını iyice inceleyerek belli bir zaman içinde öğrencilere kazandırılanların esaslı bir listelerini yapmaları gerekir.*
- *Böyle bir genel konu listesinden sınav için seçilebilen sorular, programın ve dersin amaç ve hedefine uygun olmalı, ana meselelerle değinmeli, önemsiz ayrıntılara girmemeli, öğrenci seviyesinin üzerinde geniş ve kapsamlı olmamalıdır.*

⁸⁸ —MEBTD, Ortaokullar ve Liseler İmtihan Yönetmeliği, S: 401, 30 Eylül 1946, s:86.

⁸⁹ —a.g.y., m: 23.

⁹⁰ —a.g.y., m: 43.

- Öte yandan sınavlarda mümkün olduğu kadar çok soru sorulmalıdır. Bunu sağlayabilmek için her sorunun, kazandırılan bilgi ve becerilerinden belli bir tanesine cevap ister özellikte olması gerekir. Dolayısıyla her soru bir veya birkaç cümle ile yahut birkaç kısa paragrafla cevaplandırılacak nitelikte olmalıdır.
- Sorular kesin, sade bir öğrencileri çelişkiye düşürmeyecek özellikte; yani her okuyanın aynı anlamı çıkacağı şekilde ifadelendirilmelidir.
- Öğrencilere verilecek sınavları yönetmelik gereğince - en fazla üç saatte cevaplandırılması ve belirtilmesi dikkate alınmalıdır.”⁹¹

Aynı yönetmeliğin 55. maddesinin b bendine göre, yapılan sınavlarda öğrencilerin verdikleri cevaba verilecek puanlamada şu hususa dikkat edilmelidir:

- “Sınav komisyonu; sınav sorularını hazırlarken cevaplarını da hazırlamalıdır. Tereddüt edilen sorular ya yeniden düzenlenmeli ya da değiştirilmelidir. Her soruda ölçülmesi istenen öğrenci davranışları, komisyon tarafından net bir şekilde belirlenmelidir.
- Soruların doğru cevapları, önemine ve kapsamına göre derecelendirilip, buna göre notla belirlenmelidir. Örneğin önemli bir soru 25 puan iken, bir soru 10 puan olabilir. Ancak bunlar sınav yapılmadan önce belirlenmelidir.
- Sınav kâğıtları, Sınav Komisyonu’nca ortak olarak okunmalı, önce birinci sorular ele alınıp not vermeli, sonra sırayla diğer sorulara geçilmeli ve her sorunun doğru cevabına önceden belirlenen cevap anahtarına göre not verilmelidir.
- Her cevaba verilen not bunun sonuna işaretlendikten sonra notların toplamı, usulüne göre, sınav kâğıdının uygun bir yerine yazılmalıdır.”⁹²

⁹¹— MEBTD, Ortaokullar ve Liseler İmtihan Yönetmeliği, S: 744, 27 Nisan 1953, s: 21–22, m: 55/a.

⁹²— a.g.y., m: 55/b.

Talim ve Terbiye Kurulu'nun bu kararıyla yapılan farklı uygulamalara bir son verilmiş ve soru ve sınav sonuçlarına ölçüt getirilmiştir. Talim ve Terbiye Kurulu'nun bu kararının devamında öğrencilerin uyacağı kurallar da anlatılmıştır. Bu şekilde günümüzde de geçerliliği olan sınavlarda öğretmenlerin subjektifliğe yer vermeden değerlendirme yapmalarının yolu da gösterilmiştir.

1958 yılında “Ortaokul ve Liselerin Sınıf Geçme, Devlet Ortaokul ve Lise İmtihanları Yönetmeliği”nde liselerin birinci ve ikinci sınıflarında iki sene üst üste kalanlarla ilgili olarak şu düzenlemeler yapılmıştır.

“Ortaokul ve liselerin birinci ve ikinci sınıfta iki yıl üst üste kalan öğrencilerin, birer belge verilme suretiyle okulla ilişkileri kesilir. Bu öğrenciler; aynı cinsten resmi okullara alınmazlar ve yaşları elverişli ise özel okullarda bir yıl daha kaldıkları sınıfa devam ederler ya da evlerinde kendileri çalışırlar.

Bu öğrenciler ders yılı sonunda Millî Eğitim Müdürlüğü'nün göstereceği resmî bir okulda yalnız kaldıkları dersten sınava girmek zorundadırlar. Yaz döneminde başarı gösteremeyenler, başarı gösteremedikleri derslerin sınavlarına güz döneminde devam ederler. Sınava, başardıkları yılın yaz ve güz dönemlerinde başaranlarla, bir dersten başarı gösteremeyenler, şartları taşıyorsa resmî ve özel okullarda öğretimlerine devam etmeyebilirler. Birden fazla dersten muvaffak olamayanlar, isterlerse dışarıdan Devlet Ortaokul ve Devlet Lise imtihanlarında kaldıkları dersler ile bir sonraki sınıfın bütün derslerinden girebilirler.

Her hangi bir mazeretle okuldan takdirname alanlar sınava girerek bir dersten başarısız oldukları halde, üst sınıfa devam şartlarını taşıyanlar, kaldıkları dersin sınavına bir sonra ki dönem – okula gitmeden– girebilirler. Mazeretleri yüzünden zamanında sınava girmeyen öğrenciler, bu sınavdan kalmış sayılırlar.

Ortaokul üçüncü sınıftan herhangi bir nedenle çıkarılan öğrenciler ders yılı sonunda Millî Eğitim Müdürlüğü'nün göstereceği resmî bir okulda, okul dışından sınırsız

“ Devlet Ortaokul İmtihanları”na girmeye başlarlar. Sınav sonucunda başarıları, başaramadıkları derslerin sayısını bire indirenler, kayıt ve şartlarını taşımak suretiyle, girebilen bir üst dereceli okulun birinci sınıfına kayıt edilirler. Lise son sınıftan belgeli öğrenciler ise; ders yılı sonunda Millî Eğitim Müdürlüğü’nün göstereceği resmî bir okulda, okul dışından sınırsız olarak “Devlet Lise İmtihanı”na girerler. Başarılarına diplomaları verilir.⁹³

Yukarıda da değinildiği gibi “Lise Bitirme ve Devlet Olgunluk İmtihanları” yerine “Devlet Lise İmtihanı” ifadesi kullanılmıştır. 1955 yılında yapılan değişikliklerle yeni bir sınav sistemi getirilmiştir.⁹⁴ Bu değişikliklerle yazılı ve sözlü yoklamalar ödev, not verme, sınıfta kalma ve borçlu geçme konularında 1949’daki uygulamalar konusunda herhangi bir değişiklik yapılmamıştır.

1962 yılında toplanan “VII. Millî Eğitim Şûrası”nda değerlendirme konusu incelenmek üzere bir komisyon kurulmuştur.

Şûrada değerlendirme konusunda: öğrencinin yalnız bilgisine göre değerlendirilmesinin bugün ki eğitim anlayışına uygun olmadığı dikkate alınarak bilgi ve davranışının beraber ölçülüp gözlenmesiyle öğrenci değerlendirilmeli; değerlendirmenin rakamla ifadesi ve bunların karşılığı hakkındaki peşin hükümlerin bir olumsuzluk ortaya çıkardığı anlaşıldığından rakam yerine yazı kullanılması; ortaokulların yeni şekli dolayısıyla bu okullara birbirinden farklı beceriyle sahip öğrencilerin geleceği ve bunların çeşitli alanlarda gelişecek kabiliyetlerine göre yönetilecekleri göz önünde tutularak değerlendirme sırasında her öğrencinin kabiliyeti ile karşılaştırılması⁹⁵ prensip olarak kabul edilmiştir.

Değerlendirme komisyonunun getirdiği bu esasların incelenip karara bağlanması mümkün olmamıştır. Ancak bu esasların uygulanması “IX. Millî Eğitim Şûrası”nda alınan kararlardan sonra deneme amacıyla geçilebilmiştir.

⁹³ —MEBTD, Ortaokul ve Liselerin Sınıf Geçme, Devlet Ortaokul ve Lise İmtihanları Yönetmeliği, S:999, 17 Mart 1958, s:39.

⁹⁴ —Cicioğlu, a.g.e. ,s:231.

⁹⁵ —Özalp, Ataüinal, a.g.e. , s:385.

Öte yandan kararların içeriğine bakıldığında bilimsel bir süreçten geçtiği görülmektedir. Bu da Millî Eğitim Şûralarının önemini ortaya çıkarmaktadır. 1963–1964 öğretim yılında, sınav yönetmenliğinde yeni bir değişikliğe gidilmiştir. Daha önceki yönetmelikle, bütünleme kaldırılmış; bu yönetmelikle yeniden getirilmiştir. Bu değişikliğe göre beş dersten başarısız olan öğrenci sınıfta kalmaktadır. Ayrıca 1950 yılından itibaren tek dersten borçlu geçme, 1963 yılında kaldırılmıştır.⁹⁶

“Lise ve Ortaokullar Sınav Yönetmeliği”nin 1966 yılında değiştirilmesi ile, not verme esası 100 puan üzerinden uygulanmaya başlanmıştır. Birinci devrede 4 dersten, ikinci devrede beş dersten başarısız öğrenci sınıfta kalmaktadır. Öğretmenler Kurulu toplantısında, daha önceki yönetmeliklerde öğrenci kaç dersten başarısız olursa olsun, bu öğrenciye sınıf geçirtilebiliyordu. 1967 -1968 yılında bu husus, bazı durumları göz önünde bulundurarak öğrenciyi başarısız olduğu en çok üç dersten başarılı kılma esası ile sınırlandırılmıştır. Bir yıl sonra bu husus kaldırılmış, 1963 yılındaki esasa göre hareket edilmiştir.”⁹⁷

1968–1969 öğretim yılında beş dersten başarısız öğrenci sınıfta kalmaktadır. Önceki yıllarda olduğu gibi her dönemde üç yazılı sınavı ile imkân dahilinde sözlü sınava devam edilmiştir.

1972–1973 öğretim yılında, bir önceki yönetmeliğe göre; Ortaokullarda dört, liselerde beş dersten öğrencinin sınıfta kalması, bütünleme sonunda iki ve daha fazla dersten başarısız öğrenci isterse yalnız o dersleri izlemesi ve derslerden sınava girmesi, bir dersten bir dersten başarısız öğrencinin borçlu sınıf geçmesi, bütünleme sonunda iki veya daha fazla dersten başarısız olan öğrencinin, istemesi halinde bütün dersleri izlemesi ve hepsinden sorumlu olması şeklinde değişiklikler yapılmıştır.

Özetle, Talim ve Terbiye Dairesi 1946-1973 yılları arasında “*Sınıf Geçme ve Sınavı Usulleri*” konusunda şu değişiklikleri yapmıştır.

⁹⁶ —Cicioğlu, a.g.e. ,s: 232..

⁹⁷ a.g.y.

- “1932–1962 yılları arasında yazılı yoklamalar zaman zaman ve öğrenciye haber vermeden yapılmıştır.
- 1962–66 yılları arasında yazılı yoklamaların, her dönemde üç defa yapılması esas kabul edilmiştir.
- 1966’dan sonra her dönemde en az üç defa yazılı yoklama yapılmakta ve önceden öğrencilere duyurulmaktadır.
- 1939 tarihinden sonra sözlü yoklamalar imkân nispetinde yapılmaktadır.
- 1967–1968 öğretim yılında yalnızca birinci sönestrde 100 üzerinden not verilmiştir. Bunun dışında 1935 yılından sonra 10 üzerinden not verilmiştir.
- 1937’ye kadar üç dersten başarısız öğrenci sınıfta kalmaktayken, daha sonra bu sayı dörde çıkarılmıştır. 1962–1963 öğretim yılında bütinlemeye kalmadan böyle bir ders sayısı sınırlaması konulmamış, fakat 1963–1964 öğretim yılında bu uygulama şekli kaldırılarak beş dersten başarısız öğrencinin sınıf tekrarı yapması kabul edilmiştir.
- 1950 yılından itibaren uygulanmaya başlayan ve 1963–1964 öğretim yılında bir dersten borçlu olarak üst sınıfa devam etme usulü 1973–1974 öğretim yılında yeniden konulmuştur.
- Öğretmenler Kurulu’nun fonksiyonu öğrencilerin sınıf geçme ve kalmalarında az çok farklılıkla 1930–1974 yılları arasında kalan her öğretim yılında etkili olmuştur. Son yıllardaki uygulamalarda bu kurallar daha çok öğrencinin lehinde değişiklik yapmakla yetkili kılınmıştır.”⁹⁸

1946–1973 yılları arasında öğretimde “Sınıf Geçme ve Sınav Usulleri” hakkında neredeyse her yıl değişiklik yapılmıştır. Bu değişiklikler çok geniş kapsamlı olmayıp, öğretimde yaşanan sıkıntılar üzerine her defasında yönetmeliğin birkaç maddesiyle sınırlı kalmıştır. Millî Eğitim Şûralarında da kurulan komisyonlar bu konularda çeşitli kararlar alarak tavsiyelerde bulunmuştur. Ancak Millî Eğitim Şûralarının aldığı kararların hepsi Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı’na uygulanmaya konulmamıştır.

1946–1973 yılları arasındaki ortaöğretimde “Sınıf Geçme ve Sınav Usulleri”nin uygulaması ile günümüzdeki uygulama arasında çok farklılıklar olduğu göze

⁹⁸ —Özalp –Ataünal, a.g.e. , s:87–92.

çarpmaktadır.1946–1973 yılları arasında öğrenciler kriterleri yerine getirmediği zaman sınıf tekrarı yapmaktaydılar. Ancak günümüzde ortaöğretimdeki bir öğrencinin, ekonomik ve diğer kaygılarla, sınıf tekrarı yapması imkânsız hale getirilmiştir.

2.2.2. Program Geliştirme Çalışmaları

Günümüzde her alanda hızlı gelişmeler yaşanmaktadır. Muhakkak ki, gelecekteki gelişme ve değişimler bugünkünden çok daha hızlı olacaktır. İşte bu hızlı gelişmeler yalnız bir alanda başlayıp, diğer alanlara da itici güç olmaktadır. Tüm bu gelişmeler ışığında çağdaş medeniyetlere gelişmek için eğitim sisteminin de gözden geçirilmesi gerekmektedir. Eğitimin çağın gereklerine uyması için “*eğitim programı*”nın gözden geçirilmesi ve tazelenmesi gerekmektedir.

23 Nisan 1920 de TBMM’nin açılmasından sonra, Millî Mücadele’nin en buhranlı zamanlarında bile eğitim önemli meseleler arasında yerini almıştır.

Cumhuriyet’in kuruluşundan bu güne kadar öğretim programlarının hazırlanması ve geliştirilmesiyle ilgili genel stratejilerimizi Atatürk İlkeleri ve Cumhuriyet’in temel nitelikleri oluşturmuştur.⁹⁹

Eğitim sistemimizin, özellikle ilk ve ortaöğretim programlarını geliştirme görevi, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından yerine getirilmektedir. TTKB, kuruluşundan bu yana sistem düzenleme çalışmaları yanında toplumun ve fertlerin ihtiyaçlarında meydana gelen değişimleri, bilim ve teknolojiye hızlı ve sürekli ilerlemeleri yakından takip ederek, bilimsel araştırma sonuçlarına dayalı program geliştirme çalışmaları içerisinde.¹⁰⁰

Talim ve Terbiye Kurulu, öğretim programlarını geliştirme çalışmalarında, Türk Milleti’nin bütün fertlerinin Atatürk İnkılâplarına, Türk milliyetçiliğine ve demokrasi

⁹⁹ — Sarı , a.g.t. , s:51.

¹⁰⁰ —Mehmet Arslan ,Cumhuriyet Dönemi İlköğretim Programları ve Belli Başlı Özellikleri, **Milli Eğitim Dergisi**, Nisan-Mayıs-Haziran 2000, S:146, s:42-48

ideallerine bağı vatandaşlar olarak yetişmelerini böylece millî birlik ve bütünlüğünün gerçekleştirmesini eğitim yolu ile sağlamayı bir ilke olarak benimsemiştir.¹⁰¹

Program geliştirimin belli başlı öğeleri, hedefler ve hedef davranışlar, içeriğin seğimi ve örgütlenmesi, öğrenme süreci ve hedeflerin değerlendirilmesidir.

2.2.2.1.İlköğretim

İlköğretim tarihî gelişimine baktığımız da genel olarak 1926, 1936, 1948, 1968 programları yapılmıştır. Bir de bunlara ilaveten 1962 program taslağını görebiliriz.

1939 yılında toplanan Birinci Millî Eğitim Şûrası, üç sınıflı köy okullarını, üç yıldan beş yıla çıkardı. Bakanlık, köy okulları için bir “*Köy İlkokul Programı Projesi*” hazırlamış ve uygulamaya koymuştur. 1939–1940 eğitim–öğretim yılı başından itibaren uygulamaya konan bu programlarda; Türkçe, Aritmetik, Geometri, Tarih, Coğrafya, Yurttaşlık Bilgisi ve Resim dersleri programları şehir ve köy okullarında hemen hemen aynı kalmıştır; Hayat Bilgisi, İş ve Tarım dersleri köy şartlarına uygun hale getirilmiştir. Aile Bilgisi programında ufak değişiklikler yapılmıştır.¹⁰²

Köy ve şehir ilkokul programlarının birbirinden ayrı bir durumda bulunması zorunlu olan ilköğretimin “eğitim–öğretim standartları bakımından birbirine denk olmadığı” yönünde toplumda yaygın bir düşünce gelişmesine neden olmuştur. Bunun üzerine Talim ve Terbiye Dairesi 11 Şubat 1944 ve 2/1874 sayılı yazıyla tüm öğretmenlerce cevaplandırılmak üzere bir anket göndermiştir.¹⁰³ Bu ankette mevcut programın uygulanmasında karşılaşılan sorunlar ve varsa öneriler istenmektedir. Bu anket sonucunda ayrı olan köy ve şehir programları birleştirilerek “*1948 İlkokul Programı*” oluşturulmuştur. Millî eğitimin amaçları ilk kez olarak programda gösterilmiştir.

Demokratik hayat yönelişin sonucu olarak millî eğitimin amaçları “*1948 İlkokul Programı*”nda şu şekilde tespit edilmiştir:

¹⁰¹ —Özalp-Ataunal ,a.g.e. , s:61

¹⁰² —Cavit Binbaşioğlu, Türkiye de eğitim Bilimleri Tarihi , M.E.B.yay s:279-280 , 1995

¹⁰³ —Arslan ,a.g.m. , s.3

- “Toplumsal bakımdan millî eğitimin amaçları şöyledir:
 - Türk Milletinin evlâdı olmanın şerefini duyar ve sorumluluğunu kavrar,
 - Şerefli Türk tarihi değerlerini korur, Türk devriminin ilkelerine bağlı,
 - T.C. Anayasası'nın sağladığı yurttaş hak ve hürriyetlerine saygılı,
 - İnsanlara karşı iyi duygulu,
 - Yurttaşlar arasında millî birlik esaslarını bozmayan fikir ayrılıklarını hoş görür,
 - Kanunlara uyar ve medenî vazifelerini yerine getirir,
 - Millî kaynakları korur,
 - Kötü şartları düzeltmek için çalışır.
 - Bilimsel çalışma ve ilerlemelerin genel refaha getireceği yardımı kavrar.

- Kişi bakımından millî eğitim'in amaçları ise şöyledir:
 - Öğrenme ve gelişme isteğine, pratik hayatın gerektirdiği bilgi ve becerilere sahip,
 - Anadili doğru olarak konuşur, okur ve yazar,
 - Kendinin ve etrafındakinin sağlığını korur,
 - Çevrenin sağlık şartlarını düzeltmek için uğraşır,
 - Sporlara ve diğer temiz eğlencelere katılır ve bunları seyretmekten zevk alır,
 - Kendi davranışlarını kontrol edebilir ve iyi yönetir,
 - Serbest zamanları temiz ve faydalı işlerle geçirir,
 - Güzel sanatları ve tabiatı sever,
 - Sorumlu işler almaya hazırlıktır.

- İnsan ilişkileri bakımından millî eğitimin amaçları da şöyledir:
 - Başkalarıyla çalışıp oynayabilir,

- *Sözüne güvenilir,*
 - *Davranışlarında toplumsal nezaket esaslarına uyar,*
 - *Aileye değer verir, evini idarede beceriklidir,*
 - *Ailenin bütün üyelerine karşı saygılı ve şefkatlidir.*
- *Ekonomik hayat bakımından millî eğitimin amaçları:*
 - *Çalışmanın zevkini duyar,*
 - *İşi üzerindeki kudretini geliştirerek devam ettirir,*
 - *Yeteneklerine uygun iş seçebilir, mesleğinde başarılı,*
 - *Geçimini düzenlemeye muktedir,*
 - *Hesabını bilir,*

bir yurttaş olmasına sağlanmaktadır.”¹⁰⁴

Görüldüğü gibi 1948 programındaki amaçlar başlıklar halinde toplanarak daha derli toplu bir hale getirilmiştir. Amaçlar dört başlık altına alınmıştır. Amaçlara “*Toplumsal bakımdan*” baktığımızda bunların ilkokul öğrencisi için ileri bir seviyede olduğu bir gerçektir. Örneğin; devrim ilkelerine bağlı olmak, fikir ayrılıklarını hoş görmek, kanunlara uymak gibi amaçlar 7–11 yaş grubundaki öğrenciler için ağırdır. Ancak “*Kişisel Bakımdan*”, “*İnsanî ilişkiler Bakımından*”, “*Ekonomik Hayat Bakımından*” getirilen amaçların ilkokul öğrencilerine daha uygun olduğu görülecektir. Ayrıca 1936 programında olmayan Tarih dersi, 1948 programında gözden geçirilerek eklenmiştir.

“*İlkokulun Eğitim ve Öğretim İlkelerini*” yeniden düzenlenmiştir. Bazılarının yerleri değiştirilmiş, bazılarına açıklık getirilmiştir. Her bir ilkenin ilkokulda nasıl gerçekleştirilebileceği üzerinde açıklamalar yapılmıştır. Bu ilkeler ve açıklamaları 1949 yılında yayımlanan “*Ortaokul Programı*”na da geçmiştir. Bu ilkeler şunlardır:

- *“İlkokul, millî bir eğitim kurumudur,*
- *Gerçek bir topluluktur,*
- *Okul, çocuğa geniş ölçüde etkinlik, iş ve yaratma imkânları sağlayan canlı bir çevre olmalıdır.*

¹⁰⁴ — Özalp, Ataüinal , a.g.e., s:63-64

- Okulda pratik bilgi ve becerilere önem verilmiştir,
- İlkokul öğrencilerine kazandırılacak bilgi ve becerinin sağlam ve köklü olabilmesi için, çocuklara çalışma yerleri hazırlamalı, buraları çalışma araçlarıyla donatmalıdır. Bunlarla ilgili olarak “derslik, işlik, mutfak, okul ve uygulama bahçesi, arılık” hakkında bilgi verilmiştir.
- İlkokulların bütün çalışmalarında tutum, millî kaynakları koruma, millî ekonomi kavrayışı ve duygusu önemli bir yer tutar.
- İlkokul öğrencilere yöntemli ve verimli çalışma yollarını gösterecek, bu bakımdan onlara iyi alışkanlıklar kazandırmaya çalışacaktır.
- İlkokulda çocukları özellikleri göz önünde bulundurulmalıdır.
- Okul ile aile arasında sıkı bir iş birliği sağlanmalıdır.
- İlkokul, çocuklara düşüncelerini, duygularını türlü yollarla anlatma olanaklarını sağlamalıdır.
- Çocukları bir konuya, bir etkinliğe karşı ilgilendirmek için onların içgüdülerinden yararlanmalıdır.
- Okul, öğrenciyi bilimsel yöntemlere göre çalışma yollarını öğretecek, onu eleştirel düşünmeye yöneltecek, gündelik yaşamında hareketlerini düşünerek, muhakeme ederek düzenlemeyi onda bir alışkanlık haline getirecektir.
- Ahlâk eğitimde başarılı olmak için çocuklara soyut ahlâk kuralları belletmekten, çok onları yaşantılarının ahlakî olmasını sağlamaya çalışmalıdır.
- Okul, çocuklarda güzel şeylere karşı sevgi ve bağlılık uyandırmalı, onlara kendi yaşlarına göre, her şeyde ve her yerde güzelliği, iyiliği, doğruyu arayıp bulma ve değerlendirme ve alışkanlık kazandırmalıdır.
- İlkokul, öğrenciyi boş zamanlarını iyi bir şekilde kullanma alışkanlığı kazandırmalıdır,
- İlkokul çalışmalarında yakın yurt ve yakın zaman ilkesi egemen olmalıdır.
- İlkokulun ilk üç sınıfı oluşturan birinci devresinde toplu öğretim esasına uyulacaktır.”¹⁰⁵

Bu ilkelere bakıldığında 1936 programında bulunan ilkelerin 14 tanesi 1948 programında da vardır. Sadece üç ilke değiştirilmiştir. Bu ilkeleri; kişiliğini sağlamasına

¹⁰⁵ —Binbaşıoğlu ,a.g.e. ,s:283-284.

uygun çevre ilkesi (3.ilke) , okul ve ailenin iş birliği ilkesi (9.ilke) , kişilik ilkesi (şahsiyet ilkesi, 8.ilke) olan yeni ilkelerdir.¹⁰⁶

Programın ilkelerini incelediğimizde şu özellikler gözümüze çarpmaktadır. İlkokulun diğer eğitim kurumları gibi millî bir eğitim kurumu olduğu vurgulanmıştır. Okulun dış çevresinin ve iç imkânlarının pratik bilgi için gerekli olduğu anlatılmıştır.

Günümüzde program amaçları incelenirken gözümüze, öğrencilerin pedagojik özellikleri göz önüne alınmaktadır. Burada da 8 maddede çocukların bu özellikleri hakkındaki ilkenin ardından 4 sayfalık açıklama yapılmıştır. Bu da bilimsel gelişmelere değer verme konusunda daha bilgili olunduğunu göstermektedir. Anacak bu programda öğrenmenin duygusal ve devinimsel boyutlarını ihmal etmiştir. Programın amaçları, ilkeleri ve açıklamaları; çocuğun bir vatandaş olarak kişiliğini her yönden bir bütün olarak yetiştirmeyi amaç tuttuğu halde; derslerin yüklü konuları zihin eğitime önem vermektedir. Bu yönden amaçlarla müfredat arasında çelişiklik görülmektedir: Ayrıca 1948 programında, esnekliğe yer verilmiştir. İkinci kademedede, dersler arasında kaynaşma, bağlaşıma ve bütünleşme olmadığından; çocuk psikolojisine aykırı bir yol güdülmüştür. Birleştirilmiş sınıf öğretiminde sınıflar arasında toplulaştırma yapılmadığından öğrencilere çok yük yüklenmiştir. Aynı zamanda beş sınıflı tek öğretmenli bir okulda öğretmensiz olarak günlük çalışmasının 160 dakikasının (4 dersini) kendi halinde geçirmektedir.¹⁰⁷

Bu olumsuzluklara rağmen “1948 İlkokul Programı” 1926 ve 1936 programlarına göre daha iyi hazırlanmıştır. Bunun nedenlerinden en önemlisi de Talim ve Terbiye Dairesi'nin programın uygulayıcısı öğretmenlerin deneyimlerine başvurmasıdır. Yine de program geliştirme çalışmalarının sistemli bir hale gelmesi için 1950'li yılların gelmesi gerekmektedir.

Program geliştirme çalışmaları, 1952 yılında Türkiye'yi gerek köy okullarında incelemeleri yapan K.V.Woffod'un* hazırladığı raporda daha sistematik hale getirmeye çalışmıştır. Bu raporla ilgili olarak 1952 yılında 25 öğretmen, uygulamalar hakkında bilgi

¹⁰⁶ —Arslan , a.g.m. , s:6.

¹⁰⁷ — Arslan , a.g.m. , s:6-7.

* —Prof. Dr. Kate Vixon Wofford: ABD Florida Üniversitesi Öğretim üyelerindedir. Köy eğitimi konusundaki çalışmalarıyla tanınmıştır.

edinip bizzat yerinde görmek üzere Amerika'ya gönderilmiştir.¹⁰⁸ 1953 yılında toplanan beşinci Millî Eğitim Şûrası'nda ilköğretim programları ele alınmış, 1948 İlkokul Programının geliştirilmesi zorunluluğu üzerinde durulmuş, böylece program geliştirme çalışmaları MEB'de ağırlıklı bir şekilde başlamıştır.¹⁰⁹

Türkiye'ye geri dönen Amerika'daki 25 kişilik öğretmen grubu, ülkenin çeşitli bölgelerinde çalışmalar yapmış ve çalışmalar sonucunda "*Bolu Köy Deneme Okulları Taslağı*"nı hazırlanmıştır. Talim ve Terbiye Kurulu'nda da uygun görülen bu programın 1953-1954 yılında Bolu ve İstanbul'da pilot uygulaması yapılmıştır.¹¹⁰ Yapılan bu çalışmalar sonucunda Türkiye'de program geliştirmede uzman bir grup oluşmuştur. Daha önce yapılan çalışmaların deneyimiyle yapılan program geliştirme çalışmalarının daha sistemli olduğu görülecektir.

1961'de MEB, yayımladığı bir genelgeyle teşkilâtın, öğretmenlerin, eğitim kuruluşlarının 1948 programı hakkındaki eleştirilerini istemiş ve bu eleştirileri Talim ve Terbiye Dairesi ile iş birliği yaparak, 16 kişilik uygulayıcı ve uzmandan meydana gelen bir komisyona inceletmiştir. İncelemeler sonucunda "*İlkokul Programı*"nda yapılacak rapora dayanarak 1962 Şubat'ında köy ve şehir okullarında çalışan öğretmenlerden ilkokul müdürü, millî eğitim müdürü, ilköğretim müfettişleri, ortaokul ve öğretmen okulu öğretmenleri ile okul-aile birliği temsilcilerinden ve uzmanlardan oluşan 108 kişilik bir komisyon "*Ön Program Taslağı*"nı hazırlamıştır.

"*Ön Program Taslağı*" önce denenip, daha sonra denemeye göre eksikleri giderilerek 1968 yılında uygulamaya geçilmiştir. "*Ön Program Taslağı*" daha sonra 35 kişilik uygulayıcı ve uzmanlardan oluşan bir komisyon tarafından incelenerek son şeklini almıştır.¹¹¹ "*1962 Program Taslağı*" Talim ve Terbiye Kurulu'nca incelenmiş ve 12 Eylül 1962 tarih ve 215 sayılı kararla beş yıl süre ile bir kısım okullarda denenmesi ve geliştirilmesi şartıyla uygulamaya konulmuştur.¹¹²

¹⁰⁸ — F. Dilek Gözütok, Türkiye'de Program Geliştirme Çalışmaları, Milli Eğitim Dergisi, S:160, Güz 2003, s:3.

¹⁰⁹ — Başar, a.g.e. , s:459.

¹¹⁰ — Gözütok, a.g.m. , s:3.

¹¹¹ —a.g.m., s:4.

¹¹² —MEB, Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Program Geliştirme Çalışmaları, Ank. 1997, s:21.

1962 yılında yayımlanan “İlkokul Program Taslağı”nda yer alan Türk millî eğitiminin amaçları, 1968 yayımlanan programdaki amaçlardan farklı olarak; giriş olarak bir paragrafta Türk eğitim ülküsü anlatılmış, daha sonra bu ülkeye ulaşmanın yolları bir başka paragrafta anlatılmıştır. 1948 programındaki amaçlar dört başlık altında verilmiştir. “1962 Program Taslağı”nda ise bu başlıklar üçe indirilmiştir. Bu başlıklar; toplumsal amaçlar, kişisel bakımdan amaçlar ve ekonomik bakımdan Türk millî eğitiminin amaçlarıdır. Diğer amaçların yaklaşık olarak aynı olduğu görülecektir.

“1962 İlkokul Program Taslağı”nda yer alan Türk millî eğitiminin amaçlarının giriş kısmında şunlar vardır:

“Millî eğitim ülkümüz, Türk Milleti’nin bütün fertlerini kederde, kıvançta ve tasada ortak, bölünmez bir bütün halinde millî şuur etrafında toplamak; millî, ahlakî, insanî üstün değerlerini geliştirmek; milletimizi hür düşüncenin, üstün değerlerini geliştirmek; milletimizi hür düşüncenin, sosyal zihniyetle demokratik düzeninin hakim olduğu, kişisel teşebbüse ve toplum sorumluluğuna değer veren bir anlayış içinde bilgi, teknik, güzel sanatlar ve ekonomi bakımından çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı, seçkin bir ortağı haline getirmektir.

Bu ülkeye ulaşmak için her yaştakileri eşit eğitim imkânları içinde istidat ve kabiliyetlerine göre en üstün seviyede yetiştirmek, milletimize ve insanlığa yararlı iyi ve verimli yurttaşlar haline getirmek; sosyal ve ekonomik kalkınma programlarının uygulanması için gereken çeşitli vasıftaki insan gücünü hazırlamak millî eğitimin amacıdır.”¹¹³

Taslak 1948 programındaki 14 ayrı dersi, beş grupta toplulaştırılmış ve ders konularını da geniş çalışma alanlarına göre düzenlemiştir. Özellikle ikinci devrede “toplum ve ülke incelemeleri” ile “fen ve tabiat bilgileri” başlıklarını iki mihver kabul etmek suretiyle diğer derslerin bu merkezler etrafında toplulaştırılmasına izin verilmiştir. Aynı zamanda taslak, öğrencileri yaşantı ve denemelerine yer vermek özelliği ile bugün birçok eğitimci tarafından benimsenen “yaşantı ve denemelere dayanan program” çeşidi kimliğini de taşımaktadır. Taslak, ülkenin çeşitli bölgelerine, her bölgenin belirli özellik ve

¹¹³ —Özalp, Ataüinal , a.g.e. ,s:64.

ihtiyaçlarına göre mahallî kurullarca gerekli değişikliklere olanak veren esnek bir çerçeve programıdır.¹¹⁴ Taslak, yukarıda millî eğitimin amaçlarında da değinildiği gibi, olaylara demokratik tavır sergileme alışkanlığı vererek Türk Milleti'nin verimli ve etkili bireyleri olmalarını istemiştir. Taslakla birlikte, öğretmen merkezli eğitim, yön değiştirerek, öğrenci merkezli eğitim halini almıştır. Öğrenciye araştırma, problem çözme, iş birliği yapma planlı çalışma gibi çağın gereklerine uygun özellikler kazandırılması amaçlandırılmıştır.

Altı yıl süreyle “1962 Program Taslağı”nın uygulanması Talim ve Terbiye Dairesi'nce takip ve kontrol edilip değerlendirilmiş ve bu değerlendirmeler doğrultusunda Bakanlıkta uygulayıcı, yönetici, uzmanlardan oluşan bir komisyonca “*Geliştirilmiş İlkokul Programı Taslağı*” hazırlanmıştır. Daha sonra 120 kişilik uygulayıcı eğitimci, uzman ve yönetici tarafından “İlkokul Programı Değerlendirme Semineri”nde de incelenmiş, bazı değişiklikler yapıldıktan sonra Talim ve Terbiye Dairesi'nin onayına sunulmuş ve 1 Temmuz 1968 gün ve 171 numaralı kararıyla¹¹⁵ “1968 İlkokul Programı” kabul edilmiştir.¹¹⁶

“1968 İlkokul Programı” normal ve çift öğretim yapan ve birleştirilmiş sınıflarda faaliyette bulunan okullarda uygulanırken ortak bir anlayışa varmak, kullanılacak metot ve tekniklerle görüş birliğini sağlamak, uygulamaları kolaylaştırmak ve böylece verimi arttırmak amacıyla hazırlanmıştır. “1968 İlkokul Programı”nda bazı esaslarla ilgili bazı açıklamalar yapılmıştır:

“Eğitim-öğretim çalışmalarında öğretmen, okul, program, ders araçları ve bütün eğitim teşkilâtı, genç kuşakların daha iyi yetiştirilmesinde başlıca unsurlardır. Bu unsurlar, ancak çocukların bedenî, zihnî ve sosyal alanlardaki istidat ve kabiliyetlerine göre ele alındığı zaman yararlı olabilir. O halde okulda yapılacak iş çocuğu millî ülkülere uygun nitelikte eğitmek, her çocuğa gücünün yettiği nispette gerekli bilgi, tavır ve alışkanlıkları kazandırmak, özellikle inceleme, araştırma, bilimsel düşünme ve öğrenme yollarını kavratmak, öğrendiklerini yeni durumlara uygulama gücünü geliştirmek, çevresine uyumunu etkili bir şekilde yapmasını sağlamaktır. Bu bakımdan, çocuğa gereksiz bilgiler vermek yerine, kendi kendine etkin olması sağlanmalı ve ona gerekli rehberlik

¹¹⁴ —Gözütok, a.g.m. :4.

¹¹⁵ —MEBTD, 1 Temmuz 1968, S:1526, s:31, m.171.

¹¹⁶ —Gözütok, a.g.m. , s:4.

yapmak suretiyle eğitim amaçlarına uygun davranışların kazandırılmasına çalışmalıdır. Bunun içindir ki; ilkokul programında ilköğretim ve derslerinin amaçları, davranışlara çevrilebilecek şekilde tanımlamıştır, müfredat da buna uygun olarak belirli esaslara göre düzenlenmiştir. ”¹¹⁷

Burada yapılan açıklamalarda, eğitimin unsurları sayılmış ve bu unsurları öğrencinin bedenî, zihnî ve sosyal yönleri göz önüne alınarak uygulanması vurgulanmıştır. Burada öğrencinin yalnızca ezberleyen öğrenen değil, aynı zamanda düşünen, ilişki kuran, el becerileri kazanan, eylemleri gerçekleştirebileceği vurgulanarak onun çok yönlü olduğu anlatılmıştır. Ayrıca programda derslerin özel ve genel hedeflerinin verilmiş olması da amaçlar hiyerarşisine önem verildiğinin kanıtıdır.

“1968 İlkokul Programı”nın eğitim –öğretim ilkeleri ise şöyledir:

- “İlkokul, millî bir eğitim kurumudur.
- İlkokul, gerçek bir topluluktur.
- Okul, kültürel gelişme ve eğitim merkezidir.
- İlkokul, çocukların temel ihtiyaçlarına cevap veren bir kurumdur.
- Her çocuk birbirinden farklıdır.
- Çocuğun büyümesi ve gelişmesi farklıdır.
- Çocuk, bir bütün olarak gelişir.
- İlkokul, öğrenciye bilimsel yöntemlere göre çalışma yolları öğreten bir kurumdur.
- Derslerde amaçlar ve ilkeler arasında bağlantı kurulmalıdır.
- Eğitimde ahlâklı ve manevî değerlerin kazandırılması, hem program, hem de yöntemin önemli bir unsurudur.
- Öğrenme, karşılıklı bir etkileşmedir.
- Her yaşantı, her çocuk için ayrı bir anlam taşır.
- Eğitim ve öğretimde hayatîlik esastır.

¹¹⁷—İlkokul programı , Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1968, s:17.

- *Konuların seçilmesinde ve işlenmesinde bulunan yerden ve zamandan hareket edilmelidir.*
- *Çocuklar, görmek ve işitmekten çok yaparak öğrenirler.*
- *Çocuklar, başkalarının istedikleri şeyleri değil, ilgi duydukları şeyi öğrenirler.*
- *Eğitim–öğretim, planlı ve programlı bir çalışmadır.*
- *Eğitim–öğretimde, tutumlu olma alışkanlığı kazandırma esastır.*
- *Eğitim–öğretimde rehberlik esastır.*
- *Eğitim–öğretim, okul ile ailenin iş birliği ile gerçekleşir.*
- *Bedenî ve zihnî kusuru görünen öğrencilerle özel şekilde meşgul olunmalıdır.*
- *Değerlendirme eğitim ve öğretimin ayrılmaz bir parçasıdır.*
- *İlkokulun bütün sınıflardan toplu öğretim esastır.*”¹¹⁸

Görüldüğü gibi ilkeler kısa ve öz anlatımlarla verilmiştir. Toplu öğretim, daha önceki programlarda sadece bir devre (1. ,2. ve 3. sınıf) için uygulanırken 1968 programında 1. ve 2. devreye de uygulanma kararı alınmıştır. Ayrıca yine bu programda ders sayısı azaltılmış ve dersler için gerekli zaman oluşturulmuştur. Yine birleştirilmiş sınıftaki beş sınıf iki gruba ayrılmıştır. 1. ,2. ve 3. sınıflar A grubu; 4. ve 5.sınıflar B grubunu oluşturmuştur. Bunun sonucunda da öğretmen beş ayrı grup yerine, iki grupla baş başa kalmış ve öğrencilere daha fazla zaman ayrılmıştır. Bu uygulamanın değeri öğrencilerin daha az zaman kaybetmelerinden anlaşılmaktadır. Yine “küme yöntemi “ ,”problem çözme” ve “tartışma yöntemleri” de öğretim yöntemleri olarak göze çarpmaktadır. 1948 programında Tarih, Coğrafya, Yurttaşlık Bilgisi, dersleri , “*Sosyal Bilgiler*”; Tabiat Bilgisi ve Tarım “*Fen ve Tabiat Bilgileri*” dersleri adı altında toplanarak toplulaştırma yapılmıştır. Çağın gereklerine ayak uyduran bu ders günümüzde de “*Fen ve Teknoloji*“ adını almıştır.

Buraya kadar genel hatlarıyla incelediğimiz programların; 1948 İlkokul Programı, 1962 İlkokul Program Taslağı, 1968 İlkokul Programları olduğunu görüyoruz. Bu

¹¹⁸ — Binbaşoğlu , a.g.e. , s:385-386

programların yapılması, uygulanması ve değiştirilmesi Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın gözetim ve denetimi altında olmuştur. Burada gözümüze çarpan önemli bir nokta, programların bir öncekinden kapsamlı olduğudur. Bu da program çalışmalarının süreklilik ve devamlılığını yansıtmaktadır. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, edilen tecrübeleri çok iyi analiz ederek bir sonraki çalışmalar için kullanılmasını bilmiştir.

2.2.2.2. Ortaöğretim

Bilindiği gibi eğitim devamlılık arz etmektedir. Yani eğitim sistemimizde ilkokul, ortaokul, lise, üniversite şeklinde devam eden kurumların öğrencileri bir üst eğitim kurumuna devam ettiklerinden sıkıntı yaşamamaları için, bu kurumların programlarının da birbirini desteklemesi gerekir. İşte “1948 İlkokul Programı”nda yapılan değişiklikten sonra, ortaokul programında da değişiklik yapılması gereği duyulmuştur. Günümüzde de Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, pilot olarak uyguladığı 2004–2005 ilköğretim birinci kademe program değişikliğinin ardında 2006 – 2007 öğretim yılında ikinci kademe program değişikliği yapılmıştır.

1949'da toplanan IV. Millî Eğitim Şûrası'nda incelenmek üzere ortaokul program projesi hazırlanmıştır. Şûra'nın ilgili komisyonu programla ilgili olarak, programın toplumun ve hayat şartlarının istediği insanı yetiştirmek yoluna girmekle, ortaokulları özel müesseseler haline getirebilecek özellikte olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca komisyonca incelenen ortaokul ders konularının, genel olarak ortaokul öğrencilerinin seviyelerine uygun olduğu kararı verilmiştir.¹¹⁹ Hazırlanan proje, komisyonca uygun görülmüş ve 1948 ilkokul programındaki uygun “Ortaokul Eğitim ve Öğretim İlkeleri” hazırlanmıştır. Bu sayede program pedagojik değer kazanmıştır.

Ortaokulun eğitim ve öğretim ilkeleri bölümünde, bu amaçların gerçekleştirilmesi yolunda, okul içinde nasıl bir hava yaratılması gerektiğini, kuşkuyla yer vermeyecek şekilde aydınlatmıştır.¹²⁰ Bu ilkelere bir ortaokul programında Cumhuriyet döneminde ilk defa yer verilmiştir. Bu ilkeler şöyledir.

¹¹⁹ — Özalp, Atâünal, a.g.e. , s:261–263.

¹²⁰ — Binbaşoğlu, a.g.e. , s:298.

- “Ortaokul millî bir eğitim kurumudur.
- Okul, gerçek bir topluluktur.
- Okul, öğrenciye geniş ölçüde tekinlikler iş ve yatırım imkânları sağlayan canlı bir çevre olmalıdır.
- Okulda pratik bilgilere ve becerilere önem verilmelidir.
- Okul öğrencilere yöntemli ve verimli çalışma yollarını öğretecek, onları eğitici düşünmeye yöneltecektir, gündelik hayatlarında davranışlarını düşünerek ve usa vurarak düzenlemeyi, onlarda bir alışkanlık haline getirecektir.
- Okulun bütün çalışmalarında tutum, millî kaynakları koruma ve millî ekonomiyi kavrayış ve duygusu önemli bir yer tutmaktadır.
- Okul ile aile arasında sıkı bir işbirliği sağlanmalıdır.
- Okul öğrencilere fikirlerini ve duygularını türlü yollardan anlatım imkânlarını vermelidir.
- Öğrenciler bir konuya, bir çalışmaya karşı ilgilendirmek için, onların ilgilerinden yararlanmalıdır.
- Ahlâk eğitiminde başarı sağlamak için öğrencilere soyut ahlâk kurallarını belletmekten çok onların yaşayışlarının ahlâklı olmasını sağlamaya çalışmalıdır.
- Okul öğrencilerde güzel şeylere karşı sevgi ve bağlılık uyandırmalıdır. Onlara kendi yaşlarına göre bir şeyde ve her yerde güzeli, iyiyi, doğruyu arayıp bulma ve değerlendirme alışkanlık ve gücünü kazandırmalıdır.
- Okul öğrenciye boş zamanlarını iyi bir şekilde kullanma alışkanlığı kazandırmalıdır.
- Okul, hayata sıkı sıkıya bağlanmalıdır.
- Öğretim konuları, dağınık dallar ve parça bilgiler halinde değildir, birbirleriyle sıkı sıkıya ilgisi olan ve hayatla yakın ilişkileri bulunan birimler halinde işlemelidir.
- Okul her öğrenciyi kendi yetenekleri sınırı içinde en yüksek başarıya götürecek kılavuzluğu yapmalıdır.”¹²¹

¹²¹ —Cicioğlu ,a.g.e. ,s:161-162

1948 İlkokul Programında bulunan eğitim-öğretim ilkelerini açıklarken değindiğimiz gibi ilkokul eğitim öğretim ilkeleri, ortaokula uyarlanarak kullanılmıştır.

1949 yılında toplanan IV. Millî Eğitim Şûrası'nda liselerin 3 yıldan 4 yıla çıkarılması konusu ele alınmıştır. 1939 yılında da MEB'in hazırladığı eğitimle ilgili raporlarda,¹²² liselerin eğitim süresinin uzatılması tartışılmıştır. Günümüzde 2005–2006 eğitim-öğretim yılında, liselerin öğretim süresi 4 yıla çıkarılmıştır.

IV. Millî Eğitim Şûrası'nda uzun tartışmalar sonucunda liselerin 4 yıla çıkarılması kararı alınmış ancak bu karar 1951–1952 öğretim yılında uygulamaya konulabilmiştir. 1952–1955 yılları arasında uygulanan bu dört yıllık lise programında, şubelerin ayrımı dördüncü sınıfta yapılmaya başlanmıştır. “1952 Lise Programı”nda; Edebiyat dersi, Türk Dili ve Edebiyatı dersi; Fizyoloji-Sosyoloji dersi, Felsefe adını almıştır. Ayrıca programa Sanat Tarihi, Yetiştirme kursları ve seminer çalışmaları eklenmiştir. 4 yıllık liselere göre hazırlanan program özeti şöyledir:

Edebiyat kolunda iki saat Garp Edebiyatı metinleri gösterilecektir. Üçüncü sınıfta iki saat Psikoloji'ye, son sınıf Fen Kolunda iki saat Sosyoloji'ye, bir saat Mantık'a ayrılacaktır. Birinci sınıfta Tabiat Bilgisi dersinin bir saati Sağlık Bilgisi'ne ayrılacaktır. Son sınıfın Edebiyat ve Fen kollarında haftada bir saat Sanat Tarihi dersine ayrılacaktır. Bu ders öğretmeni tarafından okutulacaktır. Yetiştirme kurslarından derslerinde geri kalan öğrencileri hazırlamak, seminer saatlerinden de uygun olanlara ileride seçecekleri meslekler doğrusunda gelişme imkânları sağlamak üzere faydalanılacaktır. Gerek kurs, gerek seminer faaliyetleri öğrencilerin ihtiyaç ve ilgilerine göre gruplandırılarak büyütülecektir.¹²³

1951–1952 öğretim yılında liselerin 4 yıla çıkarılması, 3 yıllık bir uygulamadan sonra eski haline döndürülmüştür. Bilindiği gibi yapılan reformlarda alt yapının olması iyi neticelere sebep olmaktadır. Ancak bu uygulamada gerekli alt yapının iyi hazırlanmaması nedeniyle ve Talim ve Terbiye Dairesi'ne programla ilgili olumsuz raporlar gelmesi nedeniyle liseler tekrar 3 yıla indirilmiştir. Liselerin 3 yıla indirilmesiyle, yeni bir program

¹²² —Sarı, a.g.t. ,s:58-59.

¹²³ —Ortaöğretim programındaki Yönelmeler (1924–1970) , Milli Eğitim Bakanlığı Yay. , İst 1972, s:124.

hazırlamak zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Böylece Fen ve Edebiyat şubelerinin ayrımı, tekrar son sınıfa alınmıştır. Bu programda seçmeli ikinci yabancı dil konmuş, öğrencinin Resim, Müzik dersini veya yabancı bir dil seçmesi istenmiştir. Felsefe dersi , “*Felsefe, Mantık, Sosyoloji*” adı altında üçlü grup olarak programda yer almıştır. Sanat Tarihi dersi son sınıfın Edebiyat ve Fen kollarındaki Resim dersini seçen öğrencilerin haftada bir saat olarak almaları gerekli ders olmuştur.¹²⁴

1956 yılında uygulamaya konan program, 1957 yılında yeniden ele alınmıştır. Bu programda önemli bir değişiklik olarak liselerde 1952 yılına kadar üçüncü sınıfta, 1956 yılından sonra ikinci sınıfta kollara ayrılmaya başlamışlardır. Bu durum günümüze kadar devam etmiştir. Bu programda Sanat Tarihi ayrı bir ders olarak Edebiyat şubesinde ikinci sınıfta haftada bir saat okutulmaya başlanmıştır. Askerlik dersinin adı “*Millî Savunma*” dersi olarak değiştirilmiştir. Programa Din dersi seçmeli ders olarak konmuştur. Haftalık ders sayısı ise birinci ve ikinci sınıfların Fen kolu 34, Edebiyat kolu ise 32 saat olarak belirlenmiştir.¹²⁵

Genel olarak yukarıda değindiğimiz program geliştirme çalışmaları; Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı koordinatörlüğünde, Millî Eğitim Şûraları kararları doğrultusunda yapılmıştır. Ana programlar yanında bu programları desteklemek için çalışmaların da çok fazla olduğu görülmektedir.

2.2.3. Haftalık Ders Çizelgelerinin Hazırlanması

Bir ders programı, haftalık ders çizelgesinde yer alan derslerin her birinin amaçlarını, öğretim tekniğini, hedef ve davranışlarını ifade eder. Buna göre, herhangi bir dersin programında yapılacak değişiklik, o derse haftalık ders çizelgesinde ayrılan saati etkileyecek dolayısıyla program dengeleri bakımından diğer bütün dersler buna göre ayarlanacaktır.¹²⁶ Bedensel gelişim bakımından ergenlik döneminde olan, ilk ve ortaöğretim kurumlarında eğitim ve öğretim gören öğrencilerin ders yükünü azaltmak ve eğitimde kaliteyi yükseltmek amacıyla, Cumhuriyet’in ilk yıllarından günümüze kadar uygulanan ders çizelgelerinde önemli değişiklikler yapılmıştır. Çizelge içerisinde yer

¹²⁴ —Cicioğlu, a.g.e. , s:206–207

¹²⁵ —a.g.e. , s:207–208

¹²⁶ —Turhan Soylu, TC Millî Eğitim Bakanlığı TTKB, MEB, Yay., Ank. 1987, s:13.

alacak derslerin belirlenmesinde öğretim teknikleri, eğitim etkinliklerinde davranışların önem sıralaması ve yoğunluğu vb. etkenler rol oynamaktadır. Bu etkenleri şu şekilde sıralayabiliriz:

- “Okulların tür ve amaçları, öğretim programı ve ders kitapları muhtevası
- Öğretimin seviyesine ve süresine, okulların öğretime açık bulunduğu süre
- Derslerin özelliği (ortak ve seçmeli) öğrencilerin ilgi, istek ve yeteneklerine göre yönlendirilmeleri, öğrencilerin kişiliği ve sosyal gelişmelerdir.”¹²⁷

Bu amaç ve ilkelere göre, eğitim etkinliklerini ifade eden disiplin ve bu disiplinleri gösteren ders adları tespit edilerek bu derslere haftalık ders çizelgelerinde yer verilmektedir. Bilindiği gibi haftalık ders çizelgeleri, hem ders çeşitlerini hem de her dersin sınıflara göre haftalık saatini belirler. Bu ise bir bakıma yetişmekte olan nesillere ‘neyi, ne ölçüde’ verdiğimizizin, yani çocuklarımıza hangi yönde hangi davranışları kazandırmayı hedef edindiğimizizin ifadesi olmaktadır.¹²⁸

2.2.3.1. İlköğretim

Daha önce “*Program Geliştirme Çalışmaları*” başlığı altında incelediğimiz ilköğretim programlarında 1946–1973 yılları arasında üç defa değişiklik yapılmıştır. 1948, 1968 programları ve buna ilaveten 1962 program taslağı değişiklikleri vardır. Program değişiklikleri sonucunda Haftalık Ders Çizelgeleri’nin de değiştirilmesi kaçınılmaz hale gelmiştir.

1936 Programı ve köy okulları program projesi, günün ihtiyaçlarına göre yeniden geliştirilmek suretiyle 1948 İlkokul Programı hazırlanmıştır. Bu program 1948–1949 eğitim-öğretim yılında yürürlüğe konmuştur. 1948 Programına göre köy ve şehir ilkokullarının haftalık ders çizelgeleri şu şekilde saptanmıştır.(Tablo IV)

1948 İlkokul Programı’nda Müzik ve Beden Eğitimi dersleri için başlı başına saat ayrılmamıştır. Bu derslerle ilgili çalışmalar program dışı olarak birinci dersten önce 20

¹²⁷ — Haftalık Ders Programları, MEB Yay., Ank 1987, s:13.

¹²⁸ —a.g.e., s: 16.

dakikalık bir zaman içinde yapılması uygun görülmüştür. Köy okullarında da haftada 26 saat ders yapılmaktadır. Bu derslerden 6 saati Tarım-İş çalışmalarına, 20 saati de öteki derslere ayrılmıştır. Tarım-İş'e ayrılan saatlerde öğrencilerin, okulun uygulama bahçesinde ve varsa işliğinde çalışması istenmektedir.¹²⁹ Tarım-İş dersi şehir ilkokullarında yoktur.

Dersler	Birinci Devre			İkinci Devre	
	1	2	3	4	5
Hayat Bilgisi	5-4*	6-4*	7-4*	-----	-----
Türkçe	10	7-9*	7-9*	6	6
Tarih	-----	-----	-----	2	2
Coğrafya	-----	-----	-----	2	2
Yurttaşlık Bilgisi	-----	-----	-----	2-1*	2-1*
Tabiat Bilgisi	-----	-----	-----	3-2*	3-2*
Matematik	4-5*	4-5*	4-5*	4	5-4*
Aile Bilgisi	-----	-----	-----	2-1*	2-1*
Resim-İş	4-1*	4-1*	4-1*	2-1*	2-1*
Yazı	-----	2-1*	1	1	1
Müzik	1	1	1	1	1
Beden Eğitimi	2	2	2	2	2
Tarım-İş*	6	6	6	6	6
Toplam	26	26	26	26	26

* köy okullarında okutulacak dersler

TABLO IV¹³⁰

Hayat Bilgisi, Türkçe, Yurttaşlık Bilgisi, Tabiat Bilgisi, Matematik, Aile Bilgisi, Resim-İş, ve Yazı derslerinin programdaki ders saatlerinde, köy ve şehir ilkokulları arasında farklılık olduğu görülmektedir. Fakat Tarih, Coğrafya, Müzik ve Beden Eğitimi ders saatleri aynıdır.

1948 Programı 20 yıl süre ile ara sıra yapılan değişikliklerle 1968 Programına kadar devam etmiştir. Bu ders çizelgesi de, 1962-1968 yılları arasında pilot okullar hariç tutulmak üzere, 1968 yılına kadar geçerliliğini korumuştur.

¹²⁹ —a.g.e., s: 100-101.

¹³⁰ —Cicioğlu, a.g.e., 100 ve 101. sayfalardaki tablolar birleştirilerek elde edilmiştir.

1962 Program Taslağı, 25–30 Nisan 1968 tarihleri arasında toplanan “İlkokul Programını Değerlendirme Semineri”nde incelenmiştir. Daha sonra bazı değişiklikler yapılarak, “1968 İlkokul Programı” Talim ve Terbiye Kurulu’nca kabul edilmiştir.¹³¹ “1968 İlkokul Programı” normal, çift öğretim yapan ve birleştirilmiş sınıflarda faaliyette bulunan okullarda uygulanırken ortak bir anlayışa varmak, kullanılacak metot ve tekniklerde görüş birliğini sağlamak, uygulamaları kolaylaştırmak ve böylece verimi artırmak amacıyla hazırlanmıştır.¹³²

İlkokul çağındaki çocuk, varlıkları, olayları ve kendisine öğretilmek istenen bilgileri bilim dallarına göre sıralanmış bir halde kavrayamaz. O genel olarak varlıkları ve olayları toptan algılama durumundadır. Bunun içindir ki; birinci devrede yapılmakta olan toplulaştırma ikinci devre sınıflarına da aktarılmıştır. Tarih, Coğrafya, Yurttaşlık Bilgisi dersleri “Sosyal Bilgiler”, Tabiat Bilgisi, Aile Bilgisi ve Tarım-İş dersleri de “Fen ve Tabiat Bilgileri” adı altında birleştirilmiştir. (Tablo V)

	Birinci Devre			İkinci Devre	
	1	2	3	4	5
Dersler	1	2	3	4	5
Türkçe	10	10	10	6	6
Matematik	5	5	5	4	4
Fen ve Tabiat Bilgisi	-----	-----	-----	4	4
Sosyal Bilgiler	-----	-----	-----	3	3
Hayat Bilgisi	5	5	5	-----	-----
Resim-İş	1	1	1	2	2
Müzik	1	1	1	1	1
Beden Eğitimi	1	1	1	1	1
Ahlâk	-----	-----	-----	1	1
Din Bilgisi	-----	-----	-----	1	1
Eğitsel Çalışmalar	2	2	2	2	2
Toplam	25	25	25	25	25

TABLO V¹³³

¹³¹ —a.g.e., s: 104.

¹³² —a.g.y.

¹³³ — İlkokul Programı, s: 18.

Ayrıca Yazı dersi Türkçe dersine eklenmiştir. Böylece ikinci devredeki saydığımız dersler Sosyal Bilgiler, Fen ve Tabiat Bilgileri adlarını taşıyan iki ana başlıkta toplulaştırılmıştır.¹³⁴ Bugün de bu dersler bu özelliklerini korumaktadırlar. Ancak Fen ve Tabiat Bilgileri dersinin adı Fen ve Teknoloji olarak değiştirilmiştir.

Yine aynı programda Sosyal Bilgiler ve Fen ve Tabiat Bilgileri üniteleri işlenirken, Sosyal Bilgiler dersinde bir ünite işlendikten sonra Fen ve Tabiat Bilgileri dersinden başka bir üniteye geçiliyordu. Ancak ay sonlarında bu derslerin haftalık süreler toplamı, ders sürelerini gösterir çizelgelere göre hesaplanarak her derse ayrılan zamanın o ders için kullanılmasına çalışılıyordu.¹³⁵

2005–2006 eğitim öğretim yılında uygulamaya konan ilköğretim programına kadar 1968 İlkokul Programı yürürlükte kalmıştır. 1968 Programına yeni konan eğitsel çalışmalar için ayrılan iki saatlik süre, sınıfların bir arada, öğrencinin sosyal kol çalışmalarını yapacağı da göz önünde tutularak, haftanın uygun bir gününde birleşik olarak konabilmektedir. Eğitsel çalışmalar süresince öğretmenlerin öğrencilerinin başından ayrılmaması gerekmektedir.¹³⁶

Öte yandan ders çizelgesine bakıldığında (Tablo V) tek bir çizelge olduğu, köy ve şehir ilkokulları arasında ders saati bakımından bir farklılık olmadığı da görülecektir. Bu da 1968 İlkokul Programında, köy ve şehir ilkokullarının eğitim bakımından birbirine eşitlenmesi anlamına gelmektedir.

2.2.3.2. Ortaöğretim

IV. Millî Eğitim Şûrası'nda yeni hazırlanan Ortaokul Program Taslağı ilgili komisyonca incelenip taslağı eğitim-öğretim yapısı ve yeni uygulanmaya başlanan ilkokul programına uygun olduğunu görüp onay verilmiştir.

Daha önceki programlarda bağımsız bir ders olan “*Yazı çalışmaları*” dersi, 1949

¹³⁴ —Millî Eğitim Bakanlığı İlkokul Programı, MEB Yay., İst 1968, s:17.

¹³⁵ — a.g.y.

¹³⁶ — Cicioğlu, a.g.e., s:111.

Programında Türkçe dersinin içine alınmıştır. “*Askerlik*” dersi ortaokul programından çıkarılmış, yerine “*Serbest Çalışmalar*” tekrar konmuştur. Biçki-Dikiş dersi ise “*İş Bilgisi*” adı altında hem erkek hem de kız öğrenciler için ayrı ayrı ders saati çoğaltılarak programda yer almıştır. Haftalık ders saati sayısı da 32’ye çıkarılmıştır.¹³⁷ 1949 yılından 1970 yılına kadar ortaokullarda uygulanan haftalık ders çizelgesi Tablo VI’da gösterilmiştir.

Ayrıca günümüzdeki Çok Programlı Lise benzeri Çok Amaçlı Ortaokullar 1953 yılında Talim ve Terbiye Kurulu’na açılmıştır.¹³⁸ Bu okulların öğretim süresi üç yıldır. Bu okulda normal ortaokul programını takip eden bir kol bulunmaktadır. Bütün öğrenciler bu kolun birinci sınıfını beraber okumakta, ikinci sınıfa geçen öğrenciler uzmanlaşacakları alana en uygun düşen programı takip etmek üzere, isterlerse normal ortaokul sınıflarını okumaya, isterlerse mesleğe yöneltici mahiyet taşıyan diğer kollardan birine devam etmeleri mümkündür.¹³⁹ İki ayrı bölümden oluşan bu okullarda, erkekler için “*Teknik Kol*” kız öğrenciler için “*Ev Kadınları Kolu*” mevcuttur.

Dersler	Sınıflar		
	1. sınıf	2. sınıf	3. sınıf
Türkçe	6	4	4
Tarih	2	2	2
Coğrafya	2	2	1
Yurttaşlık Bilgisi	1	1	1
Matematik	5	4	4
Fizik	-----	3	3
Kimya	-----	-----	3
Tabiat Bilgisi	3	3	2
Yabancı Dil	3	3	3
Beden Eğitimi	1	1	1
Resim/Müzik	1	1	1
İş Bilgisi	3	3	3
Serbest Çalışmalar	4	4	4
Toplam	32	32	32

TABLO VI¹⁴⁰

¹³⁷ —a.g.e., s:183.

¹³⁸ —a.g.y.

¹³⁹ —a.g.y.

¹⁴⁰ —a.g.e., s: 184.

1949 yılından beri uygulanmakta olan ortaokul programı, günün şartlarına ve yenilenen ilkököl programına göre yeniden düzenlenmeye çalışılmıştır. Bu programda Tarih, Coğrafya, Yurttaşlık Bilgisi dersleri, 1968 İlkokul Programında olduğu gibi “*Sosyal Bilgiler*” adı altında; Fizik, Kimya, Tabiat Bilgisi dersleri ise “*Fen Bilgisi*” adı altında toplanmıştır.(Tablo VII) Ayrıca 1927 yılında programdan çıkarılan Din dersi, tekrar seçmeli ders olarak yerini almıştır.¹⁴¹

Bu programla ilgili olarak; Türkçe dersinde haftada en az bir saat kitaplık çalışmaları yapılacaktır. Öğrencilere çeşitli malzeme, alet ve işlere göre teknolojik bilgi ve beceri kazandırılacaktır. Öğrenciler, Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgileri tercih ettiklerinde iki gruba ayrılacaklar, ilgili öğretmenlerin rehberliği ile laboratuvar ve kitaplık çalışmaları yapacaklardır. Normal öğretim yapan ortaokullarda ders süreleri 45 dakika, teneffüsler 15 dakikadır. Çift öğretim yapanlarda ders süreleri 40, teneffüsler 10 dakikadır.¹⁴²

Dersler	Sınıflar		
	1. sınıf	2. sınıf	3. sınıf
Türkçe	6	4	4
Sosyal Bilgiler	5	5	4
Matematik	4	4	5
Fen Bilgisi	4	6	6
İş Bilgisi	4	4	4
Yabancı Dil	3	3	3
Beden Eğitimi	1	1	1
Resim	1	1	1
Müzik	1	1	1
Serbest Çalışmalar	3	3	3
Din Bilgisi	1	1	-----
Toplam	32	32	32

TABLO VII¹⁴³

¹⁴¹ — a.g.e., s:189.

¹⁴² —VIII. Millî Eğitim Şûrası, MEB Yay., İst. 1971, s:141.

¹⁴³ — Cicioğlu, a.g.e., s: 187.

1949 yılında IV. Millî Eğitim Şûrası'nda uzun tartışmalar sonucunda, daha önceki bölümde de değindiğimiz gibi, liselerin dört yıla çıkarılması uygun görülmüştür. Ancak bu karar 1952 yılında uygulanabilmiştir. 1952 yılında başlayan ve 1955 yılına kadar uygulanabilen dört yıllık lise eğitimine uygun hazırlanan müfredatta, şubelerin ayrımı dördüncü sınıfta yapılmaktaydı. Bu programa göre Edebiyat dersi Türk Dili ve Edebiyatı, Filozofi-Sosyoloji dersi Felsefe adını almıştır. Dört yıllık liselere göre hazırlanmış programın haftalık ders çizelgesi Tablo VIII'de şöyle gösterilmiştir:

Dersler	Sınıflar				
	1. sınıf	2. sınıf	3. sınıf	Fen 4	Edb 4
Türk Dili ve Edebiyatı	5	4	4	2	6
Felsefe	-----	2	2	3	5
Tarih	2	2	2	-----	2
Coğrafya	2	2	1	-----	-----
Matematik	5	4	4	6	2
Fizik	-----	3	3	3	1
Kimya	3	3	2	-----	-----
Tabiat Bilgisi	3	2	2	2	-----
Yabancı Dil	5	5	5	5	5
Resim/Sanat Tarihi veya Müzik	2	2	2	2	2
Beden Eğitimi	1	1	1	1	1
Askerlik	1	1	1	1	1
Yetiştirme Kursları ve Seminer Çalışmaları	3	3	3	7	7
Toplam	32	32	32	32	32

TABLO VIII¹⁴⁴

¹⁴⁴ —a.g.e., s:206.

Ayrıca haftalık ders çizelgesiyle ilgili şunları söylemek mümkündür:

“Son sınıfın Edebiyat kolunda iki saat Garp Edebiyatı Metinleri gösterilecektir. Üçüncü sınıfta iki saat Psikoloji dersine; son sınıfın Fen kolunda iki saat Sosyoloji dersine, bir saat Mantık’a; Edebiyat kolunda iki saat Sosyoloji’ye, iki saat Felsefe’ye ve bir saat Mantık’a tahsis olunacaktır. Birinci sınıfta Tabiat Bilgisi dersinin bir saati Sağlık Bilgisi’ne ayrılacaktır. Son sınıfın Edebiyat ve Fen kollarında haftada bir saat Sanat Tarihi dersine ayrılacak, bu ders Resim öğretmeni tarafından okutulacaktır. Yetiştirme kurslarından, derslerinde geri kalan öğrencileri hazırlamak, seminer saatlerinden de müsait olanlara ileride seçecekleri meslekler istikametinde gelişme imkânları sağlamak üzere faydalanılacaktır. Gerek kurs, gerek seminer faaliyetleri öğrencilerin ihtiyaç ve ilgilerine göre gruplandırılarak yürütülecektir.”¹⁴⁵

1952 yılında liselerin dört yıla çıkarılmasıyla yapılan müfredat değişikliği; ortamın hazır olmaması ve gerekli çalışmaların yapılmaması nedeniyle 1955 yılında iptal edilmiş, liselerin eğitim süresi tekrar üç yıla indirilmiştir. Bu nedenle tekrar bir müfredat değişikliği tercih edilmiştir. Böylece Fen ve Edebiyat şubelerinin ayrımı tekrar üçüncü sınıfta yapılmaya başlanmıştır.

Tarih, Coğrafya, Resim/Sanat Tarihi/Müzik, Beden Eğitimi, Askerlik dersleri haftalık çizelgede ders saati sayıları önceki programa göre aynı kalmıştır. Ders yükü önceki programdaki gibi 32 saat olarak kalmış ve bir değişim söz konusu olmamıştır.

Bu programda seçmeli ikinci yabancı dil konmuş, öğrencinin Resim, Müzik veya Yabancı Dil’den birini seçmesi istenmiştir. Felsefe dersi, “*Felsefe, Mantık ve Sosyoloji*” adı altında üçlü gurup olarak programda yer almıştır. Sanat Tarihi dersi, son sınıfın Edebiyat ve Fen kollarındaki Resim dersini seçen öğrencilerin haftada bir saat almaları gerekli ders olmuştur. (Tablo IX) Psikoloji dersi sadece ikinci sınıfta ve haftada iki saat okutulacaktır. Yabancı Dil dersinin ise dört yıllık sistemdeki gibi haftalık ders saati sayısı 5 olarak korunmuştur.

¹⁴⁵ —Ortaöğretim Programındaki Yönelmeler, s:124.

Dersler	Sınıflar			
	1. Sınıf	2. Sınıf	Fen 3.	Edb. 3.
Türk Dili ve Edebiyatı	5	4	3	6
Psikoloji	-----	2	-----	-----
Felsefe, Mantık, Sosyoloji	-----	-----	3	6
Tarih	2	2	2	2
Coğrafya	2	2	1	2
Matematik	5	5	7	2
Tabiat Bilgisi	3	2	1	-----
Fizik	3	3	3	2
Kimya	3	3	3	2
Yabancı Dil	5	5	5	5
Beden Eğitimi	1	1	1	1
Askerlik	1	1	1	1
Resim, Müzik, Seçmeli İkinci Yabancı Dil	2	2	2	2
Toplam	32	32	32	32

TABLO IX¹⁴⁶

1956 Lise Programı bir yıl tecrübe edildikten sonra, 1957 yılında kol ayrımları üçüncü sınıftan, ikinci sınıfın başlangıcına alınmıştır. Ayrıca Askerlik dersinin adı Millî Güvenlik dersi olarak değiştirilmiştir ve bu dersin adı günümüze kadar devam etmiştir. Elbette ki kol ayrımlarının üçüncü sınıftan ikinci sınıfa alınması, öğrencilerin kendi alanlarında daha çok zaman geçirmelerini ve kendi kabiliyetleri istikâmetindeki derslerde daha başarılı olmalarını ortaya çıkaracaktır.

¹⁴⁶ —a.g.e., s: 207.

2.2.4. Ders Kitapları Alanındaki Çalışmalar

Yayın çalışmaları eğitim sistemimizi düzenleme teşkilâtlarının her aşamada en önemli görevlerinden biri olmuştur. TBMM’de 1920 tarihinde Dr. Rıza Nur tarafından okunan Hükümet Programı’nda yayın çalışmalarıyla ilgili yapılacak faaliyetler şöyle tarif edilmiştir:

- *“Milletin ruhuna ve karakterine, memleketimizin coğrafya ve iklim şartlarına, tarihsel ve toplumsal geleneklerimize uygun ilmî ders kitapları meydana getirmek*
- *Millî ruhu besleyecek ve geliştirecek, tarihî, edebî ve sosyolojik eserleri uzmanlarına yazdırmak*
- *Halk ağzından kelimeleri toplayarak dilimizin Kamus’unu yapmak*
- *Batını ve doğunun ilme ve fenne dair olan eserlerini dilimize çevirmek”*¹⁴⁷

Bu görevler Millî Eğitim Bakanlığı merkez teşkilâtı içinde önce Ders Program Kurulu, daha sonra da Telif ve Tercüme Kurulu tarafından yerine getirilmiştir. Daha sonra Millî Talim ve Terbiye Dairesi’nin kurulmasıyla bu görevin MTTD içinde bir şube tarafından yürütülmesi sağlanmıştır. 24 Nisan 1926 tarih ve 823 sayılı kanunla ders kitaplarının bastırılması yetkisi de Bakanlığa verilmiştir.¹⁴⁸

Yayım ve basım işlerinin giderek artması, bu işlerin TTKB’den alınarak müstakil bir müdürlükte toplanması zorunlu kılınmış ve 10 Haziran 1933 tarihli Millî Eğitim Bakanlığı Merkez Teşkilatı ve Görevleri Hakkında kanunun bazı maddelerini değiştiren kanunla¹⁴⁹ Yayım Müdürlüğü kurulmuştur. Bu kurulun görevleri şu şekildedir.

- *“Bakanlığın ilgili birimlerince hazırlanacak tasarılarıyla nizamname ve talimatnameleri tetkik etmek ve icap edenlerini bizzat hazırlamak ve bunlardan tedris ve terbiyeye taalluk edip Bakanlıkça lüzum görülenlerini Millî Eğitim Şûrası’na vermek*

¹⁴⁷ — TBMMZC, 9 Mayıs 1920, TBMM Matbaası, Ank. 1959, C:1, s:241-242.

¹⁴⁸ — Özalp-Ataünal, a.g.e., s: 104.

¹⁴⁹ — Maarif Vekaleti Merkez Teşkilatı ve Vazifeleri Kanunu Değişiklik, 10 Haziran 1933, 2287 sayı.

- *Her derecede genel ve meslekî okulların eğitim programlarını hazırlayarak Millî Eğitim Şûrası'nın tetkikine vermek*
- *Okullarda okutulmak üzere yazılan kitapları inceleyerek kabul edilip edilmemesi hakkında görüş bildirmek*
- *Halkı, Cumhuriyet esaslarına göre hazırlayacak ve bütün kültür kurumlarında millî eğitimi pekiştirecek tedbirleri düşünmek ve Bakanlık olurlarına önergelerde bulunmak, Kurul Başkanının Kurula başkanlık etmesi”¹⁵⁰*

Yayım Müdürlüğü, 11 Şubat 1966 gün ve 2160 sayılı Bakanlık mucibiyle “Yayımlar ve Basılı Eğitim Malzemeleri Genel Müdürlüğü” haline getirilmiştir.¹⁵¹ Bu Genel Müdürlük 1983 yılında “Yayımlar Dairesi Başkanlığı” adını alarak¹⁵² daire başkanlığı olarak yeniden yapılandırılmıştır.

Yukarıda belirtilen yayım işleriyle ilgili olarak, kitapların incelenmesi belli kişilere ücret karşılığı verilir ve bu şekilde kitap incelenmesi gerçekleştirilirdi.¹⁵³ Bakanlıkça uygun görülen çalışmalara da telif ücreti ödenmekteydi.¹⁵⁴

Genel olarak Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı ders kitapları, yardımcı kitaplar, öğretmen kılavuz kitapları, Başkanlığın tarihiyle ilgili kitapları, bilgi işlem yapıklarını yazdırır ve basar. Ayrıca TTKB her türlü kitabı inceleyerek uygun olup olmadığını Bakanlık onayına sunar.

2.2.5. Mevzuat Çalışmaları

Talim ve Terbiye Dairesi; diğer bakanlıklar da dâhil eğitim öğretimle ilgili ilke ve politikaları belirleyen, öğretim programlarını hazırlayan, ders kitaplarını ve bütün eğitim öğretim araçlarını onaylayan, eğitim uygulamalarını sistem bütünlüğü içinde şekillendirip değerlendiren, yönlendiren ve Şûra çalışmalarını yürüten, Bakanın en yakın danışma ve karar organıdır.

¹⁵⁰— Özalp, Ataünal, a.g.e., s: 104.

¹⁵¹—Sarı, a.g.t., s: 74.

¹⁵²— İbrahim Ethem Başaran, Türkiye Eğitim Sistemi, Nobel Yay., Ankara1996, s: 59.

¹⁵³— Sarı, a.g.t., s: 74.

¹⁵⁴—a.g.y.

Eğitim ve öğretime ilişkin kanun, tüzük, yönetmelik, ğretim program taslağı, eğitim araç ve gereçlerini incelemek, değerlendirmek, görüş bildirmek, yabancı ülkelerin eğitim sistemlerini, ğretim programlarını incelemek ve ilk ve ortaöğretim kurumlarından alınan öğrenim belgelerinin denklik işlemlerini yapmak, öğretmenliğe atanma esaslarını belirlemek de Talim ve Terbiye Dairesi'nin görevleri arasında yer almıştır.¹⁵⁵

Cumhuriyet'in kuruluşundan günümüze kadar, eğitim öğretimle ilgili mevzuat alanında çok önemli hizmetler verilmiştir. Günümüzde de MEB ve diğer bakanlıkların ilgili birimleri veya doğrudan TTKB'ce hazırlanan kanun, tüzük, yönetmelik ve yönerge taslakları Kurulca karara bağlanmakta; Bakanlık makamının onayı alındıktan sonra Tebliğer Dergisi ve Resmi Gazete'de yayımlanarak uygulamaya konulmaktadır.¹⁵⁶

TTKB 1946–1973 yılları arasında mevzuat açısından şu önemli düzenlemeleri yapmıştır:

- Köy Enstitüleri ile ğretmen okullarının birleştirilmesi hakkında kanun¹⁵⁷
- İlköğretim ve Eğitim Kanunu¹⁵⁸
- Özel ğretim Kurumları Kanunu¹⁵⁹
- Millî Eğitim Temel Kanunu¹⁶⁰
- Millî Eğitim Reform Stratejisi
- Teknik Okulun ğrenim ve Okula Giriş Ynetmeliđi¹⁶¹
- Okul Aile Birliği Ynetmeliđi¹⁶²

Talim ve Terbiye Dairesi'nin 1946–1973 yılları arasındaki mevzuat çalışmalarının dağılımını TABLO X'da şöyle gösterilmiştir:

¹⁵⁵ —Soylu, a.g.e., s:7.

¹⁵⁶ —Sağlamer, a.g.e., s:429.

¹⁵⁷ —Ben, a.g.e., s: 363.

¹⁵⁸ — a.g.e., s:52.

¹⁵⁹ —a.g.y.

¹⁶⁰ —a.g.e., s: 365.

¹⁶¹ —MEBTD, 27Ocak 1947 Teknik Okulun ğrenim ve Okula Giriş Yönetmeliği, S:418.

¹⁶² —MEBTD, 10 şubat 1947, Okul Aile Birliği Yönetmeliği, S: 420.

Yıllar	Toplam Karar	Yönetmelik	Program	Kitap	Diğerleri
1946	537	78	12	38	409
1947	590	79	25	141	345
1948	247	50	21	39	137
1949	117	39	11	35	32
1950	275	47	17	162	49
1951	198	40	18	100	40
1952	255	50	30	133	42
1953	312	54	15	201	42
1954	262	44	34	145	39
1955	276	70	37	128	41
1956	252	91	29	100	32
1957	312	74	27	171	40
1958	339	122	31	137	49
1959	341	96	34	150	61
1960	330	64	43	140	83
1961	327	79	34	151	63
1962	296	93	25	120	58
1963	260	70	16	113	61
1964	374	193	30	89	62
1965	276	104	31	100	41
1966	279	106	25	98	50
1967	437	174	50	165	48
1968	372	171	60	98	43
1969	648	213	106	294	85
1970	411	159	60	171	21
1971	293	99	64	126	4
1972	371	60	70	192	49
1973	547	103	38	357	49
Toplam	9534	2622	993	3894	2025

TABLO X¹⁶³

¹⁶³ —Özalp, Atâünal, a.g.e., s: 103.

Talim ve Terbiye Kurulu 1946-1973 yılları arasında 9534 karar çıkarmıştır. Bu kararların 2622'si (%28) yönetmelikle, 993'ü (%10) programla, 3894'ü (41) kitaplarla, 2025'i (21) diğer kararlarla ilgili yapılan çalışmalardır. Tablo X'a bakıldığında en çok kararın 1969 yılında alındığı görülecektir. Bunun nedeni olarak 1968 İlkokul Programından sonra, programı destekleyici çalışmalar yapılmasını gösterebiliriz. Konu açısından bakıldığında ise en çok çalışmanın kitaplar konusunda yapıldığı görülmektedir. Kurulun derslerle ilgili en önemsiz yardımcı kitapları bile incelemeye çalışması buna neden olmuştur.

2.2.6. Muhteva Geliştirme Çalışmaları

Talim ve Terbiye Kurulu, kuruluşundan günümüze bütün program geliştirme çalışmalarında “genç nesilleri çeşitli bilgilerle donatmak, bunun yanında karşılaştıkları problemleri çözebilecek yetenek ve davranışları kazanmış insanlar olarak yetiştirebilmek için muhtevanın, öğrencilere ezbere dayanan bilgilerden çok temel ilkeleri ve kavramları anlamalarına ve uygulayabilmelerine imkân veren, araştırmacı bir metotla işlenebilecek ve bağımsız düşünme alışkanlığı kazandıracak nitelikteki konular arasından seçilmesini”¹⁶⁴ bir ilke olarak göz önünde tutmuştur. Muhtevanın seçilişi, tasnif şekli ve mahiyeti ile ilgili bilgileri bu çerçevede vermek mümkün olmadığından derslere ayrılan zamanın karşılaştırılması ile yetinilecektir.

İlkokulda, 1962 Programına kadar derslerin çeşitleri ve 50 yıllık Cumhuriyet dönemi boyunca yapılan değişikliklerde belli bir derse ayrılan ders saati sayısı hemen hiç değişmemiştir. Bu programda öncekilerden fazla olarak haftalık ders dağıtım çizelgelerinde planlama, değerlendirme ve eğitsel çalışmalar için belirli bir zaman ayrılmıştır.¹⁶⁵

Ortaöğretim kurumlarının en güçlü ve en etkili olan lise programının en belirgin özelliklerinden biri, belli bir muhtevayla sınırlı kalmış olmasıdır. Geleneksel kültür anlayışı programlarda temel alınmıştır. Toplumun değer yargıları ile geleneksel kültür kavramı arasında sıkı bir bağ kurulması sonucunda öteki ortaöğretim kurumlarına rağbeti devamlı

¹⁶⁴ —Özalp-Ataünal, a.g.e., s:71.

¹⁶⁵ —a.g.y.

bir şekilde engellemiştir. Aşağıdaki tablolar incelendiğinde mesleki ve teknik ortaöğretim kurumlarının liseye benzeme gayretleri içinde oldukları görülür. Toplumda meydana gelen önemli ve sürekli gelişmelere rağmen genel ortaöğretim kurumlarının programlarında önemli bir değişiklik yapılmamış, liselerin görevi üniversite önüne öğrenci yığmaktan ibaret kalmıştır.¹⁶⁶

Ortaöğretim kurumlarında, 1948–1973 yılları arasında programlarda Türkçe, Türk Dili ve Edebiyatı, Sosyal Bilgiler, Fen Bilgisi, Matematik derslerine haftalık ders dağıtım çizelgesindeki toplam ders saatlerine göre, ayrılan zaman (yüzde olarak) ve gelişme indeksleri tablolar halinde verilmiştir.

Türkçe ve Türk Dili ve Edebiyatı dersleri bakımından okullar arasında bir yaklaşmanın olması, toplumu meydana getiren fertler arasında ortak bir kültürün geliştirilmesi yönünden önemli bir ilerleme olarak kaydedilebilir. 25 yıllık gelişme indeksleri, lisenin hemen hemen hiç değişmeyen sabit bir kurum olduğunu, buna karşılık meslek okullarının liselere benzeme çabası içinde bulduklarını ortaya koymaktadır.

Okullar arasında Türkçe ve Türk Dili ve Edebiyatı dersleri bakımından bir yaklaşmanın olması, toplumu meydana getiren fertler arasında ortak bir kültürün geliştirilmesi yönünden önemli bir gelişme olarak kaydedilebilir. Ancak buradaki yaklaşmanın tek yönlü olduğu görülmektedir.

Tablo XI’ de görüldüğü gibi liselerin çok değişmemiş ve sabit kalmıştır.¹⁶⁷

¹⁶⁶ —a.g.e., s: 72.

¹⁶⁷ —a.g.e., s:73

Ortaokul – Lise Edebiyat Kolu		1948	1952	1960	1973
	Yüzde	13,9	14,7	15,1	15,6
	İndeks	89	94	97	100
Ortaokul – Lise Fen Kolu	Yüzde	12,0	12,4	13,5	13,5
	İndeks	89	96	100	100
İlköğretim Okulu	Yüzde	11,9	11,8	11,8	12,5
	İndeks	95	94	94	100
Ticaret Lisesi	Yüzde	8,2	8,2	8,1	11,7
	İndeks	70	70	69	100
Erkek Sanat Enstitüsü	Yüzde	6,0	6,0	9,2	11,0
	İndeks	55	55	84	100
Kız Enstitüsü	Yüzde	7,0	7,0	7,0	7,0
	İndeks	61	61	61	100

TABLO XI¹⁶⁸

Ortaokul – Lise Edebiyat Kolu		1948	1952	1960	1973
	Yüzde	14,4	12,1	14,1	15,5
	İndeks	92	78	90	100
Ortaokul – Lise Fen Kolu	Yüzde	14,2	11,2	13,0	13,0
	İndeks	109	86	100	100
İlköğretim Okulu	Yüzde	15,3	11,4	11,4	10,8
	İndeks	142	106	106	100
Ticaret Lisesi	Yüzde	12,9	12,9	12,9	12,7
	İndeks	102	102	102	100
Erkek Sanat Enstitüsü	Yüzde	3,0	3,0	8,0	9,1
	İndeks	33	33	88	100
Kız Enstitüsü	Yüzde	6,0	6,0	6,0	9,1
	indeks	55	55	55	100

TABLO XII¹⁶⁹

¹⁶⁸ —a.g.e., s: 74.

¹⁶⁹ — a.g.e., s: 75

Çeşitli ortaöğretim kurumlarında Sosyal Bilgiler derslerine ayrılan zamanın yüzdesi incelendiğinde, diğer derslerde görülen yönelmeye paralel bir gelişmenin varlığı fark edilmektedir. Lise Fen koluna ait gelişme indeksi son 25 yılda 109'dan 100'e inmişken, Sanat Enstitülerinde aynı indeks 33'den 100'e çıkmıştır. (Tablo XII) Bu örnekler, belli amaçlar için kurulmuş olan meslek okullarının toplumdaki sosyal değer dengesinin geleneksel kültür kavramı etrafında toplanmış olmasından dolayı bu amaca yaklaşma çabası içinde bulduklarını ortaya koymaktadır.¹⁷⁰

Ortaöğretim düzeyindeki eğitim kurumlarında okutulan Fen Bilgisi dersi ile ilgili dersler karşılaştırıldığında, yine okullar arasında bir yaklaşmanın mevcut olduğu görülmektedir. Tablo XIII'de çeşitli ortaöğretim kurumlarında, Fen Bilgisi derslerine ayrılan zaman ve gelişme indeksi görülmektedir. 1948–1973 yılları arasında lise Fen kolunda Fen Bilgisi derslerine ayrılan zaman yüzde 21,9'dan yüzde 21,4'e gelerek az bir değişme gösterdiği halde Sanat Enstitülerinde bu derslere ayrılan zaman yüzde 4,0'dan yüzde 11,0'a ulaşmıştır.

Ortaokul – Lise Edebiyat Kolu		1948	1952	1960	1973
	Yüzde	20,6	17,0	19,3	17,7
	İndeks	116	96	109	100
Ortaokul – Lise Fen Kolu	Yüzde	21,9	18,8	20,9	21,4
	İndeks	102	88	98	100
İlköğretim Okulu	Yüzde	19,1	13,4	13,4	15,3
	İndeks	125	88	88	100
Ticaret Lisesi	Yüzde	10,6	10,6	10,8	11,3
	İndeks	94	94	96	100
Erkek Sanat Enstitüsü	Yüzde	4,0	4,0	7,0	7,0
	İndeks	57	57	100	100
Kız Enstitüsü	Yüzde	4,0	4,0	4,0	11,0
	indeks	38	38	38	100

TABLO XIII¹⁷¹

¹⁷⁰ —a.g.e., s: 73.

¹⁷¹ —a.g.e., s: 76

Ortaöğretim düzeyindeki eğitim kurumlarında okutulan Fen Bilgisi dersi ile ilgili dersler karşılaştırıldığında, yine okullar arasında bir yaklaşmanın mevcut olduğu görülmektedir. Tablo XIII’de çeşitli ortaöğretim kurumlarında, Fen Bilgisi derslerine ayrılan zaman ve gelişme indeksi görülmektedir. 1948–1973 yılları arasında lise Fen kolunda Fen Bilgisi derslerine ayrılan zaman yüzde 21,9’dan yüzde 21,4’e gelerek az bir değişme gösterdiği halde Sanat Enstitülerinde bu derslere ayrılan zaman yüzde 4,0’dan yüzde 11,0’a ulaşmıştır.

Bu iki eğitim kurumuna ait gelişme indekslerinin 1948’den sonra izledikleri yol incelendiğinde kurumlar arasındaki yaklaşıma daha belirgin olarak ortaya çıkmaktadır. Lise Fen koluna ait indeks 1948–1973 yılları arasında hemen hemen 100 değerini korumuşken, Sanat Enstitüsüne ait indeks yüzde 57’den 100’e çıkmış bulunmaktadır.¹⁷²

Lise ve meslek okullarında okutulan Matematik derslerine ayrılan zaman incelendiğinde, okullar arasındaki farkların kapandığı Tablo XIV’de görülmektedir. 1948 yıllarında Lise Fen kolundaki bir öğrencinin, programın bütünü içinde Matematik dersine ayırdığı zaman, aynı şartlardaki Kız Enstitüsü öğrencisine göre üç katından fazla iken bu oran 1973’e geldiğinde yüzde 8,0’e karşılık yüzde 13,0 olmuştur.

Okulların gelişme indeksleri incelendiğinde burada da meslek okullarının liselere yaklaştığı dikkat çekmektedir. Lise Edebiyat kolunda ait indeks 1948–1973 yılları arasında 102’den 100’e inerken aynı yıllarda Ticaret liselerine ait indeks 61’den 100’e yükselmiş bulunmaktadır.¹⁷³

¹⁷² — a.g.e., s:73-78.

¹⁷³ —a.g.e., s:78.

Ortaokul – Lise Edebiyat Kolu		1948	1952	1960	1973
	Yüzde	13,3	12,5	13,0	13,0
	İndeks	102	96	100	100
Ortaokul – Lise Fen Kolu	Yüzde	15,8	14,3	15,6	16,7
	İndeks	95	86	93	100
İlköğretim Okulu	Yüzde	12,4	9,8	9,8	10,9
	İndeks	114	90	90	100
Ticaret Lisesi	Yüzde	6,9	6,9	9,1	11,3
	İndeks	61	61	81	100
Erkek Sanat Enstitüsü	Yüzde	9,0	9,0	8,0	100
	İndeks	9,	9,	80	100
Kız Enstitüsü	Yüzde	4,0	4,0	4,0	8,0
	İndeks	53	53	53	100

TABLO XIV¹⁷⁴

2.3. Millî Eğitim Şûraları

Millî Eğitim Şûraları, birincisi 1939 yılında yapılmak suretiyle günümüze kadar devam eden, eğitim çalışmalarına yön veren toplantılardır.

Millî Eğitim Şûrası'nın görevleri 2287 sayılı kanunun üçüncü maddesinde yer almış, kimlerden oluşacağı aynı kanunun değişik dördüncü ve kaç yılda bir toplanacağı da değişik beşinci maddesinde hükme bağlanmış bulunmaktadır. Son değişikliğe göre Şûra'nın her yıl toplanması gerekmektedir. Ancak Şûra'ların bugüne kadar zamanında toplandığı söylenemez.¹⁷⁵

Yine aynı kanunun üçüncü maddesi gereğince Millî Eğitim Şûrası'nın görevi; Cumhuriyet millî eğitiminin eğitim ve öğretime değinin konularda Talim ve Terbiye

¹⁷⁴ —a.g.e., s: 77.

¹⁷⁵ — Sorguç, a.g.e., s:179.

Kurulu'nca hazırlanacak nizamname, talimatname, program ve esaslara Şura Üyesi tarafından yapılacak teklifleri inceleyerek bir karara bağlamaktır.¹⁷⁶

Aynı kanunun dördüncü maddesinde Millî Eğitim Şûralarının üyeleri şu şekilde belirtilmektedir:

- *“Müsteşarlar*
- *Talim ve Terbiye Kurulu Başkan ve Üyeleri*
- *Üniversite rektörleri, fakülte dekanları, yüksek okul müdürleri*
- *Üniversite fakülteleri ile yüksek okullardan profesör veya öğretmenler kurulunca seçilecek birer profesör veya öğretmen*
- *Teftiş Kurulu Başkanı ve Bakanlık müfettişlerinin arasından seçecekleri dört müfettiş*
- *Bakanlık genel müdürleri*
- *Bakanlık Hukuk Müşavirleri*
- *MEB'e bağlı olmayan okulların ilgili bakanlıklarca gönderilecek temsilcileri*
- *Genel Kurmay Başkanlığı ile Millî Savunma Bakanlığı'nın okul işleriyle ilgili müdür veya müfettişleri*
- *Genel Müfettişlikler ve Millî Eğitim Müşavirleri*
- *Bakanlıkça seçilecek beş Millî Eğitim Müdürü*
- *Her nevi okul müdürlerinden Bakanlıkça çağrılacak üçer müdür*
- *Her lise, öğretmen okulu, ticaret lisesi, köy, kız, ve erkek sanat ve yapı enstitüleri ve ortaokullarının öğretmen kurullarınca Şura'nın gündemindeki konularla ilgili olmak üzere seçilecek en az birer öğretmen veya öğretici*
- *Millî Eğitim Müdürlerince gösterilecek birer aday arasından Bakanlıkça seçilecek üç ilköğretim müfettişi ve beş ilkokul öğretmeni*
- *Uzmanlıklardan faydalanılmak üzere Şûra'da bulunmaları için Bakanlıkça davet edilecek olanlar.”¹⁷⁷*

¹⁷⁶ —Sarı, a.g.e., s:80.

¹⁷⁷ —a.g.y., m:4.

Türk millî eğitimini geliştirerek niteliğinin yükseltilmesi amacıyla Bakanlığın en yüksek danışma organı olan Millî Eğitim Şûrası'nın kurulması 1926 yılına dayanır. Bu yılda bir yönetmelik hazırlanarak Millî Talim ve Terbiye Dairesi'nin teşkilât yapısında yer verilmiştir.¹⁷⁸

1946–1973 yılları arasında; III., IV., V., VI., VII. ve VIII. Millî Eğitim Şûraları olmak üzere altı tane şûra toplantısı gerçekleştirilmiştir. Bu şûralar ve alınan kararlar şu şekildedir.

2.3.1. III. Millî Eğitim Şûrası

III. Millî Eğitim Şûrası, 2-10 Aralık 1946 arasında dönemin Millî Eğitim Bakanı Reşat Şemseddin Sırer'in açılış konuşmasıyla başlamıştır. Şûra'nın gündeminde; Ticaret ortaokulları ve liseleri, Erkek Sanat okulları ve enstitüleri, Kız enstitüleri, İstanbul Teknik okulu, orta derecedeki okulların mevzuatı ve aile ile okul arasındaki işbirliği vardır.

Şûra'da alınan kararlar şu şekildedir:

- *“Ticaret Ortaokulları ve Liseleri program ve yönetmeliği*
- *Erkek Sanat Ortaokulları ve Endüstri program ve yönetmeliği*
- *Kız Enstitüleri program ve yönetmeliği*
- *İstanbul Teknik Okulu yönetmeliği*
- *Okul-Aile Birliklerince okul hayatına hâkim olan eğitim ve öğretim ilkelerinin ailelere tanıtılması*
- *Temizlik, sağlık ve devam problemleri ile fikir, duygu, ahlâk ve beden eğitimi konuları üzerinde durulması*
- *Okul Aile Birlikleri çalışmalarını kolaylaştırıcı tedbirler alınması*
- *Kız Teknik Okulları yönetmeliği ile ilgili teklifler incelenip kabul edilmiştir.”¹⁷⁹*

¹⁷⁸ —Soylu, a.g.e., s:3, ayrıca bkz Ek 4 m:16.

¹⁷⁹ — Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı Şûra Genel Sekreterliği, Millî Eğitim Şûraları (1939–1996), Ank 1998, s:26.

Görüldüğü gibi Şûra'nın aldığı kararların büyük bölümü meslekî ve teknik ortaöğretim ile ilgilidir. Bu öğretim kurumlarının program ve yönetmelikleri üzerinde durulmuş ve kararlar alınmıştır.

2.3.2. IV. Milli Eğitim Şûrası

23 Ağustos 1949'da başlayan IV. MEŞ, 31 Ağustos 1949 'a kadar sürmüştür. Dönemin Millî Eğitim Bakanı Dr. Tahsin Banguoğlu açılış konuşmasında özet olarak şu konulara temas etmiştir:

“Ortaöğretimde, ortaokullarda ve liselerde bir formasyon noktası vardır. Yani bu okullarda yetişen çocuklarımızda bir formasyon noksanı vardır. Bu noksan bir takım metot kusurlarından ve müfredat kusurlarından ileri gelmektedir.

Metot kusurları şunlardır: Ortaokullarda ve liselerde pasif bir tedrisat yapmaktayız. İlkokullarımızda tahakkuk ettirmeye çalıştığımız ve bir dereceye kadar da muvaffak olduğumuz aktif tedrisat mukabil ortaokullarda ve liselerde tedrisat pasiftir.

Okuttuğumuz maddelere gelince; bunlar da ihtiyaca uygun değildir. Hayatla ilgisi olmayan birçok maddeler okutuyoruz, memleketin realitesinde bulunmayan birtakım şeyler öğretiyoruz. Memleket mevzularını, çocuğun muhitindeki mevzuları ders konusu yapıp onları öğretmiyoruz. Öğrettiğimiz konular hayatî değildir.

Bir de buna ilave olarak bir rapor halinde yüksek heyetinize sunduğumuz “Demokrasi Terbiyesi” meselesi vardır. Biz Türk milletinin maarifçileri sıfatıyla memleketimizde bugün cereyan etmekte olan rejim istihalesine lakayt kalamazdım. Kalamazdık, çünkü bu memleketin iktibas ettiği yeni fikirlerin ön safasında bulunmuşlardır. Bu vazifeyi aynı zamanda seleflerimiz olan nesillere karşı da borçluyuz.

Bu memlekette memleket fikrinin ön saflarında öğretmenler dövüşmüşlerdir. Bu memlekette Cumhuriyet için yine öğretmenler dövüşmüşlerdir. Bu sefer bu demokrasi idealinin ön safında da yine bizim arkadaşlarımız bulunacaktır. Buna hiç şüphe yoktur.

Demokrasi idaresi yeni bir fikrin mal edilmesidir. Bu fikri yeni nesillere gereği gibi aşılacak ve bu yeni hayat tarzını onlara fiilen öğretecek gene hocalarımızdır.”¹⁸⁰

Bakan bu konuşmasında okulların hayatîlik ilkesinden uzak olduğunu ve öğrencileri hayata hazırlayacak bilgilerin verilmediğinden yakınmaktadır. Okutulan konuların ise öğrencilerin gerçek hayatta işlerine yaramayacağına temas etmektedir. Bakan ayrıca Şûra’da “*Demokrasi Terbiyesi*” konusunun da masaya yatırılacağını konuşmasında belirtmektedir.

IV. Millî Eğitim Şûrasında Bakanın konuşmasının ardından komisyonlar kurularak çalışmalar başlamıştır. Buna göre Şûra’da şu komisyonlar kurulmuştur:

- “*Eğitim ve öğretimde dayanılan esasların gözden geçirilmesi ile ilgili komisyon*
- *Ortaokullara ve liselere öğretmen yetiştiren eğitim enstitüleri ve yüksek öğretmen okulu teşkilatının ihtiyaçlara göre düzenlenmesi ile ilgili komisyon*
- *İlkokul programının incelenmesiyle ilgili komisyon*
- *Yeni ortaokul programı projesinin incelenmesi ile ilgili komisyon*
- *Lise ders konularının dört yıllık teşkilâta göre tespiti ile ilgili komisyon*”¹⁸¹

1946 yılında çok partili hayata girişimizin sonucu “*1948 İlkokul Programı*”na demokrasi anlayışının daha geniş ölçüde yansıdığını görmekteyiz. 30 yıldan beri eğitimimizin temeli sayılan demokrasi ideali ve buna göre yurttaş yetiştirme gayeleri 1948 programından sonra 1949 yılında toplanan IV. Millî Eğitim Şûrası’nın özünü oluşturmuştur.

Bu gündem maddeleri altında çalışmalarına başlayan Şûra’da aşağıdaki kararlar alınmıştır:

- “*Yeni ortaokul projesinin incelenmesi*
- *Lise ders konularının dört yıllık süreye göre uygulanması*

¹⁸⁰ —http://ttkb.meb.gov.tr/secmeler/sura/4_sura.pdf

¹⁸¹ —Özalp-Ataüinal, a.g.e., s:234-236.

- *Ortaokullara ve liselere öğretmen yetiştiren eğitim enstitüleri ve yüksek öğretmen okulu teşkilatının ihtiyaçlara göre düzenlenmesi*
- *Bu enstitülerde Beden Eğitimi ve Resim-İş'in ayrı branşlar halinde ele alınması*
- *Eğitim ve öğretimde dayanan demokratik esasların gözden geçirilmesi*
- *Öğretmen yetiştiren kurumların programlarında gerekli değişikliklerin yapılması*
- *İlkokul ikinci devrede ayrı ayrı okutulan Tarih, Coğrafya, Yurttaşlık Bilgisi derslerinin bir ders halinde ve çocuk psikolojisine uygun olarak düzenlenmesi*
- *Köy enstitüleri ile ilköğretmen okullarının öğretmenlerinin aynı kaynaktan yetiştirilmesi amacıyla birleştirilmesi teklifleri bazı değişikliklerle kabul edilmiştir.*
- *Ortaokullarda eğitim öğretimin anlayış ve uygulanış bakımından ilkokullara yaklaştırılması, iki kuruluş arasında paralellik ve ahenk sağlanması*
- *Öğrencilerin meslek okullarına gitmeleri, liseye devam etmeleri halinde kendilerine gerekli olan bilgi ve becerilerin kazandırılması*
- *İmtihanların objektif esaslara göre yapılması kararlaştırılmıştır.*"¹⁸²

Şûra'nın bu kararları almasından sonra Talim ve Terbiye Dairesi, eğitim sistemimizde önemli değişiklikler yapmıştır. 1949'da yeni ortaokul programı uygulanmaya başlanmış, liseler 1952 yılında dört yıla çıkarılmış, biraz geç de olsa ilkokul ikinci devredeki Tarih, Coğrafya, Yurttaşlık Bilgisi dersleri 1968 İlkokul Programında Sosyal Bilgiler başlığı altında toplanmıştır.

2.3.3. V. Millî Eğitim Şûrası

V. Millî Eğitim Şûrası 4-14 Şubat 1953 tarihleri arasında yapılmıştır. Millî Eğitim Bakanı Tevfik İleri'nin açış konuşmasını yaptığı Şûra'nın gündeminde şu konular vardır:

- *“Okul öncesi öğretim ve eğitimin anaokulları için hazırlanmış olan program ve yönetmeliğin incelenmesi*

¹⁸² —Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı Şûra Genel Sekreterliği, Millî Eğitim Şuraları (1939-1996), Ank 1998, s:28-29.

- İlkokullarda sağlık konusu ile ilgili alınması gerekli tedbirlerin tespiti
- Özel eğitime muhtaç çocuklar için hazırlanmış olan raporun, yetiştirme yurtlarına ait yönetmeliklerin incelenmesi ve korunmaya muhtaç çocuklar hakkındaki kanunun gözden geçirilerek değişiklik gerektiren kısımlarının araştırılması
- İlköğretim Kanunu tasarısının incelenmesi ve mecburi ilköğretimin planlanması
- İlkokul programının yeniden gözden geçirilmesi
- Yeni İlkokul Yönetmeliği tasarısının incelenmesi
- İlkokullara öğretmen yetiştirilmesi, öğretmen okulları ile köy enstitüleri yeni öğretim programı ve meslekte olgunlaşma konularının incelenmesi
- İlkokul öğretmenlerini ilgilendiren diğer konular ve genel olarak ilköğretim sorunları”¹⁸³ hakkında Şûra Üyelerinin tekliflerinin incelenmesi konuları teşkil etmiştir.

V. Millî Eğitim Şûrası'nın açış konuşmasında Sayın Millî Eğitim Bakanı Tevfik İLERİ özetle şu konulara temas etmiştir:

“Şûra bu içtımında, Türkiye'de İlköğretim mevzusunu müzakere edecektir. Millî eğitimimizin türlü meseleleri arasında ilköğretim birinci derecede ehemmiyeti haiz bulunmaktadır. Bu öğretimi kemiyet ve keyfiyet bakımından bir an evvel en ileri bir şekilde memleketin en uzak köşelerine kadar yaymak mecburiyetindeyiz.

İlköğretim teşkilatının mecburi ve ihtiyarî olmak üzere iki kısma ayrılması uygun görülmüştür. Mecburi olanlar ilkokullarla yetiştirici ve tamamlayıcı sınıflar, özel eğitim ve öğitime muhtaç çocuklar için açılacak okullar olacaktır. Okul öncesi eğitim ve öğretim teşkilatıyla tamamlayıcı kurslar, ihtiyarî müesseseler mahiyetinde kurulacaktır.

Çeşitli sebeplerle henüz ilkokul açılmamış, birbirine yakın küçük köylerin bulunduğu yerlerde pansiyonlu ve yatılı ilkokullar, gündüzlü bölge okulları açılması, gezici öğretmenlikler ihdası derpiş edilmiş ve okulun faaliyetini istihsal hayatının icaplarına

¹⁸³ — http://ttkb.meb.gov.tr/secmeler/sura/5_sura.pdf

uydurmak üzere mevsiminde yayla, otlak ve bağlara taşınan köylerin okullarının da oralarda vazifelerine devam etmeleri dikkate alınmıştır...”¹⁸⁴

Bakan konuşmasının devamında, Bakanlığın donanımlı öğretmenler yetiştirme ve yetişen öğretmenleri meslek bakımından olgunlaştırma kararında olduğunu vurgulamıştır. Bakan ayrıca Köy Enstitülerinde ilkokul mezunlarının altı yıl, Öğretmen Okullarında ortaokul mezunlarının üç yıl öğretim göreceklerini vurgulamıştır. Bakan ayrıca öğretmenlerin terfi, ödül, tain, cezalandırılmalarına ait kanun hazırlandığını da belirtmiştir. Bakan konuşmasını şöyle sürdürmüştür.

“...Herkesçe bilinen şu hakikatleri burada bir kere daha tekrar etmeyi faydalı buluyorum: Önümüzdeki yirmi, yirmi beş yıl memleketimiz için ehemmiyetli ve pek hayati bir devredir. Yeni Türk nesillerini ilmî usullerle ve asrın ihtiyacına uygun şekilde yetiştirmek mecburiyetindeyiz. Bu zarureti gerçekleştirmek için herhangi bir tılsımdan medet umacak vaziyette değiliz. Milletimiz, gayeye varabilmemizin teminini millî eğitim teşkilatımızdan beklemektedir. Çocuklarımızı, yaptıklarını bilerek yapan, millî ideale bağlı, ruhları ve şahsiyetleri üstün birer insan olarak yetiştireceğiz. Çocuklarımız, sonsuz bir çalışma ihtirası taşımalı, başarının zevkini duymalı, tembel ve tufeyli yaşamaktan nefret etmeli, organizasyon kabiliyetlerini geliştirmeli, iyi ahlıklı, yapıcı ve yaratıcı vatandaşlar olmalıdırlar. Talim ve terbiye usullerimizde ne kadar kuvvetlenirsek, bu üstün ideale o derece yaklaşmış olacağız...”¹⁸⁵

Burada Bakan bugüne değil, geleceğe bakarak 20–25 yıl sonrasını hayal ederek, geleceğin ideal vatandaşlarını yetiştirmek için yapılması gerekenleri sıralamıştır. Eğitim ve öğretim yöntemlerini geliştirmenin, millî ideale bağlı nesiller yetiştirme manasını taşıdığını vurgulamıştır.

V. Millî Eğitim Şûrası’nda şu kararlar alınmıştır:

- “İlkokul programının amaç ve ilkeleriyle içeriği arasında ahenk sağlanması

¹⁸⁴ —http://ttkb.meb.gov.tr/secmeler/sura/5_sura.pdf

¹⁸⁵ —http://ttkb.meb.gov.tr/secmeler/sura/5_sura.pdf

- *Toplu öğretim anlayışının ikinci devrede de hâkim olması*
- *Aylık ve yıllık saatlerin kullanılmasında esneklik sağlanması*
- *Programların yaygınlaştırılmadan önce denenerek geliştirilmesi karara bağlanmıştır.*

Ayrıca; İlköğretim Kanun Taslağı üzerinde görüşmeler yapılmıştır.”¹⁸⁶

Görüldüğü gibi Şûra’dan güzel ve yararlı kararlar çıkmaktadır. Örneğin; “*programların yaygınlaştırılmadan önce denenerek geliştirilmesi*” kararı Şûra’nın bilimsel olarak karar verildiğini göstermektedir. Bu karara binaen, 1962 Program taslağı, altı yıl denenip geliştirilerek 1968 İlkokul Programı oluşturulmuştur. Ayrıca “*Özel Eğitim*”in Şûra gündemine alınması da önemli bir gelişmedir.

2.3.4. VI. Millî Eğitim Şûrası

18–23 Mart 1957 tarihleri arasında toplanan VI. Millî Eğitim Şûrası’nın gündemi şöyledir:

- *“Meslekî ve Teknik Öğretim*
 - *Erkek Teknik Öğretim*
 - *Kız Teknik Öğretim*
- *Halk Eğitimi”¹⁸⁷*

18–23 Mart 1957 tarihleri arasında toplanan VI. Millî Eğitim Şûrası Millî Eğitim Bakanı Sayın Ahmet ÖZEL’in açış konuşması ile başlamıştır. Sayın Bakan özetle şöyle söylemiştir:

“VI. Maarif Şûrası'nın meslekî ve teknik öğretim ile halk eğitimi mevzularının görüşülmesine tahsis etmeyi faydalı bulduk.

¹⁸⁶ —a.g.y.

¹⁸⁷ —Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı Şûra Genel Sekreterliği, Millî Eğitim Şûraları (1939-1996), Ank 1998, s:33.

Meslekî ve teknik öğretimin dünya yüzündeki ehemmiyetine sayın şûra üyeleri her cephesi ile vakıftırlar; bu konunun, asrın yeni vasıta ve metotlarından faydalanan memleketimizin ekonomik ve endüstriyel hayatıyla ne kadar sıkı bir şekilde alakalı olduğunu da takdir etmektedirler.

İkinci mevzuumuz olan halk eğitimi, bilhassa VI. Şûra'nın izhar ettiği arzu üzerine, bütünü ile ilk defa olarak, huzurumuza getirilmektedir.

Bu eğitimin, ümmilikle mücadeleden başka, iyi yaşama, vatandaşlık ve sağlık bilgileri verme, halkı aydınlatma, mesleklere hazırlama, verimi artırma ve umumiyetle mesleklerde ilerlemeyi sağlama gibi hedefleri olması da tabiidir. Esasen eğitimin gayesi, ferdi sosyal hayata hazırlamak, seviyeli, moral hayata kavuşturmadır. Bu da onu bir meslek sahibi kılmak suretiyle tahakkuk safhasına girer. " ¹⁸⁸

Bakanın konuşmasından da anlaşıldığı üzere VI. Milli Eğitim Şûrası'nın gündemini meslekî ve halk eğitimi konuları oluşturmuştur. Bakanın konuşmasının ardından Şûra'da "Erkek Teknik ", "Kız Teknik", Halk Eğitimi", Ticaret Öğretim" olmak 4 komisyon oluşturulmuş ve çalışmalarına başlamıştır. Bu komisyonların çalışmaları sonucunda altıncı Millî Eğitim Şûrası'nda şu kararlar alınmıştır:

"A. Teknik Öğretim

- Yapı ve Sanat Enstitülerinin birinci devrelerinin ilk iki sınıfında atelye çalışmalarının o yaş çocuklarının özelliklerinin dikkate alınarak azaltılması*
- Enstitü kısımlarının öğrenim sürelerinin üç yıla çıkarılarak Sanat Lisesi haline getirilmesi*
- Bu okulların programlarının gözden geçirilerek, Yabancı Dil, Müzik, Beden Eğitimi derslerine de yer verilmesi*
- İlkokul mezunları için çırak okullarının açılması*
- Teknikerlerin sorumluluk ve görevlerini tespit eden mevzuatın yeniden ele alınması*

¹⁸⁸ —http://ttkb.meb.gov.tr/secmeler/sura/6_sura.pdf

- *Gündüz tekniker okullarının iki yıl, akşam tekniker okullarının üç yıl öğrenim sürelerinin olması*
- *Bu okullarda günün ihtiyaçlarına göre şube açılması*
- *Tekniker niteliğindeki personelin yetiştirilme işinin önceden planlanması*
- *Sanat Enstitülerinin bazı bölümlerine kız öğrenci alınması*

Kız Teknik Öğretiminin amacı

- *Genel eğitim*
- *Ev kadınlığı eğitimi*
- *Fertlerin, ailelerin, toplumun ve memleketin ihtiyacına göre mesleki eğitim vermek olarak tanımlanmıştır.*

B. Halk eğitiminin gayeleri

- *Cehaletin tasfiyesi*
- *Okuma yazma oranının yükseltilmesi*
- *Millî birliğin kuvvetlendirilmesi*
- *Toplum kalkınması*
- *Hizmet ülkesinin geliştirilmesi*
- *Ahlâk terbiyesi*
- *Tarih ve tabiat sevgisi*
- *İç ve dış turizm bilgisi verilmesi*
- *Halk eğitimi faaliyetleri için gönüllü eleman yetiştirilmesi*
- *Halk eğitiminde görme ve işitme yolu ile eğitim*
- *Şehir okullarında "köycü kardeş kolları"*
- *Ordunun ve diğer bakanlıkların yardımı*
- *Köy sanat ve endüstrisi*
- *Halk eğitimi için eleman yetiştirilmesi konuları, ayrıca*
- *Halk eğitim faaliyetleri için gerekli teşkilatla ilgili kanun tasarısı incelenerek kabul edilmiştir.*

C. Ticaret Öğretimi

- *Ticaret ortaokullarının ve ticaret liseleri bünyesindeki 1. devrelerin klasik ortaokullara denkliğinin sağlanması,*
- *Ticaret liselerinde öğrencilere daha fazla uygulamalı meslek bilgisi verilmesi,*
- *Yabancı dil saatlerinin artırılması,*
- *Yabancı dille öğretim yapan kolejlerde ticaret şubesinin açılması,*
- *Kız enstitülerinde, sekreterlik şubelerinin açılması görüşlerini Şûra Genel Kurulu benimsememiştir.”¹⁸⁹*

“*Halk Eğitimi*” konusu Millî Eğitim Şûralarında ilk defa göze çarpmaktadır. Ayrıca altıncı Millî Eğitim Şûrası alınan kararlarla Çıraklık ve Yaygın Eğitim Merkezlerinin de temeli atılmıştır. Şûra’da Halk Eğitimi’nin amaçları üzerinde durulmuş, bu kurumlarla ilgili kanun tasarısı da kabul edilmiştir. Ayrıca 1950’lerde teknik personelin çok fazla olması, Şûra’da da teknik öğretimle ilgili çalışmaların yapılmasını gerektirmiştir.

2.3.5. VII. Millî Eğitim Şûrası

5–15 Şubat tarihleri arasında yapılan VII. Millî Eğitim Şûrası’nın gündemini:

- *“İlköğretim*
- *Ortaöğretim*
- *Kız Teknik Öğretim*
- *Erkek Teknik Öğretim*
- *Ticaret Öğretimi*
- *Eğitimimizde ölçme ve değerlendirme*
- *Çeşitli olgunluk imtihanları sistemi*
- *Yükseköğretim*
- *Özel okullar*
- *Dış kültür münasebetleri*
- *Din ile ilgili eğitim ve öğretim*

¹⁸⁹ —Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı Şûra Genel Sekreterliği, Millî Eğitim Şûraları (1939–1996), Ank 1998, s:34–35.

- *Beden eğitimi ve sağlık*
- *Milli savunma ile ilgili eğitim ve öğretim*
- *Eğitim vakıfları*¹⁹⁰ konuları oluşturmaktadır.

Plânlı döneme girildikten sonra, “*millî eğitim hayatımızı istikrara kavuşturacak ve eğitimin bütün yurdumuzda belli bir sistem içinde süratle yayılmasını ve gelişmesini sağlayacak uzun süreli bir plana ihtiyaç duyulması*” konusu çeşitli safhalarda ele alındıktan sonra VII. Millî Eğitim Şûrası’na sunulmasını zorunlu hale getirmiştir.

Hazırlık çalışmalarını yapmak üzere kurulmuş bulunan “Millî Eğitim Plânlama Kurulu”nun çalışmaları üç safha halinde düzenlenmiştir.

Birinci safha “*Millî Eğitimin Ana Konuları*” için kurulan komitelerin çalışmalarını kapsar. Eğitimin çeşitli konularında 200’e yakın üyenin sağlandığı bu safhada 1–3 ay süre ile aralıksız çalışan komitelerce “*Türkiye Eğitim Millî Komisyonunun Raporu*” ve “*Millî Eğitim Planının Hazırlığı ile Görevli Komisyonun Raporu*” incelenmiş, zamanın durumunun tespiti yapılmış, amaçlar ve ilkel saptanmış ve nihayet on yıllık bir perspektifle program taslakları hazırlanmış ve mevzuat değişiklik tekliflerini de içine alan birer rapor hazırlanmıştır.

Plânlama Kurulu’nun ikinci safhasında, Bakanlık içinde ve Müsteşarın başkanlığında üç komisyon kurulmuştur. Komisyonlar komitelerce ileri sürülen teklif ve tavsiyeleri birleştirerek komisyonun görüşü ile birlikte “*Koordinasyon Grubu*”na sunmuştur.

“*Planlama Kurulu*”nun üçüncü ve son safhasını teşkil eden “*Koordinasyon Grubu*”, Milli Eğitim Bakanı’nın başkanlığında Planlama Kurulu Komisyon Başkanları ile Talim ve Terbiye Kurulu Başkan ve Üyeleriyle ilgili komitelerin başkanlarından oluşur. Koordinasyon grubunda komisyon raporları üzerindeki inceleme çalışmaları aralıksız üç ay sürmüştür, çalışmalar sonunda tespit edilen konular yedinci Millî Eğitim Şûrası’nın gündemini teşkil etmiştir.¹⁹¹

¹⁹⁰ —Özalp- Atâüinal, a.g.e., s:358.

¹⁹¹ —a.g.e., s:358-359.

Bu plânlamaların sebebi 27 Mayıs 1960 ihtilalinden sonra kurulan Devlet Plânlama Dairesi”dir. Bu kuruluşun yayınladığı “*Plân Hedefleri ve Stratejisi*”nin 10. maddesi millî eğitim için önemlidir. Bu madde şu şekildedir:

*“Kalkınma hızını artırma ve plânın başarısını sağlama bakımından yeteri kadar sıhhatli ve bilgili iş gücünün sistemli bir şekilde yetiştirilmesi özel bir önem arz etmektedir. Gerek plânlarla ele alınacak yatırımların en verimli bir şekilde gerçekleştirilmesi, gerek mevcut kapasite ve imkânlardan faydalanabilmesi için teknik bilginin artırılması maksadıyla her seviyedeki eğitime öncelik verilecektir...”*¹⁹²

Bu maddeyle; ilköğretimden sonraki eğitimde (ortaöğretim, meslekî eğitim ve yüksek öğretim) tedbirli ve gerçekçi olunması önerilmiş ve eğitimle toplumsal kalkınma doğrudan ilişkilendirilmiştir.

5–15 Şubat 1962 tarihleri arasında toplanan VII. Millî Eğitim Şûrası'nın açış konuşmasında Sayın Millî Eğitim Bakanı Hilmi İncesulu, özetle şu konulara temas etmiştir:

“...Ortaöğretim alanında istidatların tayini için gerekli tedbirleri almalıyız. Değerlendirmelerimiz, öğrencileri kabiliyetleri oldukları istikamete isabetle sevk edebilecek derecede dikkatli olmalıdır.

Ortaokullarımız muhtelif gayeli olmalıdır. Ortaokul mezunları liseye, teknik okullara, meslek okullarına girebilmeli ve bu okullardaki öğrenim için önceden ortaokullarda mutlaka hazırlanabilmiş olmalıdırlar.

Meslekî ve teknik okullarda liselere girişte öğrencinin ilkokuldan itibaren göstermiş olduğu alâka ve kabiliyet dikkate alınmalıdır.

Üstün istidatlı öğrenciler için bir İlim Lisesi ve bir de aşağıda kuruluş sebeplerini, ayrıca zikredebileceğimiz bir Deneme Sanat Enstitüsü kurulmalı ve öğrenciler başarı

¹⁹² — a.g.e., s:363.

gösterdikleri müddetçe bu okullarda kalmalıdır, gösteremeyenler öteki okullara nakledilirler.

Herhâlde mevcut liselerimizi randımanlı bir hâle getirmeden, yeni lise açmamalıyız.

Olgunluk imtihanlarının kabulü, teknik ve klâsik üniversitelerimize girecek öğrencilerin, bütün Türkiye için müşterek bir ölçüye tâbi tutulmaları bakımından, gerekli görülmektedir.

Değerlendirme ve ölçme konusu bütün öğretim derecelerimiz için önemlidir. Okullarımızda ilmî değerlendirme ve ölçmeye geçmeden evvel öğretmenlerin ve öğrencilerin bunlara hazırlanmalarını mümkün kılacak tedbirler almalıyız.

Türk milletinin öğretmenlerine karşı minnettarlığı, ordusuna karşı olan minnettarlığı ile beraber yürür. Bugün çeşitli kademelerde öğretmen ihtiyacı ile karşı karşıyayız. Yüksek nicelikteki ve nitelikte öğretmen yetiştiren yeni müesseseler kurmaya ve kurulmuş olanları takviye etmeye muhtacız.”¹⁹³

Bakan konuşmasında öğrencilerin kabiliyetleri doğrultusunda yönlendirilmelerinin gerekliliğine vurguda bulunmuş, bu kabiliyetleri doğrultusunda meslekî ve teknik okullara gitmeleri için gerekli çalışmaların yapılmasının önemini anlatmıştır. Ayrıca Olgunluk İmtihanlarının da tüm Türkiye için ortak bir ölçüye tabi olmaları için gerekli gördüğünü söylemiştir.

VII. Millî Eğitim Şûrası’nda alınan kararlar şu başlıklar altında sayılabilir:

- “Millî Eğitimin Temel İlkeleri
- İlköğretim
- Ortaokul
- Çeşitli Olgunluk İmtihanları Sistemi
- Liseler

¹⁹³ http://ttkb.meb.gov.tr/secmeler/sura/7_sura.pdf

- *Kız Enstitüleri*
- *Erkek Sanat Enstitüleri*
- *Kız ve Erkek Sanat Liseleri*
- *Akşam Kız Sanat Okulları*
- *Sanat Enstitülerine Dayalı Okullar*
- *Eğitimimizde Ölçme ve Değerlendirme*
- *Güzel Sanatlar Akademisi*
- *Devlet Konservatuarı*
- *Özel Okullar*
- *İmam Hatip Okulları*
- *Yabancı Memleketlerde Öğrenci Yetiştirme*
- *Üniversiteler*
- *Öğretmen Yetiştirilmesi ve Öğretmenlik Mesleğinin Cazip Hâle Getirilmesi*
- *Millî Savunma İle İlgili Eğitim ve Öğretim*
- *Beden Eğitimi*
- *Sağlık*
- *Eğitim Vakıfları*
- *Güzel Sanatlar*
- *Opera ve Tiyatro*
- *Eski Eserler ve Müzeler*
- *Kütüphaneler*
- *Yayın*
- *Halk Eğitimi*
- *Dış Münasebetler*
- *Yönetim Örgütü”¹⁹⁴*

2.3.6. Şûra Hükümlerinde Değişiklik

VII. Milli Eğitim Şurası'na kadar olan Şûralarda üye sayısının çok fazla olmasının anlaşılması ve üye sayısının fazla olmasının karar alma sürecine zarar vermesi üye

¹⁹⁴ Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı Şûra Genel Sekreterliği, Millî Eğitim Şuraları (1939–1996), Ank 1998, s:37–57.

sayısının azaltılmasını gündeme getirmiştir. 1970 yılında Millî Eğitim Şûraları ile ilgili hükümlerde değişiklik yapılmıştır. Bu hükümlerle:

*“Eski Şûra uygulamalarında sınırsız olan üye sayısı bu defa daha verimli çalışmalara imkan verebilecek surette azaltılmakta; tabi üyelik, seçimli üyelik, davetli üyelik ve müşahitlik getirilmek suretiyle kuruluşa denge ve ahenk getirilmekte ve toplantıların yılda en az bir defa yapılması daimî bir büro kurulması suretiyle de Millî Eğitim Şûrasına karar gücü ve devamlılık kazandırılmaktadır.”*¹⁹⁵

Millî Eğitim Bakanlığı Merkez Kuruluş ve Görevleri hakkında 2287 sayılı kanun’un 4, 5, ve 6’ncı maddelerinin değiştirilmesi hakkındaki kanunla 4’üncü madde şu şekilde değiştirilmiştir.

Millî Eğitim Şûrası’na katılacak üyeler üç başlık altında toplanmıştır. Bunlar; Şûra’nın tabi üyeleri, seçimle gelen üyeler ve Bakanlık tarafından davet edilecek üyeler tarafından oluşur. Şûra’nın tabî üyeleri şunlardır:

- a. *“Millî Eğitim Bakanlığı’ndan*
 - *Millî Eğitim Bakanı*
 - *Müsteşarlar ve yardımcıları*
 - *Talim ve Terbiye Kurulu Başkanı*
 - *Teftiş Kurulu Başkanı*
 - *Gündemle ilgili konularda TTK’ce görevlendirilecek üç kurul üyesi*
 - *Gündemle ilgili konularda Bakanlık Müdürler Komisyonunca görevlendirilecek üç Genel Müdür veya Daire Müdürü*
 - *Gündemle ilgili konularda Teftiş Kurulunca görevlendirilecek üç Bakanlık Müfettişi*
 - *Hukuk Müşaviri*
 - *Memleketimizin coğrafi bölgeleri dikkate alınmak suretiyle Bakanlık, Müdürler Komisyonunca görevlendirilecek 7 Milli Eğitim Müdürü*

¹⁹⁵ Ataüinal-Özalp, a.g.e., s:400-401.

b. *Üniversitelerden*

- *Üniversite Rektörleri*
- *Eğitim Fakültesi Dekanları*

c. *Devlet Planlama Teşkilatında*

- *Planlama Müsteşarları*
- *Sosyal Planlama Dairesi Başkanı*¹⁹⁶

Diğer taraftan 2287 kanunda değişiklik yapılmasını öngören kanunla 4'üncü maddedeki seçimle gelen Şura Üyeleri şu şekilde değiştirilmiştir:

a. *“Üniversitelerden*

- *En az dört fakültesi bulunan üniversitelerden seçilecek birer Üniversite temsilcisi*
- *Eğitim Fakültelerinden veya Eğitim Kürsüsü veya bölümü bulunan fakültelerden seçilecek birer fakülte temsilcisi*

b. *İlköğretimden*

- *Son Şura döneminde 4357 sayılı kanunun 5'inci maddesinin A bendine göre “üstün başarılı” sayılmış olan köy öğretmenleri, kasaba ve şehir öğretmenleri ve ilköğretim müfettişlerinden her valilikçe teklif edilecek birer aday arasından memleketimizin coğrafi bölgeleri de dikkate alınmak suretiyle seçilecek beş köy veya bucak öğretmeni, üç şehir veya kasaba öğretmeni, üç ilköğretim müfettişi*

c. *Genel, mesleki ve teknik ortaöğretimden*

¹⁹⁶ —a.g.e., s:401.

- *Son Şûra döneminde, 1702 sayılı kanununun 18'inci maddesine göre "takdirname" ile taltif edilmiş öğretmen veya idareciler arasından; Ortaokul, İlköğretmen Okulu, Ticaret Lisesi, Teknisyen Okulu, Erkek Sanat Enstitüsü, Kız Sanat Enstitüsü, Otelcilik Okulu ve İmam-hatip Okullarını temsil etmek üzere, Bakanlık Müdürler Komisyonunca, bu komisyonun tespit edeceği ikişer üye*
- d. *Eğitim Enstitülerinden öğretmen kurulunca teklif edilecek birer aday arasından Bakanlık Müdürler Komisyonunca seçilecek iki öğretmen veya iki idareci*
- e. *Yüksek Öğretmen Okulları öğretmen kurullarınca teklif edilecek birer aday arasından Bakanlık Müdürler Komisyonunca seçilecek iki öğretmen veya idareci*
- f. *Erkek teknik, Kız Teknik, Ticaret ve Turizm Yüksek Öğretmen Okulları ve Tabiki Güzel Sanatlar Okulu Öğretmen kurullarınca seçilecek birer öğretmen*
- g. *Yüksek İslam Enstitüleri öğretmen kurullarınca teklif edilecek birer aday arasından Müdürler Komisyonunca seçilecek iki öğretmen veya idareci*
- h. *İktisadi ve Ticari İlimler Akademiler arası kurulca seçilecek iki temsilci*
- i. *Devlet Güzel Sanatlar Akademisinde seçilecek iki temsilci*
- j. *Devlet Mühendislik ve Mimarlık Akademiler arası Kurulca seçilecek iki temsilci*
- k. *Özel okullarca seçilecek üç temsilci*
- l. *Son kongrelerini normal şekilde yapmış olan çeşitli öğretmen dernekleri federasyonu, konfederasyonu ve sendikalarından kayıtlı üye sayıları en fazla üç kuruluştan kendilerinin gösterdikleri birer temsilci ile bunun dışında kalan diğer mesleki kuruluşlar arasından Bakanlıkça kur'a ile tespit edilecek üç temsilci*
- m. *MEB'e bağlı müzeler, kütüphaneler ve Halk eğitim başkanlıkları elemanlarından son Şûra döneminde "takdirname" ile taltif edilenler arasından, Bakanlık Müdürler Komisyonunca bu komisyonun tespit edeceği esaslara göre seçilecek ikişer üye*

*Şûraya seçimle katılacak üyeler üç yıl için seçilirler, yapılacak seçimlerde asil üye sayısı kadar da yedek üye seçilir. Dönem içinde görevlerinden ayrılan üyelerin sürelerini yedek üyeler tamamlar.*¹⁹⁷

Millî Eğitim Şûrası'na; tabi üyeler, seçimle gelen üyelerin yanı sıra bir de Bakanlık tarafından davet edilen üyeler vardır. MEŞ'e davet edilecek üyeler de şu şekildedir:

- a. *“Gündemdeki konularla ilgili resmi veya özel ilmi kurumlardan en çok beş üye*
- b. *Meslekten veya meslek dışından gündemdeki konularla ilgili en çok on üye”*

198

olacak şekilde katılırlar.

Millî Eğitim Şûrası, Millî Eğitim Bakanı'nın daveti üzerine normal olarak yılda bir defa 1 Haziran- 1 Ekim tarihleri arasında tespit edilecek bir tarihte toplanır.

Olağanüstü hallerde Bakan, Şûrayı toplantıya çağırabilir. Millî Eğitim Bakanı Şûranın tabii başkanıdır. Şûra yıllık toplantısının ilk oturumunda ayrıca, toplantıları idare etmek üzere, Bakanlık Merkez Kuruluşunda görevli üyeler dışında iki başkan vekili seçer.

Şûra, üye tam sayısının en az üçte ikisi ile toplanır ve karalar üye tam sayısının salt çoğunluğu ile verilir.

Şûranın gündemi Talim ve Terbiye Kurulu'nca tespit edilir. Gündem ile o devre Millî eğitim çalışmaları hakkında hazırlanacak rapor ve gerekli dokümanlar toplantıdan en geç bir ay önce üyelere gönderilir.

Şûra üyelerinin gündem dışı teklifleri Şûra tarafından kabul edildiği takdirde, gelecek Şûra gündemleri incelemek üzere Bakanlığa sunulur.¹⁹⁹

¹⁹⁷ —a.g.e., s: 402-403.

¹⁹⁸ —a.g.e., s: 403.

¹⁹⁹ —a.g.e., s: 404.

Millî Eğitim Şûraları yönetim ve yazı işleri sekreterlik hizmetleri, Talim ve Terbiye Kurulu Üyeleri arasından, Bakanlıkça tayin edilecek bir Genel Sekreter tarafından idare edilen Şûra Daimî Bürosu'nca yürütülür. Bu büro Talim ve Terbiye Kurulu'na bağlıdır. Genel Sekreter Şûranın daimî üyesidir.

Şûra kararları en geç üç ay içinde Bakanlıkça yayımlanır. Bakan tarafından tasdik edilen Şûra kararları, Bakanlık Tebliğler Dergisinde ilan olunur.²⁰⁰

Millî Eğitim Şûrası hükümlerinde yapılan bu değişiklikle, daha önceki Şûralarda çok fazla olan üye sayısı daha makul bir seviyeye çekilmiş, açık ve uygulanabilir sonuçlara varabilmek için elverişli bir ortam sağlanmıştır. Ayrıca tabi üyelik, seçimli üyelik ve müşahitlik adları altında Şûra üyelerinin durağan kalmaması sağlanmaya çalışılmıştır.

Şûra'nın yılda bir kez yapılması kararı olumlu bir karar olup, uygulanabilirliği konusundaki endişeleri haklı çıkarıp Şûra'nın her yıl yapılması mümkün olmamıştır. Kanundaki bu değişiklikten sonra; VIII. Millî Eğitim Şûrası 1970'te, IX. Millî Eğitim Şûrası 1974'te, X. Millî Eğitim Şûrası 1981'de yapılmıştır. Görüldüğü gibi Şûra hiçbir zaman bir yıl arayla yapılmamıştır.

Diğer önemli bir karara; Talim ve Terbiye Kurulu üyeleri arasından, Bakanlıkça tayin edilecek bir Genel Sekreter tarafından idare edilen Şûra Daimî Bürosu'nun kurulmasıdır. Bu Büro, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın yapısında da önemli değişiklikler meydana getirmiştir.

2.3.7. VIII. Millî Eğitim Şûrası

Türk çocuklarını, ortaöğretim kademesinde, millî eğitimimizin genel amaç ve temel ilkelerine uygun olarak ilgi, istidat ve kabiliyetlerine göre hayata, iş alanlarına veya daha üst öğrenime hazırlamak; sosyal gelişmemiz ve ekonomik kalkınmamız için yeterli sayıda ve vasıfta insan gücünü yetiştirmek amacıyla ortaöğretim sisteminin kuruluşu ile yüksek

²⁰⁰ —a.g.y.

öğretime geçişin yeniden düzenlenmesi, toplumumuzda sosyal, ekonomik ve kültürel değişmelerin hızlandığı bu dönemde zorunlu bir hale gelmiştir.

Bu maksatla VIII. Millî Eğitim Şûrası'na sunulan “Ortaöğretim Sisteminin Kuruluşu ile Yükseköğretime Geçişin Yeniden Düzenlenmesi” konusunda bilimsel verilere dayalı olarak Talim ve Terbiye Kurulu'nca hazırlanan esasları, açık bir rejimin en esaslı vasıflarından biri olarak eğitim sistemi ile ilgili çeşitli gurupların, özellikle basının, akademik ve meslek kuruluşlarının eleştirilerine açık tutulmuş; bunların görüşlerinden yararlanılmıştır.²⁰¹

Bu konu başlığı altında, VIII. MEŞ, 28 Eylül- 3 Ekim 1970 tarihleri arasında toplanmıştır. Şûra'nın açış konuşmasını Başbakan sıfatıyla Süleyman Demirel yapmıştır. Dönemin Millî Eğitim Bakanı da bir konuşma yapmıştır. Bakan özetle şu noktalara temas etmiştir:

“Öğrencilere bilgi yükleme, bir nevi ansiklopedimiz ile onları ezbere sevk etme yerine; onlara öğrenme, inceleme yollarını gösteren, bilimsel düşünme ve araştırma yeteneğini kazandıran bir esası getirmek istiyoruz. Bu suretle herkes, kabiliyetine göre yükseköğretim dalına, iş hayatına veya hem yükseköğretime hem de hayata hazırlanma durumunda olacaktır. Her öğrenci için dikey ve yatay geçiş imkânları tahsis edilmiştir. Ortaöğretimin ikinci kademesinin ilk yılı yöneltme işlemine tahsis edilmiştir. Bu yöneltme zorlayıcı ve gücendirici değil, yol gösterici ve özendirici esaslara bağlanmaktadır.

Yöneltme sınıfından sonra öğrenciler, ilgi, istidat ve kabiliyetlerine göre edebiyat, fen, iş, meslek kolları teknisyen liselerine ve öğretmen liselerine ayrılacaklardır.

Bütün ders programlarının ve kitapların yeniden hazırlanması, öğretim metotlarının ve kitapların yeniden hazırlanması, öğretim metotlarının ve araçlarının modernleşmesi, okul yapıları ve tesislerinin eğitsel esaslara göre geliştirilmesi, öğretmen yetiştirme, geliştirme istihdam esaslarının gözden geçirilmesi zorunludur. ”²⁰²

²⁰¹ Özalp-Ataüinal, a.g.e., s:404-405.

²⁰² — Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı Şûra Genel Sekreterliği, Millî Eğitim Şuraları (1939-1996), Ank 1998, s:58-59.

Bakanın konuşmasından da anlaşılacağı üzere VIII. Millî Eğitim Şûrası'nın gündemi “Ortaöğretim Sisteminin Kuruluşu” ve “Yükseköğretime Geçişin Yeniden Düzenlenmesi” konularıdır. Bakanın konuşmasının ardından çalışmalara başlanmış ve şu kararlara imza atılmıştır:

- “Millî Eğitim Sistemi
- İlköğretim
- Ortaöğretim
- Ortaokul
- Çeşitli Programlar
- Yönelme Sınıfı
- Yükseköğretime Hazırlayan Programlar
- Yükseköğretime Hazırlayan Çeşitli Programlarda Derslerin Çeşitleri Ve Ağırlıkları
- Hem Mesleğe Hem De Yükseköğretime Hazırlayan Programlar
- Hayata Veya İş Alanlarına Hazırlayan Programlar Az Masraflı Tesis, Araç Ve Gereç İsteyen Programlar
- Masraflı Tesis Ve Atölyeler Gerektiren Programlar
- Ortaöğretimde Yatay Ve Dikey Geçişler
- Sınıf Geçme Veya Ders Geçme
- Bitirme İmtihanları Ve Diplomalar
- İkinci Devre Ortaöğretim Kurumlarının Adları
- Yükseköğretime Geçiş
- Yükseköğretime Giriş
- Uygulamanın Planlanması”²⁰³

Şûra'da alınan kararlar Talim ve Terbiye Kurulu'nca incelemeye alınmıştır. Konunun başında da değindiğimiz gibi Şûra'nın temel konusu “Ortaöğretimden Yükseköğretime Geçişin Düzenlenmesi”dir. Bu konuyla ilgili olarak, lise birinci sınıf öğrencilerinin yönlendirilme sınıfı olmuş., ikinci sınıfa geçtiklerinde; Edebiyat, Fen ve

²⁰³ http://ttkb.meb.gov.tr/secmeler/sura/8_sura.pdf

Genel Eğitim kollarından birini seçerek geçmeleri sağlanmaya çalışılmıştır. Bu kolların da yükseköğretimde hangi bölümlere devam edebileceği de karara bağlanmıştır.

Görüldüğü gibi Millî Eğitim Şûralarında Türk millî eğitimini derinden etkileyen kararlar alınmıştır. Yaşanan aksaklıklara çözüm olacak düzenlemeler yapılmaktan kaçınılmamıştır. Millî Eğitim Şûraları 1939–1970 yılları arasında üç yılda bir toplanması kararı olmasına rağmen, V. Millî Eğitim Şûrası'na kadar az çok uyulmuş ancak 1970'e kadar Şûralar üç yıldan fazla arayla toplanmıştır. Örneğin 1939–1970 yılları arasında en az onbir kez yapılması gerekirken, bu yıllar da içinde bulunmak üzere sekiz defa yapılabilmektedir.

Günümüzde de 1990'lı yıllarda üç yılda bir yapılırken, son Millî Eğitim Şûrası bir öncekinden yedi yıl sonra yapılmıştır. Bu da bize her yıl Millî Eğitim Şûrası gibi çok önemli bir organizasyonun yapılmasının güçlüğüne ortaya koymaktadır.

Ayrıca, Millî Eğitim Şûralarına dönemin eğitim alanında otorite görülen insanların da katılması şûraların önemini daha da artırmaktadır. Örneğin I. Millî Eğitim Şûrası'na; Akil Muhtar Özden, Fahrettin Kerim Gökay, İ. Hakkı Tonguç, Enver Ziya Karal, Ali Fuat Başgil gibi önemli isimler katılmışlardır.

Diğer yandan Millî Eğitim Şûralarında alınan kararların tavsiye niteliğinde olmasına rağmen, burada alınan kararların büyük çoğunluğu uygulanmaya konulmuştur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DEĞERLENDİRME

I. TBMM Hükümeti kurulduktan hemen sonra ülkemizi muasır medeniyet seviyesine ulaştırmak isteyen Mustafa Kemal ve silah arkadaşları ülkenin en önemli sorunun eğitim olduğunu biliyorlardı. Hatta eğitime o kadar önem vermişlerdi ki; Maarif Kongresi çetin savaşlar olduğu dönemde yapılmıştır. Eğitimle ilgili çeşitli bilim kurulları oluşturulmuş ve ülkenin eğitim problemlerine çözümler aranmıştır.

Bunun yanında Türk eğitim teşkilâtı da önemle elden geçirilmiş ve günün gereklerine göre birimler oluşturulmuştur. Program Heyeti ilk MEB teşkilâtı içinde yer almış, bunun devamı olarak Telif ve Tercüme Heyeti kurulmuştur. Nihayet Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın direktifiyle 1926 yılında Millî Talim ve Terbiye Dairesi kurulmuş ve çalışmalarına başlamıştır.

Kurulduğunda kadrosunda bir başkan, on üye ve birkaç tane de memur olan Daire 1946 yılına gelindiğinde teşkilât yapısı biraz daha geliştirilmiştir. Daha sonra sürekli kendisini yenilemek adına değişiklikler yapılmıştır. Yenileştirme adına yapılan çalışmalar, Bakanlığa yeni birimlerin eklenmesi ve bazı birimlerin kaldırılması biçiminde sürüp gitmiştir. Bazen iktidar değişikliği ile kurulup kaldırılan birimler de olmuştur.

Talim ve Terbiye Kurulu, kendisine yüklenen “MEB’in beyni olma” misyonunun da getirdiği sorumlulukla hemen hemen eğitimin bütün sorunlarıyla ilgilenmiştir. MEB’in rotasını da çizen bu kurum; eğitim programları, haftalık ders çizelgeleri, sınıf geçme ve sınav usulleri, ders kitapları, mevzuat çalışmaları, muhteva geliştirme çalışmalarına da el atmıştır.

1946–1973 yılları arasında Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı ilköğretim kademesinde iki tane program geliştirmiş, bir tane de program taslağı hazırlamıştır. 1946 İlkokul Programı tam 22 yıl uygulanmış ve 1968 yılında yerini 1968 İlkokul Programına bırakmıştır. 1968 İlkokul Programı ise 2005 yılına kadar küçük değişikliklerle devam etmiştir. Ortaokullar da ise 1949, 1970–71 programları ilkokul programlarıyla uyumlu

olarak yapılmıştır. Liselerde ise daha sık program değişikliği yapılmak suretiyle 1947, 1949, 1952, 1956, 1957, Lise Programları değişiklikleri görülmektedir.

Haftalık ders çizelgeleri de program değişiklikleriyle paralel olarak yapılmıştır. Sınıf geçme ve sınav usulleri de değişikliğe uğramış, çağın gereklerine uyarlanmıştır.

Diğer yandan Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı; eğitim öğretimle ilgili ilke ve politikaları belirlemek için Bakanlık içinde ve dışında çeşitli birimlerin mevzuat çalışmalarını da yapmıştır. Bu kapsamda; İlköğretim ve Eğitim Kanunu, Milli Eğitim Temel Kanunu, Milli Eğitim Temel Stratejisi gibi MEB'e yön verecek çalışmalar yapmıştır.

İlki 1939 yılında toplanan Millî Eğitim Şûraları da Millî Talim ve Terbiye Dairesi koordinasyonuna verilmiştir. Bilindiği gibi Millî Eğitim Şûraları eğitim sistemimizin en önemli unsurlarından biridir. 1962 yılına kadar yaklaşık üç yılda bir yapılmaya çalışılan Millî Eğitim Şûraları, 1962'den 1970'e kadar toplanamamıştır. Bu da eğitimimiz için sekiz yıl danışma ve fikir üretme işleminin yapılmaması demektir.

Millî Eğitim Şûralarında dönemin önemli eğitim sorunları ele alınmış çözüm üretilmeye çalışılmıştır. Ancak Millî Eğitim Şûralarında alınan kararlar tavsiye niteliğindedir. Buna rağmen Millî Eğitim Şûralarında alınan kararların büyük çoğunluğu Talim ve Terbiye Kurulu'nca kararlaştırılarak uygulamaya konulmuştur.

Her defasında Bakanlığın beyni ve karar alma organı olduğu vurgulanan Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nda, Millî Eğitim Bakanı'na bağlı olarak değişiklik olduğu görülmektedir. Bakanlığın politikasının belirlendiği bu Kuruma siyasî olarak bakıldığında, politikaların süreklilik ve devamlılığı sağlanamayacaktır. Bu da eğitimimizin, dolayısıyla ülkemizin istikrarını engelleyecektir.

Gelecekte demokratik ve çağdaş eğitim sisteminin oluşması, eğitimde niteliğin yükseltilmesi ve sorunların çözümlenmesi için; Kalkınma Plânları, Millî Eğitim Şûraları ve Hükümet Programları doğrultusunda, eğitim sisteminde öngörülen yeniden yapılanma hayata geçirilerek Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın, en üst düzeyde stratejik

plânlama, araştırma, program geliştirme, koordinasyon işleriyle uğraşacak bir üst düzey karar organı haline getirilmesi hedeflenmelidir.

Bu konudaki kararlılık ve başlatılan çalışmalardan sonuç alınabilmesi için yeterli birikimi oluşturmak gerekmektedir. Kurulu tüm dış etkilerden korumak ülke geleceğimiz için kendimize yapacağımız en büyük iyilik olacaktır.

**EK I: 1946-1973 YILLARI ARASINDA GÖREV YAPAN MİLLİ EĞİTİM
BAKANLARI***

MİLLİ EĞİTİM BAKANI	GÖREVE BAŞLAMA TARİHİ	GÖREVDEN AYRILMA TARİHİ	ÇALIŞMA SÜRESİ		
			YIL	AY	GÜN
REŞAT ŞEMSETTİN SİRER	5.8.1946	9.6.1948	1	10	4
TAHSİN BANGUOĞLU	10.6.1948	22.5.1950	1	11	12
AVNİ BAŞMAN	22.5.1950	2.8.1950	---	2	10
NURİ ÖZSAN	3.8.1950	10.8.1950	---	---	7
TEVFİK İLERİ	11.8.1950	6.4.1953	2	7	25
Prof Dr. RIFKI SALİM BURÇAK	9.4.1953	17.5.1954	1	1	8
CELAL YARDIMCI	17.5.1954	9.12.1955	1	6	12
Prof Dr. AHMET ÖZEL	9.12.1955	13.4.1957	1	4	4
TEVFİK İLERİ	13.4.1957	25.11.1957	---	7	12
CELAL YARDIMCI	26.11.1957	22.5.1959	1	5	26
TEVFİK İLERİ	23.5.1959	8.12.1959	---	6	15
ATIF BENDERLİOĞLU	9.12.1959	27.5.1960	---	5	18
Prof Dr. FEHMİ YAVUZ	30.5.1960	27.8.1960	---	2	27
Prof Dr. FEHMİ YAVUZ	28.8.1960	8.9.1960	---	---	10
Prof Dr. BEDRETTİN TUNÇEL	8.9.1960	5.1.1961	---	3	27
Prof Dr. TURHAN FEYZİOĞLU	6.1.1961	7.2.1961	---	1	1
AHMET TAHTAKILIÇ	7.2.1961	2.3.1961	---	---	25
AHMET TAHTAKILIÇ	3.3.1961	25.10.1961	---	7	22
AHMET TAHTAKILIÇ	25.10.1961	20.11.1961	---	---	25
HİLMİ İNCESULU	20.11.1961	26.6.1962	---	7	6
Prof Dr. ŞEVKET RAŞİT HATİPOĞLU	26.6.1962	8.6.1963	---	11	12
Dr. İBRAHİM ÖKTEM	11.6.1963	20.2.1965	1	8	9
CİHAT BİLGEHAN	20.2.1965	27.10.1965	---	8	7
ORHAN DENGİZ	27.10.1965	1.4.1967	1	3	14
İLHAMİ ERTEM	1.4.1967	3.2.1969	1	10	1
Prof Dr. ORHAN OĞUZ	3.2.1969	14.3.1971	1	1	11

* R. Özalp, A. Ataünal, a.g.e., s:730-731.

ŞİNASİ OREL	14.3.1971	13.12.1971	---	8	29
İSMAİL ARAR	13.12.1971	22.5.1972	---	5	9
Prof Dr. SEBAHATTİN ÖZBEK	22.5.1972	15.4.1973	1	10	23

**EK II: TALİM VE TERBİYE KURULU BAŞKANLARININ GÖREVE BAŞLAMA
VE AYRILMA TARİHLERİ (1946-1973) ****

ADI ve SOYADI	GÖREVE BAŞLADIĞI TARİH	GÖREVDEN AYRILDIĞI TARİH
MEHMET ZEKİ KADRİ YÖRÜKOĞLU	27.10.1940	13.7.1962
SELAHATTİN TANSEL (Vekil)	13.7.1962	15.7.1963
HÜSNÜ CIRITLI (Vekil)	15.7.1963	2.10.1964
HÜSNÜ CIRITLI	3.10.1964	1.12.1967
ZEKAİ BALOĞLU	1.12.1967	14.7.1971
CEMAL ALPMAN (Vekil)	17.7.1971	1.12.1971
KEMAL KERPİÇÇİ (Vekil)	11.12.1971	10.4.1972
SELMAN ERDEM (Vekil)	10.4.1972	8.7.1972
ZEKAİ BALOĞLU (Vekil)	8.7.1972	25.11.1974

** N. Konan, A.g.t., s:150

EK III: TALİM VE TERBİYE KURULU ÜYELERİNİN GÖREVE BAŞLAMA VE AYRILMA TARİHLERİ (1946-1973)***

ADI ve SOYADI	GÖREVE BAŞLADIĞI TARİH	GÖREVDEN AYRILDIĞI TARİH
MUHİTTİN AKDİK	1945	1950
İ. HAKKI TONGUÇ	1945	1949
BEHİÇ ENVER KORYAK	1946	1952
NİHAT ADİL ERKMAN	1946	1948
MEHMET DOĞANAY	1947	1950
İRFAN ALICIOĞLU	1948	1950
HAYRİ ARDIÇ	1949	1951
BURHAN TORAK	1949	1950
FERİT SANER	1949	1954
H. ZÜBEYR KOŞAY	1950	1950
MÜKERREM AKER	1950	1952
KAMİL SU	1950	1956
HİKMET İLAYDIN	1951	1955
REMZİ ÖNCÜL	1951	1966
FEVZİ ERTEM	1951	1960
HAYRULLAH ÖRS	1951	1954
TARIK ASAL	1952	1953
CEMAL ALPMAN	1952	1960
FUAT BAYMUR	1952	1960
HAYRİ ARDIÇ	1953	1955
NUSRET KÖYMEN	1953	1959
NURETTİN BOYMAN	1953	1955
Dr. SELAHATTİN SANSEL	1954	1963
REMZİ ERKOÇ	1955	1956
NURİ KODAMANOĞLU	1956	1960
SAMİ ÖNGÜR	1956	1957
KAMİL SU	1956	1957
HİKMET İLAYDIN	1956	1967
EKREM ÜÇYİĞİT	1957	1960
TAHSİN GÜLÖKSÜZ	1957	1966
HASAN ACAR	1957	1968
K. EDİP KÜRKCÜOĞLU	1957	1960
İSMET KONUK	1957	1960
CAHİT OKURER	1957	1960

*** a.g.t., s:151-153.

AKİF TUNCEL	1957	1958
FERİT SANER	1958	1960
TARIK ASAL	1959	1960
FEHMİ BALDAŞ	1959	1961
ŞİNASİ ATAMAN	1959	1961
Prof Dr. FERİHA BAYMUR	1960	1964
A. KAMİL KERPIÇÇİ	1960	1965
Doç Dr. TURHAN OĞUZKAN	1960	1961
M. SITKI BİLMEN	1960	1961
ORHAN ÇAPLI	1961	1966
OSMAN YÜKSEL	1961	1966
A. ADNAN SAYGUN	1961	1966
A. RIZA ÖZGÜÇ	1961	1964
SELMAN ERDEM	1961	1963
Dr. MİTHAT ENÇ	1961	1966
NUSRET KARCIOĞLU	1962	1964
SUPHİ ARMAN	1962	1966
NAZMİ VURAL	1962	1966
İSMET KONUK	1963	1966
M. KEMAL YILMAZ	1963	1965
TAHSİN SARAÇ	1963	1965
ÖMER BAYIN	1963	1966
Dr. HİKMET AKIN	1963	1966
BAHATTİN ÖRNEKOL	1963	1966
CEMAL ALPMAN	1964	1966
Doç Dr. FATMA VARIŞ	1964	1966
MUHSİN BİNAY	1964	1966
ŞÜKRÜ KURGAN	1964	1966
Dr. SELAHATTİN SANSEL	1965	1971
Dr. CAHİT KINAY	1965	1968
SITKI LALİK	1965	1966
MÜKERREM AKER	1966	1968
REMZİ ERKOÇ	1967	1970
K. EDİP KÜRKÇÜOĞLU	1967	1968
A. KEMAL KERPIÇÇİ	1967	1972
TAHSİN SARAÇ	1967	1969
ÖMER BAYIN	1967	1976
ALİYE COŞKUN	1967	1969
MEHMET DELİGÖNÜL	1967	1968
Dr. HİKMET AKIN	1968	1971
SELAHATTİN ÖRNEKOL	1968	1973
Dr. FERHAN OĞUZKAN	1968	1975
ŞAKİR SOYKAL	1968	1978
Doç Dr. FERRUH ALİ SANIR	1968	1970
CEMAL ALPMAN	1969	1971
M. ŞEVKET KUTKAN	1969	1972
SAİP DEVELİ	1970	1975
Doç Dr. HIFZI DOĞAN	1970	1971

ESAT İNETAŞ	1970	1974
NECİP AŞKIN	1970	1975
ABDURRAHMAN DEMİRTAŞ	1970	1980
ALİ ÖLMEZOĞLU	1972	1977
REŞAT ÖZALP	1972	1974
SÜREYYA GÜNAY	1972	1976
YAVUZ KONULLU	1972	1974

**EK IV: MİLLİ TALİM VE TERBİYE DAİRES'İNİN GÖREV ,TEŞKİLAT VE
ÇALIŞMA ESASLARINI BELİRLEYEN YÖNETMELİK******

22 Mart 1926 tarih ve 789 sayılı Kanunla kurulması kararlaştırılan M.T.T.D.'nin görev, teşkilat ,çalışma esaslarını belirlemek üzere hazırlanan bu ilk yönetmelik , Bakanlar Kurulunun 28 Mart 1926 tarih ve 3393 sayılı kararı ile kabul edilerek uygulamaya konulmuştur. Buna göre yönetmelik şu şekildedir:

Madde 1: 22 Mart 1926 tarihli kanuna göre teşkil edilen Milli Talim ve Terbiye Dairesi'nin görevleri şunlardır:

A- Milli Eğitimle ilgili yönetmelik, tüzük ve kanunlarda değişiklik yapılmasına ihtiyaç görülen hususlar hakkında Bakanlığa teklifli bulunmak,

B:Her derecede genel ve meslek okullarının programlarını doğrudan doğruya veya uzmanlar vasıtasıyla düzenlemek veya değiştirmek ,

C:Darülfünun şubeleri de dahil olduğu halde yüksek ve orta dereceli her çeşit okulların yeniden kurulması veya lağvedilmesi hususunda görüşlerini bildirmek.

Ç:Okullarda kabul ve uygulanacak eğitim ve öğretimin amaçları ,sistem ve usülleri hakkında karar almak,

D:Gençleri Cumhuriyet esasına göre hazırlayacak ve okullarda Milli Terbiyeyi kuvvetlendirecek tedbirler almak.

E:Okulların derecelerini tayin ve imtihan usulleri ve mezun olma şartlarına hakkında karar almak ,

F:Gelecek yıllarda uygulanacak eğitim programını Genel Müdürlerin görüşleri alınarak tespit etmek ve buna göre her yıl Milli Eğitim Bütçe Layihası hazırlanırken tekliflerde bulunmak,

G:Halkın terbiye ve aydınlatılması için tedbirler düşünmek,

H:Mevcut öğretmenlerin mesleki bilgi ve güçlerini artırmak için gerekli tedbirleri almak,

**** Bakanlar Kurulunun 28 Mart 1926 tarih ve 3393 sayılı kararı.

I-Türk öğrencilerinin yabancı ülkelerde öğrenim sorunu ile M.E.B.nin yabancı ülkelerden getireceği her çeşit uzmanlar hakkında fikrini söylemek,

İ-İlk ve orta dereceli okullarda okutulmak üzere yazılan kitapları incelettirmek ve bunlardan öğretim programına uygun ve pedagojik şartları kabul etmek ve onamak,

J-Bakanlık hesabına bastırılması gereken okul kitaplarını tespit ettirmek,

K-Muhtelif derslerin öğretiminde müfredatın uygulanmasıyla ilgili “öğretmen kitapları” hazırlamak veya yayımlamak,

L-Yabancı bir dilde yazılmış pedagojik ve mecmua ve kitapları takip etmek , Türkiye öğretmenlerine faydalı olanlarını aynen veya özet halinde yayımlamak,

M-M.E.B.’in bilimsel risale ve mecmualarını yayımlamak,

N-Bakanlık hesabına bastırılmak üzere dışarıdan verilip Bakanlık makamınca Kurula gönderilen ilmi eserleri doğrudan doğruya tetkik ederek veya uzmanlarına tetkik ettirerek kabul veya reddetmek.

Madde 2 :Milli Talim ve Terbiye Dairesi bir reis ve kanunen belirli miktarda üyeden oluşan bir kuruldun ve tercüme ve yayın şubeleri ile bir büro veya bir kütüphaneden teşekkül eder.

Madde 3 :Reis’in görevleri

A-Kurala başkanlık etmek

B-İncelenmesi gerekli sorunları üyelere vermek

C-Tercüme ,yayın şubeleri ve büroda bulunanların görevlerini muntazam bir şekilde yapmalarını gözetlemek,

Madde 4 :Üyelerin görevleri

A-İncelenmek üzere gönderilen sorunlar üzerinde tetkikte bulunmak ve sonucu kurula bildirmek ,

B-Bu yönetmelikte bulunan görevlerin yapılması ile ilgili inceleme yapmak ve tetkikte bulunmak

Madde 5 :Tercüme şubesi ;yeteri kadar mütercimden oluşur.Mütercimler. başkan ve üyeler tarafından gösterilecek kitap veya makaleleri aynen veya kısaltarak tercüme

edecekleri gibi kütüphaneye gelen pedagojik kitap ve mecmuaları inceleyerek kapsam özetlerini başkana verirler.

Kütüphanede bildikleri yabancı dile ait kitapların fihrist ve fişlerini düzenleyecekleri gibi Bakanlık makamınca verilecek evrakı ,Bakanın havalesi ile tercüme ederler.

Madde 6 :Yayın Şubesi ; bir müdürle iki katipten oluşur.Müdür kurulun kararı ve başkanın önerisi ile bakanlık önerisi ile Bakanlık tarafından tayin edilir.

Madde 7:Neşriyat Şubesinin Vazifeleri;

A-Kurumunca yayımlanmasına karar verilen eserlerin basılmasına ait işlemleri yapmak ve takip etmek

B-Yayım için bütçeye konan paranın hesabını tutmaktır.

Madde 8:Büro bir mümeyyizle lüzumu kadar katip ve bir dosya memurundan oluşur.Vazifesi ,dairenin yazışmalarını yürütmek ve evrakını tasnif etmek ve saklamaktır.

Madde 9 :Kütüphanenin bir memuru vardır.Görevi kütüphanede bulunan eserlerin katalog ve fişlerini düzenlemek ve bunları muhafaza etmektir.

Madde 10 :Milli Talim ve Terbiye Dairesi bu yönetmelikte Belirli görevlerin yapılması için uzmanları davet eder,komisyonlar teşkil eder.Uzmanlara ve komisyon üyelerine Bakanlıkça tespit olunan bir ücret verilir

Madde 11 : Gerek okul kitapları, gerek halka mahsus yayınlar ve ilmi kitapların ne surette tetkik edileceği ve yayımlanacağı ayrı yönetmeliklerle tayin olunacaktır.

Madde 12 :Milli Talim ve Terbiye Dairesi üyeleri okulları görmeye gider ve incelemelerde bulunurlar .İsterlerse görüşlerini bakanlığa bildirirler.

Madde 13 :Milli Talim ve Terbiye Dairesi üyeleri, seyahatte buldukları sürece Bakanlıkça tayin olunan yolluk ve yevmiyeyi alırlar.

Madde 14 :Milli Talim ve Terbiye Dairesi'nin görevleri arasında bulunan hususlardan öğretim dairelerini ilgilendiren cihetler müzakere edildiği sırada , öğretim daireleri genel müdürleri de davet edebilirler.Bu halde Genel Müdürün görüşleri aynen zapta geçer ve bu görüşler üzerinde kurulun fikri ide zapta geçer.

Madde 15 :Bakanlık müfettişlerinin eğitim ve öğretim meselelerine temas eden raporları , Milli Talim ve Terbiye Dairesine gönderilir.

Madde 16 :Bu yönetmelikte belirtilen görevler hakkında Milli Talim ve Terbiye Kurulu'nun verdiği kararlar Bakanlık makamınca uygulanır.Ancak herhangi bir kararın kabul edilmemesi veya aksinin yapılması halinde mesele ,yıl içinde toplanacak “Maarif Şurası” na götürülür.

**EK V: MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI TALİM VE TERBİYE DAİRESİNE
BAŞKAN, ÜYE, MÜŞAVİR, İHTİSAS BÜROSU MÜDÜRÜ, RAPORTÖR, UZMAN
VE MÜTERCİM OLARAK ATANACAKLARDA ARANACAK NİTELİKLERLE
BUNLARIN GÖREVLERİ HAKKINDA YÖNETMELİK******

‘I- Nitelik ve Görevler:

Madde 1: 2287 sayılı kanunun 9. maddesinde genel olarak belirtilen hizmetlerin en iyi şekilde yürütülmesi amacıyla, Talim ve Terbiye Dairesinde, aynı kanunun aynı maddesinde sayıları tespit edilen Talim ve Terbiye Kurulu Başkan ve Üyeleri ile birlikte, işlerin hacmine ve niteliğine göre, yeteri kadar müşavir, ihtisas Bürosu Müdürü, raportör, uzman ve mütercim görevlendirilir.

Madde 2: Talim ve Terbiye Dairesinin Başkanlığını da yapmakla yükümlü bulunan Talim ve Terbiye Kurulu Başkanı bu yönetmeliğin 4. maddesindeki vasıfları taşıyan ve eğitim alanında temayüz etmiş bulunan şahsiyetler arasından seçilir.

Madde 3: Talim ve Terbiye Kurulu Başkanının görevleri şunlardır:

a- Kurulun toplantılarına başkanlık etmek

b- Daireye ait işleri ve incelenmesi gereken konuları üyelere, ihtisas bürolarına ve daire için de uygun göreceği kimselere dağıtmak, özellikle daire mensupları arasında iş dengesi sağlamak,

c- Dairenin çalışma düzenini sağlamak,

d- Sonuçları kontrol etmek, bunların ahengini ve tutarlılığını sağlamak,

e- Gereklikçe kendi ihtisas arasında araştırmalar yapmak.

**** Talim ve Terbiye Kurulu'nun 24.6.1966 tarih ve 192 sayılı kararı ile kabul edilen bu yönetmelik 15.8.1966 tarihli ve 12375 sayılı Resmi Gazetede yayınlanmıştır.

Madde 4: Talim ve Terbiye Kurulu Üyeleri, Üniversite öğrenimi veya bu nitelikte bir öğrenim görmüş bulunan, Doğu veya Batı Kültürü ile doğrudan doğruya teması olan, en az bir batı dili bilinen, Genel Eğitim, Mesleki ve Teknik öğretim veya Kültür Alanlarından birinin problemleri üzerinde veya mensubu olduğu bili dalında araştırma yapma ve bilimsel senteze varma niteliği taşıyan, milli eğitimimizin çeşitli öğretim ve idare kademelerin de başarı ile hizmet görmüş, bir yüksek öğretim kurumunun da öğretim üyesi olabilecek vasıfta, tecrübeli meslek mensupları arasından seçilirler.

Madde 5: Talim ve Terbiye Kurulu üyelerinin başlıca görevleri şunlardır:

a- Kurul toplantılarına katılmak, oyunu kullanmak, gerektiğinde kurul dışı toplantılara katılmak,

b-Dairenin bilimsel karar organı olarak kurulun görevleri arasında yer alan: Milli Ülkülerimize çağdaş şartlara göre milli eğitimimizin amaçlarını ilkelerini tespit etme, öğretim sistemimizi ve metotlarını geliştirme, kurumlarımızın standartlarını koruma, eğitim planlarının esaslarını tespit etme : Bakanlığa bağlı olan kurumlarla ilgili kanun nokta, tüzük , yönetmelik tasarılarını hazırlama ve hazırlayıp geliştirme; okulların ve gerektiğinde kurumların öğrenim programlarını hazırlama ve hazırlayıp geliştirme ;ilk ve orta dereceli öğretim kurumlarının ders, öğretmen, yardımcı ders, müracaat ve kaynak kitaplarını, öğretim araçlarını inceleme, inceleyip değerlendirme bunların gelişme tedbirlerini araştırma, öğretim kurumlarının derecelerini, denkliklerini okullar arası geçişlerinin esaslarını tespit etme , öğretmenlik mesleğinin ve eğitim idareciliğinin gelişmesini sağlayacak tedbirleri düşünme; Milli Eğitim Şurası kararlarının uygulanması ile ilgili incelemeleri yapma; Bakanlığının milli ve genel kültür yayınları ile meslek yayınlarında göz önünde bulundurulacak esasları tespit etme , yayınlanacak eserlerden ve yazılardan gerekli gördüklerini inceleme veya inceleyip değerlendirme; halkın kültür seviyesini yükseltecek tedbirleri düşünme; yurt içi ve yurt dışı eğitim hareketlerini, müfettiş ve uzman raporlarını ve belli eğitim kurumlarından da yapılan denemeleri , kurumlarımızın gelişmesi hakkında değerlendirmeler ; Memleketimizde başka memleketler arasında yapılacak kültür anlaşmaları hakkında mütalaa verme ; milletler arası eğitim ve kültür toplantılarında milletimizin temsili ile ilgili hazırlıkları inceleme ve bu toplantılarda varılan kararların yurdumuz da değerlendirilmesini sağlama konularında ve benzeri işlerde kendine düşenleri yapmak ve elde ettiği sonuçları kurula getirmek;

c- Müşavirlerinin çalışmalarını düzenlemek ve kendi hizmet alanıyla dairenin organları arasındaki iş birliği sağlamak;

d- Kendi iş kuralları ile ilgili olarak, ihtisas bürolarınca veya raportörlerce yapılacak ön çalışmaların esaslarını belirtmek veya bu çalışmaları planlamak;

e- Milli Eğitim Şurası hazırlık şurasına ve çalışmalarına katılmak;

f- Eğitim alanında, konusuyla ilgili araştırmalar yapmak;

g- Gereklikçe, Bakanlığın yayın organlarında meslek çevrelerini ve halkı aydınlatmak, çalışma alanı ile ilgili yayınlarda bulunmak;

h- Kurumca her ders yılı başında yapılacak daire çalışma programını hazırlıklarına kendi çalışma alanının problemlerini getirmek.

Madde 6: Talim ve Terbiye Kurulu Müşavirleri, ihtisas alanları ile Kurul üyelerini tamamlamak üzere, üniversite veya yüksek okul öğrenimi yapmış bulunan, en az bir batı dili bilen, memurlukta yüksek derecelere ulaşmış, başarılı ve tecrübeli meslek mensupları arasından seçilir.

Madde7: Müşavirlerin başlıca görevleri şunlardır:

a- başkanın veya onun tensibi ile işbirliği yaptığı üyenin vereceği işleri, incelemeleri ve araştırmaları yapmak ve sonuçlandırmak,

b- Bu yönetmeliğin 5. maddesinin b fıkrasında belirtilen konularda kendine düşenleri yapmak ve sonuçları bağlı bulunduğu üyeye bildirmek,

c- Kendi ihtisas alanında Dairenin diğer organları ile veya mensuplarıyla işbirliği yapmak,

d- Milli Eğitim Şurası hazırlıklarına katılmak,

e- Gereklikçe Bakanlığın yayın organlarında, meslek çevrelerini ve halkı aydınlatmak üzere, çalışma alanıyla ilgili yayınlarda bulunmak,

f- Gereklikçe Kurul toplantılarına katılarak, kendi konuları ile ilgili bilgileri vermek.

Madde 8: Genel olarak Dairenin işlerini Kurulun kararları ve prensipleri çerçevesinde sonuçlandırmakla ve Kurulun çalışmalarına, araştırmalarına ve denemelerine temel olacak ön hazırlıkları yapmakla görevli bulunan –aşağıda adları yazılı- ihtisas bürolarının müdürleri bu yönetmeliğin 10. maddesindeki raportör vasıflarını taşıyan ve

Milli Eğitim kurumlarımızda en az onbeş yıl hizmeti ve büronun hizmet alanında tecrübesi bulunan başarılı meslek mensupları arasından seçili.

Söz konusu ihtisas bürolarının başlıcaları şunlardır:

- a) Mevzuat Bürosu
- b) Öğretim Programları ve Ders Kitapları Bürosu
- c) Belge ve Denklik Bürosu
- d) Kültür Bürosu
- e) İstatistik ve Planlama Bürosu
- f) Tercüme Bürosu
- g) Kütüphane ve Dokümantasyon Bürosu
- h) Şura Daimi Bürosu (21.5.1970 tarih ve 1261 sayılı kanunla kurulmuştur.)

Madde 9: İhtisas Büroları müdürlerinin başlıca görevleri şunlardır:

- a- Büroya ait işleri kendilerine bağlı bulunan raportörlere, uzmanlara ve mütercimlere dağıtmak,
- b- Büronun çalışmalarını düzenlemek, işlerin zamanında sonuçlanmasını sağlamak,
- c- Sonuçları incelemek, bunlar arasında gerekli ahengi ve tutarlılığı sağlamak,
- d- Bürolarca çözümlenmeyen işleri Başkan'a bildirmek ve alacağı direktife göre gereğini yapmak,
- e- İşin gereğine göre, Büro ile Dairenin diğer organları veya mensupları arasındaki yardımlaşmayı sağlamak,
- f- Gereklikçe, Büronun işleriyle ilgili olarak, Kurula bilgi vermek,
- g- Kendi ihtisas alanıyla ilgili olarak, lüzumlu gördüğü veya Başkanın verdiği inceleme ve araştırmaları yapmak.

Madde10: ihtisas Bürolarında görevlendirilecek olan raportörler, üniversite veya yüksek okul öğrenimi yapmış bulunan, tercihan en az bir Batı dili bilen ve Milli Eğitim kurumlarında en az beş yıl hizmeti bulunan başarılı meslek mensupları arasından seçilirler.

Madde11: İhtisas bürolarında görevlendirilecek uzmanların, özel bir yetişmeyi gerektiren iş konularında Daire mensuplarını tamamlama yeteneğini taşımaları, mütercimlerin, ihtiyaç duyulan yabancı dili iyi bilmeleri ve öğretim ve eğitim alanlarıyla ilgili işlerinde başarılı olmaları gerekir.

Madde 12: Raportörler, uzmanlar ve mütercimler Başkanın veya bağlı buldukları ihtisas müdürünün vereceği işleri, bu arada kendi ihtisasları ile ilgili incelemeleri, araştırmaları ve hazırlıkları yaparlar.

Madde 13: Talim ve Terbiye Kurulu'nun sekreteri, tecrübeli ve tercihen steno bilen memurlar arasından seçilir.

Madde 14: Sekreterin başlıca görevleri şunlardır:

- a) Toplantılardan önce ilgililere danışarak Kurulun gündem taslağını hazırlamak ve Başkana sunmak,
- b) Gündemi ve toplantı saatini ilgililere bildirmek,
- c) Kurul konuşmalarının zabıtlarını tutmak,
- d) Kararları yazmak ve bunların ilgililerce imzalanmasını sağlamak,
- e) Zabıtların, kararların ve Kuruldan geçirilen işlemlerin endekslerini hazırlamak,
- f) Zabıtların, endeksleri ve toplantı odasındaki kitaplığı ve dokümantasyonu Daire mensuplarının faydalanabilecekleri şekilde hazır bulundurmak,
- g) Kurulla ilgili başka işleri yürütmek.

II- Çeşitli Hükümler:

Madde 15: Üyeler İhtisas Bürolar müdürleri ve Kurul Sekreteri Başkana; Müşavirler Başkanın tensibiyle işbirliği yaptıkları üyeye, raportörler, uzman ve mütercimler görevlendirildikleri ihtisas bürosunun müdürüne bağlıdırlar.

Daire Başkanı, bütün daire mensuplarına, ihtisasla ilgili iş konularını doğrudan doğruya verebilir. Daire mensupları, Başkana ve bağlı buldukları üyeye ve ihtisas bürosu müdürüne karşı sorumludurlar.

Madde 16: Daire Mensupları, kendilerine verilen işleri araştırmaları geliştirirken, ilgili üyelere, müşavirlere, raportörlere, uzmanlara, mütercimlere ve memurlara doğrudan danışabilirler.

Madde 17: Daire mensupları, kendi iş alanları dışında olsa bile, ona yakın ikinci bir iş konusunu, bu konu hangi idari bölüme ait olursa olsun, yürütme yeteneğini kazanmakla ve gereğinde onu yürütmekle yükümlüdürler.

Madde 18: Kurul toplantılarına Kurul dışından davet olunan Daire mensupları ile diğer Dairelerin temsilcileri konuşmalara katılırlar fakat oy kullanamazlar.

Madde19: Talim ve Terbiye Dairesi Başkanı, üyeleri, müşavirleri, ihtisas bürolarının müdürleri, raportörleri, gerektiğe eğitim ve öğretim konularında inceleme yapmak üzere yurt içi ve yurt dışi gezilere katılabilirler.

Madde 20: Talim ve Terbiye Kurulu Başkanı, üyeleri, müşavirleri, ihtisas bürolarının müdürleri, raportörleri, gerektiğinde Bakanlığı temsil etmek üzere Bakanın tensibi ile kurumlar arası ve yurt içi diğer toplantılara, Başkanın tensibiyle de Daireyi temsilen Bakanlık içi diğer toplantılara katılabilirler.

Madde 21: Bu yönetmeli Resmi Gazetede yayımlandığı tarihte yürürlüğe girer.

Madde 22: Bu yönetmelik hükümlerini Milli Eğitim Bakanı yürütür.”

BİBLİYOGRAFYA

KİTAPLAR

AKYÜZ, Yahya, Türk Eğitim Tarihi (MÖ 1000-MS 2004), PEGEMA Yay., Ankara, 2004.

ATATÜRK, Mustafa Kemal, Nutuk (1919–1927), Bugünkü Dille yayına Hazırlayan: Prof.Dr Zeynep Korkmaz, AAM Yay., Ankara, 2003.

ATATÜRK ARAŞTIRMA MERKEZİ, Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri. AAM Yay., C:1. Ankara, 1987.

AYAS, Nevzat, TC Milli Eğitimi Kuruluşlar Tarihçeler, Millî Eğitim Basımevi, Ankara, 1948.

BAŞAR, Erdoğan, Millî Eğitim Bakanlarının Eğitim Faaliyetleri(1920-1960), Millî Eğitim Basımevi, İstanbul, 2004.

BAŞKANLIK PERSONEL VE PRENSİPLER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ, TBMM'nin Kuruluşundan Günümüze Hükümetler, Başkanlık Personel ve Prensipler Genel Müdürlüğü Yay., Ankara, 1998.

BAŞGÖZ, İlhan, WILSON, Howard E., Türkiye Cumhuriyetinde Eğitim ve Atatürk, Dost Yay., Ankara, 1968.

BİNBAŞIOĞLU, Cavit, Türkiye'de Eğitim Bilimleri Tarihi, MEB Yay., İstanbul, 1995.

BAŞARAN, İbrahim Ethem, Türkiye Eğitim Sistemi, Nobel Yay., Ankara, 1996.

BEN, Mustafa, YAŞAR, Seracettin, LEBLEBİCİ, Ahmet, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, MEB Yay., İstanbul, 1995.

CİCİOĞLU, Hasan, Türkiye Cumhuriyetinde İlk ve Ortaöğretim, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Yayın No:40, Ankara, 1980.

ERGİN, Osman Nuri, Türk Maarif Tarihi, Eser Matbaası, C:III., İstanbul, 1977.

ERGÜN, Mustafa, Atatürk Devri Türk Eğitimi, Ocak Yay., Ankara, 1997.

EKİNCİ, Yusuf, ÇANDIR, Mustafa, SOYLU, Turhan, KELEŞ, Onur Bağlum, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı(1983-1993), Millî Eğitim Basımevi, İstanbul, 1994.

GÜÇLÜOL, Kemal, Millî Eğitimde Teşkilatlanma, **Cumhuriyet Döneminde Eğitim**, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları No:91, İstanbul, 1993.

KAYA, Yahya Kemal, İnsan Yetiştirme Düzenimiz: Politika – Eğitim – Kalkınma, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal ve İdari Bilimler Döner Sermaye İşletmesi., Ankara, 1984.

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI, Cumhurbaşkanları, Başbakanlar ve Millî Eğitim Bakanlarının Millî Eğitimle İlgili Söylev ve Demeçleri, MEB Yay., Ankara, 1946.

_____ Cumhuriyet'in 50. Yılında Millî Eğitimimiz, Millî Eğitim Bas., İstanbul, 1973.

_____ Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Program Geliştirme Çalışmaları, Millî Eğitim Bas., Ankara, 1997.

_____ VIII. Millî Eğitim Şûrası, Millî Eğitim Yay., İstanbul, 1971.

_____ İlkokul Programı , Millî Eğitim Yay., İstanbul, 1968.

_____ Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı Şura Genel Sekreterliği, Millî Eğitim Şuraları (1939-1996), Millî Eğitim Bas., Ankara, 1998.

_____ Ortaöğretim programındaki Yönelmeler (1924-1970) Millî Eğitim Yay., İstanbul, 1972.

ORTAÇ, Selahattin, Millî Eğitimde Teşkilât ve İdare, Eti Matb., Ankara, 1973.

ÖZALP, Reşat, ATAÜNAL, Aydoğan, Türk Millî Eğitim Sisteminde Düzenleme Teşkilâtı (Talim ve Terbiye Kurulu- Millî Eğitim Şûrası), Millî Eğitim Bas., Ankara, 1977.

ÖZALP, Orhan, Cumhuriyet Döneminde Eğitim Politikaları ve Uygulamaları , **Cumhuriyet Döneminde Eğitim II** , MEB Yay., Ankara, 1999.

SAĞLAMER, Emin, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, **21. yy. Eşiğinde Türk Eğitim Sistemi** , Öğretmen Hüseyin Hüsnü Tekişik Eğitim Öğretim Araştırma Ve Geliştirme Merkezi Yay., Ankara, 1999.

SAKAOĞLU, Necdet, Osmanlıdan Günümüze Eğitim Tarihi, İBÜ Yay., İstanbul, 2003.

SEZER, Ayten, Atatürk Döneminde Yabancı Okullar (1923-1938), TTK Yay., Ankara, 1999.

SORGUÇ, Bahir, Cumhuriyet'in 70. Yılında Millî Eğitim Bakanlığı II, MEB Yay., İstanbul, 1995.

SOYLU, Turhan, T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, MEB Yay., Ankara, 1999.

UNAT, Faik Reşit, Türk Eğitim Sisteminin Gelişmesine Tarihî Bir Bakış, MEB Yay., Ankara, 1964.

VARIŞ, Fatma, GÜRKAN, Tanju, PEKTAŞ, Suat, GÖZÜTOK, F. Dilek, GÜRBÜZTÜRK, Okan, BABADOĞAN, Cem, Eğitim Bilimine Giriş, Ankara Üniversitesi Bas., Ankara, 1991.

VARIŞ, Fatma, Eğitim Bilimine Giriş, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayın No:159., Ankara, 1988.

DERGİLER

ARSLAN, Mehmet, Cumhuriyet Dönemi İlköğretim Programları ve Belli Başlı Özellikleri, **Millî Eğitim Dergisi**, Sayı: 146 (Nisan-Mayıs-Haziran 2000) s:42-48.

Gözütok, F. D. (2003). Türkiye’de Program Geliştirme Çalışmaları, **Millî Eğitim Dergisi**, Sayı:160 (Güz 2003).

Millî Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi. (1946-1973 Yılları Arası Taranmıştır.)

TAŞ, N. Fahri, Türk Millî Eğitimin Yenileşmesi ve Özellikleri, **Millî Eğitim Dergisi**, Sayı:159 (Yaz 2003).

TBMM Zabıt Ceridesi. İçt. 13, Cilt :1 , (9.5.1920), TBMM Matb., Ankara, 1975.

YAZICI, Nuri, Yeni Türk Devleti’nin Temel Değerlerinden Egemenlik – Milet Unsuru ve Atatürk, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, Sayı:27 (Mayıs-Kasım 2001). s: 375–397.

İNTERNET ALINTILARI

Geçmişten Günümüze Millî Eğitim Şûraları,

http://ttkb.meb.gov.tr/secmeler/sura/4_sura.pdf (20/10/2006)

_____ ,http://ttkb.meb.gov.tr/secmeler/sura/5_sura.pdf
(20.10.2006).

_____ http://ttkb.meb.gov.tr/secmeler/sura/6_sura.pdf
(20.10.2006).

_____ http://ttkb.meb.gov.tr/secmeler/sura/7_sura.pdf
(20.10.2006).

_____ http://ttkb.meb.gov.tr/secmeler/sura/8_sura.pdf
(20.10.2006).

TEZLER

AYANOĞLU ALTUN, Aslı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın Kuruluşu, İşleyişi ve Millî Eğitim Sistemine Katkıları, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya, 2002.

KONAN, Necdet, Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın Analizi (Yayınlanmamış Doktora Tezi) ,İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya, 1993.

SARI, Muhammed, Millî Talim Terbiye Dairesi 1926–1946 (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2005.